

**2025-06-02 BRIEVEN VAN MEVR. WILHELMINA LOUISE (VAN DER HOEVEN-)
SADÉE LID VAN HET UNRRA TEAM 120 IN REGENSBURG VAN APRIL 1946 T/M.
OKTOBER 1946 // DOOR HAAR ZOON : LUCAS VAN DER HOEVEN.**

=====

UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) 1943 -1948ⁱ.

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog werden vele internationale instituties gevestigd, zoals de VN, Wereldbank, IMF en de tribunalen van Neurenberg. In 1943 werd de intergouvernementele organisatie UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) gevestigd. Deze organisatie werd opgericht door een overeenkomst van 44 landen op 9 november 1943; de operaties eindigden eind 1946, waarbij de laatste personeelsbenoeming eindigde op 31 maart 1949. Het doel van UNRRA was om "het plannen, coördineren, beheren of regelen van de uitvoering van maatregelen voor de hulp aan slachtoffers van oorlog in elk gebied onder controle van UNRRA door het verstrekken van voedsel, brandstof, kleding, onderdak en andere basisbehoeften, medische en andere essentiële diensten" (Overeenkomst, Artikelen 1 en 2). Onder de voorlopers ervan bevonden zich het Office of Foreign Relief and Rehabilitation Operations van het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken (opgericht op 21 november 1942) en het Inter-Allied Committee on Post-War Requirements (het Leith-Ross Committee) opgericht in Londen in september 1941. De overeenkomst voorzag in: een raad waarin elke lidstaat vertegenwoordigd was en die in zes sessies bijeenkwamen tussen november 1943 en december 1946. Tevens werd er een centraal comité gevormd, dat aanvankelijk bestond uit China, de USSR, het VK en de VS om beleidsbeslissingen te nemen tussen de sessies van de raad. Tenslotte werd er een directeur-generaal benoemd, die als uitvoerend hoofd en administratief functionaris verantwoordelijk was voor ongeveer 25.000 personeelsleden wereldwijd. Het UNRRA hoofdkantoor was gevestigd in Washington en het Europees Regionaal Kantoor in Londen. De achtereenvolgende directeur-generaals waren Herbert H. Lehmann (1 januari 1944 tot 31 maart 1946); Fiorello H. LaGuardia (1 april tot 31 december 1946); en majoor-generaal Lowell P. Rooks (1 januari 1947 tot 30 september 1948).ⁱⁱ

De UNRRA zou humanitaire hulp gaan bieden aan miljoenen overlevenden van de oorlog in uitgestrekte, gehavende gebieden. De UNRRA kwam tot stand door samenwerking van de Verenigde Staten, de USSR en Groot-Brittannië en Canada om noodvoedselhulp te bieden aan burgers en bevrijde krijgsgevangenen van verschillende Europese landen, die door oprukkende geallieerde strijdkrachten werden bevrijd van nazi- en fascistische militaire controle.ⁱⁱⁱ De ontheemding was

catastrofaal aan het einde van de Tweede Wereldoorlog.^{iv} De UNRRA liep tegen vele problemen aan, zoals dat velen niet naar huis wilden terugkeren of geen huis hadden om naar terug te keren. Deze miljoenen ontheemden bestonden uit terugkerende soldaten, thuisloze burgers, etnische Duitsers, Sovjet-vluchtelingen of overlevenden van concentratiekampen. De UNRRA werkte samen met de geallieerde legers om deze mensen naar huis te brengen.^v Deze organisatie goede intenties liepen uiteindelijk spaak als gevolg van de overweldigende, chaotische situatie die volgde op de snelle bevrijding. Maar ook als gevolg van de diepe vijandigheid en kritiek van het Congres, de pers en zelfs van de ontevreden UNRRA-werknemers zelf. Het beeld van incompetentie en corruptie dat door zijn critici werd gecreëerd, bleek later enorm overdreven. Desalniettemin leidde dit ertoe dat de organisatie werd beëindigd eind 1946 lang voordat de klus was geklaard. Miljoenen bleven hongerig en zonder hulp achter. Amerika zou de taak alleen moeten op zich nemen. Vervolgens verving de IRO (International Refugee Organization) de UNRRA in december 1946 met een nieuw mandaat om degenen die weigerden naar communistische landen terug te keren, de optie te geven van hervestiging in het Westen.^{vi} De UNRRA werd slachtoffer van de oplopende spanningen tussen de grote mogendheden, die culmineerde in de 'Koude Oorlog'. Maar ook doordat kleinere lidstaten hun aanwezigheid in de organisatie opeisten. De UNRRA was resultaat van succesvolle diplomatieke processen, dat de meest uitgebreide humanitaire hulporganisatie ooit opleverde. Een organisatie die was gebouwd op de precaire grens van het einde van de Tweede Wereldoorlog en het begin van de Koude Oorlog.^{vii}

November 2023 markeert de 80e verjaardag van de oprichting van de UNRRA. Tijdens haar korte bestaan, van 1943 tot 1948, was UNRRA actief in het Midden -Oosten, Europa, Afrika en Azië. In de nasleep van de Tweede Wereldoorlog repatrieerde het meer dan 7 miljoen ontheemden; onderwijs en training verstrekt en bezorgde miljoenen tonnen voedsel, brandstof, kleding, medicijnen en andere benodigdheden. Gedurende een groot deel van 1946 was UNRRA de grootste exporteur ter wereld met meer dan een miljoen bruto ton die elke maand werd verzonden. Onder de meer unieke leveringen heeft UNRRA duizenden dieren naar Europa en Azië verzonden om hun landbouwsectoren opnieuw op te bouwen. Zo werden 71 schepen specifiek omgebouwd voor dat doel. Transport van treinen vereiste aanvullende gespecialiseerde schepen. Een dergelijk schip droeg 48 volledig opgerichte locomotieven en 48 aanbestedingen in een enkele UNRRA -gecharterde reis. Een van de andere belangrijke inspanningen van UNRRA was om twee conventies te herzien en te beheren: het International Sanitary Convention en het International Sanitary Convention for Aerial Navigation. Beiden traden in werking in januari 1945. UNRRA was in staat om deze taken met succes te voltooien en ervoor te zorgen dat er in de naoorlogse periode geen grote uitbraken van ziekten plaatsvonden. In 1948 werd de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) opgericht, die de gezondheidsfuncties van UNRRA absorbeerde. Op zijn hoogtepunt werkte ongeveer 25.000 medewerkers voor UNRRA. Terwijl UNRRA liquideerde, werd het werk overgenomen door de FAO (voedsel- en landbouworganisatie van de Verenigde Naties), UNDP (het ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties), UNICEF (het Kinderfonds van de Verenigde Naties), IRO (het vluchtelingenbureau van de Verenigde Naties) en WHO (Wereld Gezondheid Organisatie), die allen de taken van de UNRRA voortzetten.^{viii}

=====

UNRRA selected records AG-018-039 : Germany Mission

<https://www.oorlogsbronnen.nl/bron/https%3A%2F%2Fportal.ehri-project.eu%2Funits%2Fus-005578-irn610285>

UNRRA geselecteerde documenten AG-018-039: Missie Duitsland Auteursrechthouder: Afdeling Archieven en Documentenbeheer van de Verenigde Naties.

De United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA) was een internationale hulporganisatie die 44 landen vertegenwoordigde, maar grotendeels werd gedomineerd door de Verenigde Staten. Opgericht in 1943, werd het in 1945 onderdeel van de Verenigde Naties (VN) en werd het in 1947 grotendeels stilgelegd. Het doel was "het plannen, coördineren, beheren of regelen van de uitvoering van maatregelen voor de hulp aan oorlogsslachtoffers in elk gebied onder controle van de Verenigde Naties door middel van het verstrekken van voedsel, brandstof, kleding, onderdak en andere basisbehoeften, medische en andere essentiële diensten." Het personeelsbestand bestond uit 12.000 mensen en het hoofdkantoor was gevestigd in New York. De financiering kwam uit vele landen en bedroeg in totaal \$ 3,7 miljard, waarvan de Verenigde Staten \$ 2,7 miljard bijdroegen; Groot-Brittannië \$ 625 miljoen en Canada \$ 139 miljoen. Het bestuur van UNRRA bestond op het hoogtepunt van haar activiteiten medio 1946 uit vijf soorten kantoren en missies met in totaal bijna 25.000 medewerkers: het hoofdkantoor in Washington, het Europees regionaal kantoor (Londen), de 29 servicekantoren en missies (2 regiokantoren in Caïro en Sydney; 10 verbindingkantoren en missies in België, Denemarken, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Nederland, Noorwegen, Zweden, Zwitserland, Triëst; 12 inkoopkantoren in Argentinië, Brazilië, Chili en later Peru, Cuba, India, Mexico, Zuid-Afrika, Zuid-Rhodesië, Turkije, Uruguay, Venezuela; 6 kantoren voor de inkoop van overtollige militaire voorraden in Caserta en later Rome, Honolulu, Manilla, New Delhi, Parijs en Shanghai), de zestien missies in ontvangende landen (Albanië, Oostenrijk, Wit-Rusland, China, Tsjechoslowakije, de Dodekanesos, Ethiopië, Finland, Griekenland, Hongarije, Italië, Korea, de Filipijnen, Polen, Oekraïne, Joegoslavië) en de operaties voor ontheemden in Duitsland. UNRRA werkte nauw samen met tientallen vrijwillige liefdadigheidsorganisaties, die honderden van hun eigen agentschappen stuurden om samen te werken met UNRRA. In slechts drie jaar tijd distribueerde het agentschap ongeveer \$ 4 miljard aan goederen, voedsel, medicijnen, gereedschap en landbouwwerktuigen in een tijd van ernstige wereldwijde tekorten en wereldwijde transportproblemen. De ontvangende landen waren bijzonder hard getroffen door hongersnood, ontheemding en politieke chaos. Het speelde een belangrijke rol bij het helpen van ontheemden om terug te keren naar hun thuislanden in Europa in 1945-46. De VN-functies werden overgedragen aan verschillende VN-agentschappen,

waaronder de Internationale Vluchtelingenorganisatie en de Wereldgezondheidsorganisatie. Als Amerikaanse hulporganisatie werd het grotendeels vervangen door het Marshallplan, dat in 1948 van start ging. [Bron: Oorspronkelijke archiefdocumenten van de VN van de United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA)] Bestaat uit correspondentie, memoranda, bulletins, circulaire, kranten, inkomende en uitgaande telegrammen, inlichtingenrapporten en rapporten met betrekking tot juridische zaken. Onderwerpen omvatten, maar zijn niet beperkt tot, de volgende: interpretaties, ontwerpen en herzieningen van Amerikaanse, Britse, Franse en militaire overeenkomsten; wetten van militaire overheden met betrekking tot ontheemden en burgers; hulp aan ontheemden; vrijwilligersorganisaties; rechtsbijstand en bescherming voor ontheemden en staatlozen; niet-begeleide kinderen; emigratie en repatriëring van ontheemden; bevoorrading en transport; UNRRA-personeel; individuele dossiers van ontheemden en de dossiers van het Central Tracing Bureau. Correspondenten zijn onder andere Manfred Simon, juridisch adviseur; en generaal Sir Frederick Morgan, directeur van het UNRRA Central Headquarters (geheim).

=====

Op 1 oktober 1945 waren meer dan 2 miljoen Russen, 1,5 miljoen Fransen, 586.000 Italianen, 274.000 Nederlanders, bijna 300.000 Belgen en Luxemburgers, meer dan 200.000 Joegoslaven, 135.000 Tsjechen, 94.000 Polen en tienduizenden andere Europese ontheemden (DP's) naar huis gestuurd. In Duitsland bleven meer dan een miljoen ontheemden achter, ondergebracht in kampen, onder toezicht van de bezettingsmacht en de United Nations Relief and Rehabilitation Authority (UNRRA), die in 1943 was opgericht om toezicht te houden op de wederopbouw na de oorlog en de repatriëring van de ontheemden^{ix}.

[Joseph Schleifstein](#), a four-year-old survivor of Buchenwald, sits on the running board of an UNRRA truck soon after the liberation of the camp (1945).

https://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Buchenwald_Children_90250.jpg

=====

Wilhelmina Louïse (van der Hoeven-) Sadée

UNRRA team 120 in Regensburg (Duitsland) in 1946

(Rotterdam 8 juni 1918 - Heiloo 9 september 2009)

door: lucas.van.der.hoeven@cbsm.nl (haar zoon)

Twin sisters (1919)

Wil Sadée(L), Thérèse Schoenmackers(M), twinsister Alice Sadée.

Wilhelmina Louïse Sadée werd geboren op 8 juni 1918 in Delfshaven en overleed op 9 september 2009 in Heiloo in Nederland. Zij had een eenziige tweelingzus Alice. Hun vader was K.L.A.H.M. Sadée (Rotterdam , 27 maart 1887 – Nijmegen/Beek 22 juli 1972). Hij was een zakenman in Delfshaven (nu: Rotterdam). Zijn firma was 'B.H. Schellingese Oliehandel'*, dat zich tegenover de beroemde 'Pilgrims Church' in Delfshaven bevond.^{xi}

Het nieuws van den dag : kleine courant // 21-10-1885

Links het voormalig Burgerweeshuis - rechts Cabaret Restaurant Schellings (tot 2012), Voorhaven 51B, Delfshaven. Dit pand waarin destijds N.V. B.H.S. Schellings Oliehandel was gevestigd dateert uit 1915-1920. Boven de onderpui strekt zich over de volle breedte een fries uit waarop de naam van het bedrijf. Het werd gebouwd naar de traditie van het Hollands Classicisme. Ook hier een sobere en strakke voorgevel met statige verdiepte vensters.

Hij was gehuwd met mevr. J. A. Lambert (Amsterdam 20 maart 1884 - Bilthoven 26 juli 1963). Zij kregen 6 kinderen en woonden in Rotterdam. Voor de Tweede Wereldoorlog^{xii} was Wil Sadée leerling van de HBS (Hogere Burgerschool). Ze was een fanatieke hockeyster, een gidsen en scoutingleider.

Het gezin was zeer Rooms Katholiek georiënteerd, ging zeer regelmatig naar de mis en onderhielden alle bijbehorende traditionele verplichtingen, zoals biechten, Meimaand-Mariamaand, novenen en retraits. In 1938 maakte mijn moeder kennis met Fran van der Hoeven (Den Haag 23-09-1919 – Burgos -Spanje 31-05-1961) haar latere man. Zij schreven zo'n 700 brieven naar elkaar tussen 1938 en 1948.^{xiii} Daarbij bevinden zich ook haar brieven vanuit de UNRRA (United Nations Relief and Refugee Administration), die zij in 1946 schreef als lid van team-120 uit haar werkplek in Regensburg in Duitsland. Vrijwel al haar brieven waren gericht aan haar toenmalige verloofde en na haar huwelijk in 1947 haar man Franciscus Mattheüs Maria van der Hoeven. In 1946 werd hij als dienstplichtig arts in Nijmegen ingekwartierd. Hij diende er als zenuwarts-in-opleiding^{xiv} en keurde er soldaten onder meer voor de politionele acties in Nederlandsch Indië. Daarnaast liep hij zijn specialisatie in het onderdeel psychiatrie bij prof. Joseph Jules Guillaume Prick (1909-1978) in het Canisius Ziekenhuis te Nijmegen.^{xv} Vooral prof. Eugène A.D.E. Carp, die in Leiden psychiatrie doceerde, had een grote invloed op zijn latere werk.^{xvi}

A 35 № 433120 Sadée-- Wilhelmina Louise-- 8 Juni 1918 Rotterdam van der Hoeven, F M M. ag. 1 Mrt 47 <i>Indicant</i> zonder. 27 SEP. 1941 AMSTERDAM <i>324</i>	A 35 № 433120 bhs Valeriusstr 218 2 Aug 43 RT Voorschoterln 34 21 Mei 47 NIJMEGEN Oranjesingel 8 SIGNALEMENT: XX / 19216 Knoof AFDruk. RECHTSWIJZINGEN	NR. A 35 № 433120 PERSOONSBEWIS KOSTELOOS 25 CENT
G 41 / № 444789 van der Hoeven-- Franciscus Mattheus Marie 23 September 1919 's-Gravenhage NEDERLANDER Sadée, W L ag 24 Mrt 47 <i>arfs. 1095</i> <i>medisch analist</i> <i>assistent geneesht.</i> 6 Mei 1943 'S GRAVENHAGE XXXXXX	NR. G 41 / № 444789 Druk. ambt. Gemeente en adres Pers. Ambt. Verrekl. 5 Mrt 45 Vught, 14 82 20 Okt. 46 Capelle aan den IJssel 29 Jan 47 NIJMEGEN Groesb weg 322 19 Mei 47 Oranjesingel 8 SIGNALEMENT: MAN XXXXXX Knoof <i>litt. voorloop</i> <i>recht en fett</i> <i>op de tong</i> AFDruk. RECHTSWIJZINGEN	NR. G 41 / № 444789 PERSOONSBEWIS 25 CENT

In mei 1940 was zij van dichtbij getuige van het bombardement op Rotterdam door de Duitse Luftwaffe.^{xvii} Hun woning stond buiten het centrum van Rotterdam en bleef dus gespaard. In september 1940 begon zij haar studie aan het "R.K. School voor Maatschappelijk Werk" (nu: "Rooms-Katholieke Sociale Academie") in Amsterdam. Zij liep stage bij "Huize Ursula" in Nieuwveen in juli en augustus 1941.^{xviii} Deze instelling voor het "geestelijk achtergestelde kind", werd geleid door de rooms-katholieke zusters Urselinen. Tussen 1942 en 1945 liep zij vier andere stages in Rotterdam, zoals bij de GGD (Gemeentelijke Gezondheid Dienst)^{xix}, de 'Stereo' koekjesfabriek^{xx}, de Bijenkorf Magazijn^{xxi} en 'Frank Rademaker' Fabriek (chocolade & hopjes productie) in Rotterdam.^{xxii} Ook maakte zij van nabij mee, dat 52.000 Rotterdamse mannen werden opgepakt en gedwongen om in Duitsland te gaan werken tijdens de beruchte grote Razzia van Rotterdam op 10 en 11 november 1944. Haar twee broers wisten daaraan te ontkomen.^{xxiii} Aan het einde van de oorlog vond er in het westen van Nederland een grote hongersnood plaats. Mijn moeder ging op voedseltocht.^{xxiv}

(foto's uit: ???)

Na de oorlog werkte zij voor "Nederlandsch Volksherstel", dat goederen leverde aan onder meer soldaten, invaliden, matrozen, oorlogsgewonden maar ook gedupeerden van geplunderde woningen door geallieerde soldaten^{xxv}; die niet meer over enige huisraad beschikten.^{xxvi}

U N R R A - De directeur-generaal van de UNRRA heeft bekend gemaakt, dat d ze organisatie een beperkte hoeveelheid levensmiddelen aan de bevolkingen van de verwoeste gebieden van Frankryk, België, Luxemburg, Nederland en Noorwegen ter beschikking zal stellen. Deze leveringen moeten slechts als aanvulling worden beschouwd op de veel grotere hoeveelheden die door de betrokken regeringen zelf zyn of worden besteld. Bovendien werd medegedeeld, dat de UNRRA op het ogenblik medische hulp verleent aan de bewoners van de eilanden in de Arctische Zee. Er zyn leveringen aan Polen en Tsjechoslowakye onderweg. De UNRRA heeft nu ook kantoren geopend in Tsjoeng-kingen Sidney als onderdeel van de organisatie van de hulpverlening in het Verre Oosten. -BBC-

de Vrije Katheder // 02-03-1945^{xxvii}

Haar broer Ed Sadée attendeerde mijn moeder op het UNRRA-wervingskantoor aan de Laan van Coppes van Kattenburglaan in Den Haag. Zij solliciteerde er en werd weldra aangenomen. Zij kreeg een geweldig goed salaris van Eng pd 600,-. per maand plus extra twee maanden betaling na ontslag. Uit haar sollicitatiebrief blijkt onder meer dat zij 68 kg weegt, van het vrouwelijke geslacht is, ongehuwd, haar National Registration card (wsl. paspoort) heeft als nummer A35/433120. Zij volgde de 5-jarige H.B.S. tussen 1931-1935 (gedurende 4 jaar; geen eindexamen); Kindergarten leidsteropleiding tussen 1935-1937; Montessori opleiding tussen 1937-1939 en tenslotte de (R.K.) School voor Maatschappelijk Werk tussen 1940-1943 volgde. Verder was zij nooit in opspraak gekomen, of had zij zich schuldig gemaakt aan crimineel gedrag (m.u.v. lichte verkeersovertredingen); geen familie of zakelijke belangen in vijandelijk bezet gebied. Zij solliciteerde naar een functie in het maatschappelijk werk voor een halfjaar eventueel in het buitenland tegen een jaarsalaris van f 6.000 in 1946^{xxviii}.

UNITED NATIONS RELIEF AND
REHABILITATION ADMINISTRATION
European Regional Office.
APPLICATION FOR EMPLOYMENT

1. Name: Wilhelmina, Louise Sadée
(Surnames first) (Others) ☒

2. Address: Rotterdam
Voorschoterlaan 34

3. Telephone Number: 22523

4. (a) Nationality now: Neth. (b) At birth: Neth.

5. If Naturalized, Place: _____
Date: _____

6. Date of Birth: 8-5-18

7. Place of Birth: Rotterdam

8. Sex: Male _____ Female Yes 9. Height _____ 10. Weight 68

11. Marital State: single

12. National Registration No. A35 / 433/20

If readily available, attach in this space a recent photograph, preferably 2 1/2 inches square. On back of photograph type or write your name and address, and the year the picture was taken.

13. Have you any physical disabilities or defects? No
Note: If answer is "YES" explain fully under No. 23

14. Have you ever had a nervous breakdown? No
Note: If answer is "YES" explain fully under No. 23

15. Are you subject to military service? No
Give medical grading or state if not examined

16. Have you any dependents? No
If answer is "YES" state relationships and ages

17. Are you free from pecuniary embarrassment?
Yes

18. Have you ever been arrested or indicted for any criminal violations or civil offenses (except minor traffic violations)? No
Note: If answer is "YES" explain fully under No. 23

19. Have you any relatives by blood or marriage in territory occupied by the enemy? No
Note: If answer is "YES" explain fully under No. 23

20. Have you any property or business interests in territory occupied by the enemy? No
Note: If answer is "YES" explain fully under No. 23

21. For what type of work are you applying?
Social work

22. For how long a period would you accept employment? 1 1/2 years

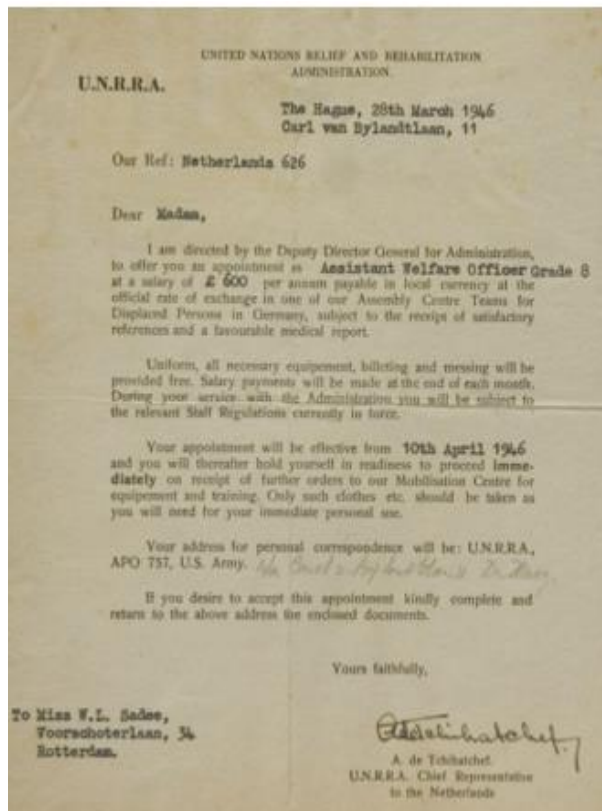
23. Would you accept employment outside of this country? Yes
State any limitations

24. State lowest acceptable salary: 6000 per annum

25. References: List three persons not related to you by blood or marriage and other than your present employer who are familiar with your work and your qualifications for the position for which you are applying, and who are readily available to give information.

FULL NAME	FULL ADDRESS (And Telephone Number, if local)	BUSINESS OR OCCUPATION
Dr. C. Schutz	Baan 170 tel. 25000	Gemeentelyke Geneeskundige
	Ridam	Gezondheidsdienst; afdeling
		Psycho-technisch laborato-
		rium.

United Nations archief / fotokopie van Wil Sadée's UNRRA sollicitatie

UNRRA aanstellingsbrief Wil Sadée d.d. 28 maart 1946 en in UNRRA – uniform.

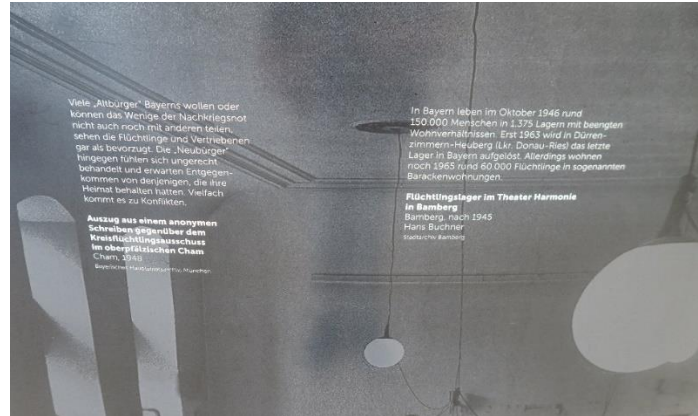
Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 10 april 1946^{xxix}: *“Alvorens jou (LvdH.: haar verloofde Fran van der Hoeven) voor enige tijd te verlaten....Ik merk nu goed, nu ik voor het eerst helemaal alleen wegga naar iets heel onbekends, hoe ik weinig zelfstandig ben en dus ook weinig avontuurs-bloed in me heb. Ik ben in mijn leven nooit alleen geweest, vroeger was Alice (LvdH.: Alice is haar eeneiige tweeling zus) altijd, 8 jaar geleden kwam jij in m’n leven en daarmee schraagde ik m’n toekomst op jouw schouders. Samen maakten we veel plezier mee, maar ook veel treurigs en toen jij 9 maanden achter de geallieerde linies verdween^{xxx}, heb ik me meer dan ooit vastgekoppeld aan jou gevoeld, ofschoon ik toen ook al echt wist wat ‘thuis’ betekent.... Ik heb wat aanpassing betreft een makkelijke natuur...het zal voor ons beiden dat brandend verlangen naar elkaar, waaraan we toch nog niet kunnen voldoen, stillen en onze Liefde sublimeren. Piekert, want als ik over een halfjaar terugkom, dan misschien nog maar een halfjaar en dan ons Huwelijk!....Verder bidden we, zoals afgesproken voor elkaar, iedere dag opdat wij, trouw aan ons Ideaal, gesterkt door Christus Liefde, een voorbeeld moge zijn voor anderen. Moeder Maria helpt ons altijd”.*

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 12 april 1946: briefpapier van YMCA (in het brievenhoofd: ‘with his Majestys Forces’)^{xxxi} no. 10871, rank: soc. welf; UNRRA 400 HQ....*“met een koude truck gingen we naar Hoek-v. Holland... in de shop kon je chocolade+ sigaretten en zeep kopen (LvdH.: zeer schaarse producten na de oorlog en vaak nog op de bon). Maar schat ik wou je toch nog niks sturen, omdat er ontzettend veel gestolen word”.*

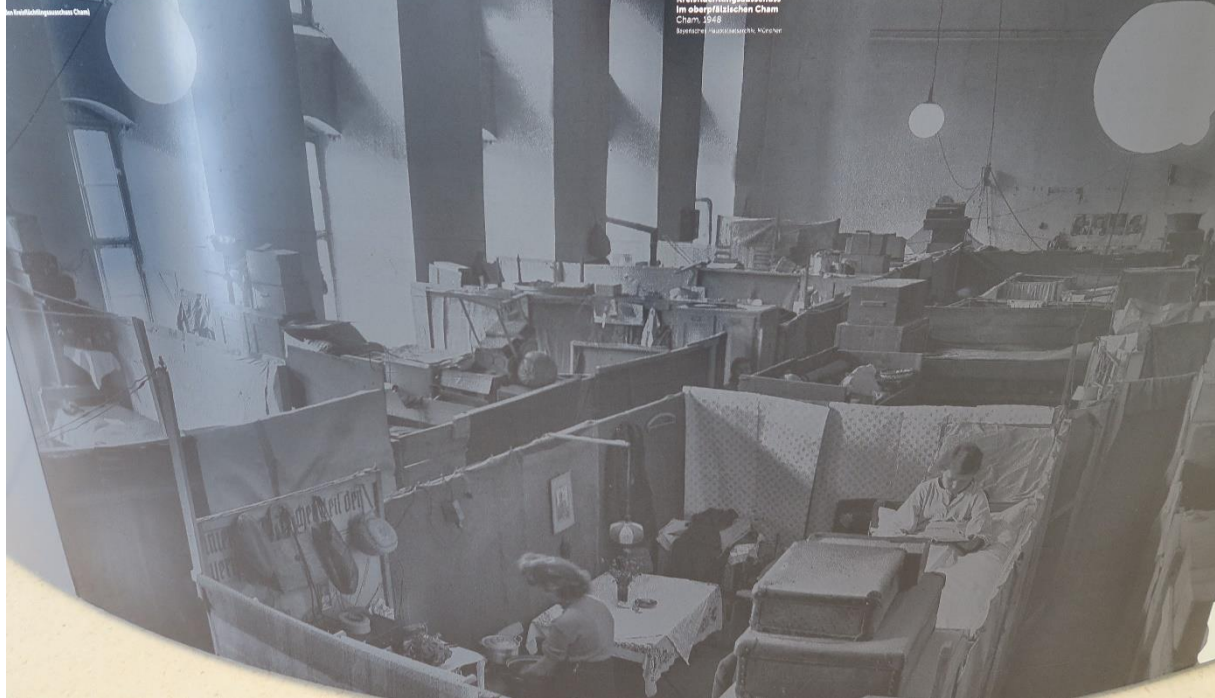

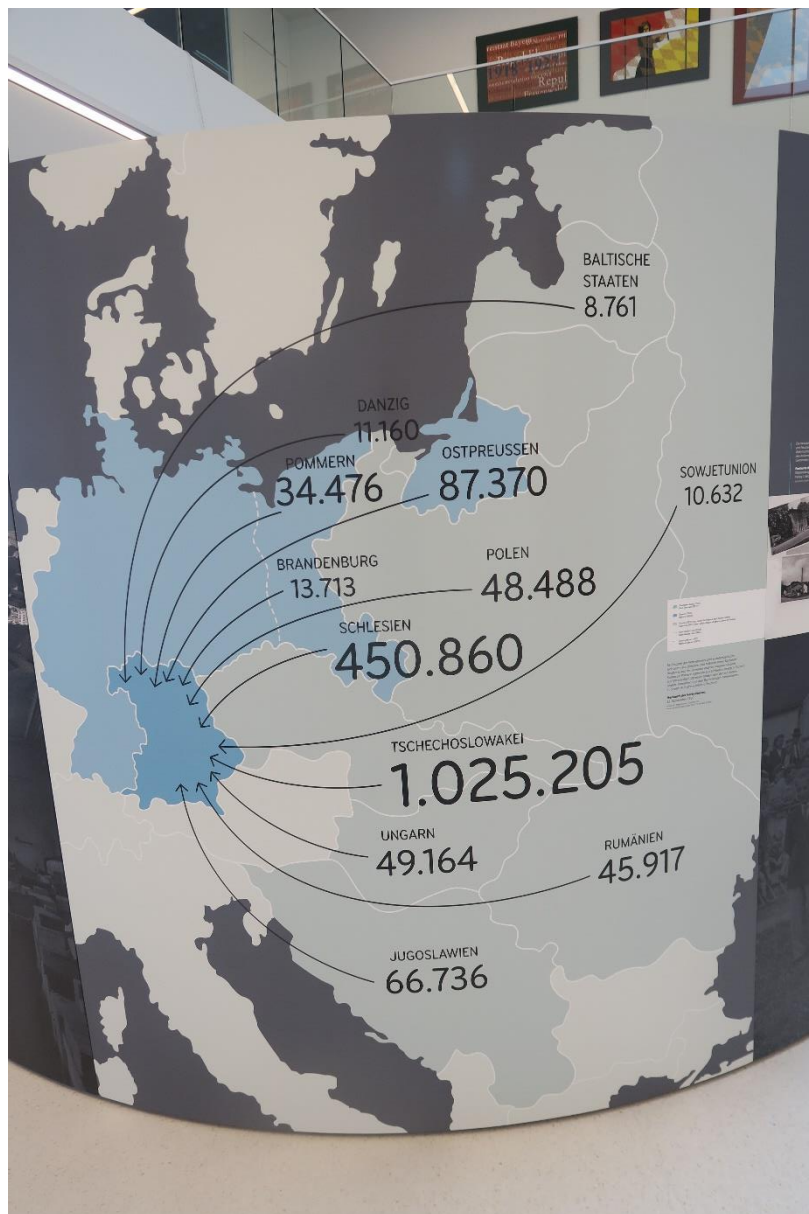
Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 14 april 1946: In de trein – “Via Hengelo-Bentheim passeerden we de Duitse grens...alleen Osnabrück was enorm gehavend...Wij slapen hier (LvdH.: in Spenge; nabij Herfurt) en 10 minuten hiervandaan is een officiers-messwaar je op bepaalde tijden eten kunt (1x brood en 2x dinner). Er zit hier alleen maar UNRRA personeel, veel Engelsen, Amerikanen, een Belg. vrouw arts, enkele Fransen en vrij veel Hollanders. Onze groep bestaat uit 25 man, waarvan maar 4 soc. werkster en andere .?.officier, supply-warehouse officier, verder secretaries and short-hand typistes enz. Het is een aardige groep wel, ofschoon nogal gewoon! Alleen mijn collega's zijn het beste soort”. Zij ontvangt er haar kleding, injecties tegen tyfus en difterie, fl. 10 gulden wisselen in Duitse marken. “Gisterenavond was er een groot bal, in verband met het openen van deze off.club. Om 8.30 begon het spul, allemaal UNRRA van allerlei plaatsen. Ik ben mee gegaan en heb me kostelijk geamuseerd met zitten en zien. Een keer danste ik met een Schot, met z'n rok aan! Er loopt geen enkele vrouw ongeverfd, kwijnen op muziek in de armen van hun z.g. Ramon Navarro's^{xxxii} of worden dronken. Weet je, Fran, dit is de uitwerking van alcohol, wat weinig andere middelen kunnen uitwerkenn.l. dat het persoonlijke of misschien algemeen masker, wat ze kregen door hun uniform, wegvalt en ze plotseling weer een persoonlijkheid worden. Daarmee nu heb ik me zo geamuseerd”.

...bigen Bayern von Haus und Gehört, Stellungen und Posten verdrängen
...he Seppl ... erwacht allmählich und wird Euch Baride das doch schon noch
... Von Mund zu Mund muss der Wohnungsinhaber aufgefordert werden,
... Jagen, Wies der Tscheche und Russe gemacht hat, ..."

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 15 april 1946: Vanuit Herfurt (nabij Osnabrück^{xxxiii})
 “Gaan we morgen weg en met een truck naar Hannover waar we tot ’s avonds 9 uur de tijd hebben.
 Dan stappen we over in een Amerikaanse trein en reizen ’s nachts door naar Frankfurt, waar we
 overmorgen aankomen!!”

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 16 april 1946: “Het is 6 uur n.m. en ik lig in een enorme kamer met 8 bedden in een grote kazerne +/- 4 k.m. van Hannover.^{xxxiv} Wij zijn hier vanmiddag om 1.30uu aangekomen over bad Oeynhaussen en gingen vanmorgen om 10.30 uur uit Spange met 9 Hollanders, een stel Fransen en wat Engelsen met een grote U.N.R.R.A. autobus; achter ons reeds een truck met onze bagage” ... “Toen we hier om half 2 aankwamen kregen we een lunch, konden een bad nemen of naar een film, hadden daarna thee en krijgen om 6 uur weer dinner. Het is eigenlijk te erg, verwend tot en met. Vanavond krijgen wij een besproken wagon (1ste klas) naar Frankfurt waar we morgenochtend aankomen” ... Momenteel zit ik “alweer in Passing een dorpje vlakbij München^{xxxv}” ... De afgelopen 3 dagen sliep ik maar 6 uur... “We zijn n.l. de eerste dag om 10.30 in Hannover ’s avonds op de trein gegaan en waren ’s morgens om 6.30 in Frankfurt^{xxxvi} . Het was een ontzettende reis, het waren houten treinen, 3de klas en we sliepen in een wagon met nog een stel Fransen, waarvan er enkelen op de grond sliepen. Ik sliep 2 uur en stond verder in het raam om in het donker naar buiten, naar de omgeving te kijken. Vooral belangrijk vond ik de stuwdam, bij Kassel te zien.^{xxxvii} Van m’n leven zag ik niets. Héél hoog passeerden we het water (?) bij Kassel. Aan beide kanten rezen zeer grote en hoge betonnen muren op, waartussen de dam- die volkomen kapot was. Het was magnifiek in het maanlicht, ventje je had het moeten zien! Na Kassel – wat helemaal in puin lag^{xxxviii} – gingen we via Bad Nauheim naar Frankfurt en stonden daar om half 7 op het perron. Daar stond een Am.meisje op het perron, wier eerste reactie typerend voor deze hele Am. Mentaliteit is ‘Be

quick' en we werden met z'n allen, via het uitgebrande station naar een auto gebracht, die ze zelf bestuurde en werden naar een off.mess – die in de kelder was – gebracht. Daar kregen we enorm goed eten, daarna werden we weer naar het hoofdkwartier gebracht waar we hoorden dat we 's avonds om 6.30 uur zouden vertrekken naar München. Het Franse team scheidde zich af en waren wij dus nog maar met +/- 15 mensen, waaronder 5 Eng. en één Fr. meisje"...."De stad is erg kapot ofschoon de restanten je herinneren doen aan een mooie grote stad, met mooie parken en enkele officiële gebouwen"....."We gingen van Neurenberg naar München en kwamen daar om +/- half 5 's morgens aan, na heel slacht 4 uur geprobeerd geslapen te hebben. Dus je begrijpt hoe ik me voelde na deze 2 dagen. We werden toen op een grote truck neergezet en we reden naar Leim^{xxxix}, vlakbij Pasing, waar een enorme grote kazerne bijna met flatwoningen, gereserveerd voor alle militairen, dus niet alleen U.N.R.R.A personeel. We hebben daar met z'n achten een eigen verdieping, niet al te best, ik bedoel hiermee op één kamer maar een kraan, geen tafel om te schrijven, enz. Er zitten daar als kamermeisjes d.p.'s (LvdH.: Displaced Persons) n.l. Polen en Russen. Ik kan je niet zeggen, hoe jammer ik het vind, dat ik dat boek van Waardenburg^{xl} (LvdH.: over het rassenvraagstuk) niet meenam, er lopen hier n.l. de meest uiteenlopende rassen rond, negers, mongolen, hongaren, polen, tsjechen enz. enz. Er zitten ook veel Hollanders m.n. een arts (ofschoon die hier geen bal te doen hebben!) We eten verder in Pasing en wat we daar krijgen overtreft alles"...."De mentaliteit is heel oppervlakkig, ik heb nog nooit iemand zien bidden, op Goede Vrijdag is er een groot bal, trouwens dat is iedere dag, je leeft hier helemaal een society-leven, je laat je vooral bedienen, mag dat nooit uit het oog verliezen als officier (ik heb een rang met twee sterren!) ik verlang te werken. Gisterenavond kregen we onze twee weken rations, ik kocht 240 sigaretten (+/- 25 ct. Per pakje) en een doos cigaren voor vader (LvdH.: mijn moeder rookte geen sigaretten). Ik maakte een zalig pakje en nu blijkt het, dat je geen pakjes kunt sturen alleen wanneer er eens iemand naar Holland gaat, kun je hopelijk eens meegeven. Ik moet het dus helemaal bewaren, probeer zoveel mogelijk met deze sigaretten te ruilen eventueel kleding en iets voor onze uitzet (LvdH.: gespaarde huishoudartikelen, voor het trouwen). Vanavond ga ik naar een kamermuziek-concert en maandag wordt de 2de symph. Van Mahler gegeven. Dit zijn echter ook maar de enigste ernstige dingen"..."De post schijnt inderdaad 3 weken te duren!!! Dag ventje. Hou je goed hoor. Vna mij een zalig zoentje en een omhelzing. Dag Schat, Dag Piekert!" (LvdH.: 'Piekert' is een koosnaampje voor mijn vader, om dat hij zoveel nadenkt over allerlei kwesties, dus piekert!).

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 28 april 1946: Brievenhoofd: "U.N.R.R.A. team 120 Regensburg A.P.O. 757 U.S. Army". "Sinds Vrijdag zit ik dus voortaan in Regensburg^{xli}, team120! Dit wordt dus m'n standplaats voor 6 maanden en dan trouwen met de 2de luitenant Res. Off. Van gezondheid, Piek v/d Hoeven. Schat als je eens wist, hoe ik naar jou en ons huwelijk verlang"...(LvdH.: destijds is mijn vader als dienstplichtige opgeroepen)..."Enfin, we schijnen ons eigen leven niet meer te kunnen leven en maar te aanvaarden wat er van komt en daarvan het beste te maken. Waren we maar gelukkig bij elkaar, samen, ik voor jou zorgend en jij voor mij! Dit is om razend te worden. Ik

belde straks R'dam (LvdH.: woonplaats van haar familie Sadée) op, kreeg héél in de verte Alice (LvdH.: haar tweelingzus), vóórdat we 2 zinnen gegild hadden, werd de verbinding verbroken"...."Ik maak kennis met andere mensen maar ook met andere gewoonten, die onder militairen zo gewoon zijn, dat je je afvraagt 'zijn wij dan té degelijk of té huis'? Ik ben van plan om na een ½ jaar op te krassen"....(LvdH.: Ik ben nog niet in staat al het goede en rijke aan anderen te geven)... "tenminste hier niet, want iedereen leeft hier z'n eigen leven, we ontmoeten elkaar bij diner en souper en op het werk, maar verder gaat ieder z'n eigen gang 'als je maar zorgt dat je 's morgens vóór 7 uur thuis bent is de enigste regel hier! Er is geen een, die meer interesse inde ander heeft, alleen geloof ik de dokter die met iemand (LvdH moeilijk leesbaar tussen haakjes: (duits) samenwoont. Kun je je voorstellen, Fran, dat ik dan verlangen kan naar jou, jouw armen, jouw mond, onze gezamenlijke gesprekken, onze kibbelarijen. Ik moet in evenwicht komen en dat zal wel komen, als ik m'n werk heb en de mensen wat beter versta, het zal dan pas mogelijk zijn jouw liefde en Christus' liefde te geven.

Team120 bestaat uit Canadezen, Amerikanen, Engelsen, Nieuw-Zeelandse, Belgen en Hollanders. Our billits (huisvesting) is een klein hotel, waar ieder van ons z'n eigen leven gaat en ieder een kamer heeft. Sinds 10 dagen schijnt het algemeen geworden te zijn, dat we pas na 6 mnd. Naar huis mogen!! Enfin, we zullen zien. Regensburg is een prachtige oude stad met een heel oude gotische dom.^{xlii} Vanmorgen was er om 11 uur kerkdienst voor Amerikanen, waar ik ook naar toe ben gegaan. Er schijnt maar 1% van deze militairen z'n plichten waar te nemen. Geen van hen heeft een kerkboek maar wonen de mis in militairische geest bij, staan allen b.v. in één macht op bij het bidden v/h Credo! Rare kerels! De geest van de Amerikanen is hopeloos verwaand, ze voelen zich de dames en heren en zijn zeer onbeschoft, ook in hun manieren, dansen. Iedereen klaagt daarover! In een aparte mil. (LvdH.: militaire) winkel, waar ieder van ons kleren kan kopen, is het beste bestemd voor de Amerikanen en mogen wij niet kopen. Weet je, dat ik nu al 6 wollen hemden voor je heb en 4 lakens en slopen (2 pers.!). Ik doe heel zuinig aan, wie weet wat ik dan nog niet kan versieren. Ik heb ook nog een prachtige regenjas gekocht. Verder kun je niet veel kopen.... Een heel dikke zoen en omhelzing van jouw Willekind".

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 1 mei 1946: Haar brieven worden door een teamgenoot meegenomen in het vliegtuig naar Londen en daar gepost. De retourbrieven van mijn vader gaan via Londen naar Frankfurt en dan duurt het 'slechts' 14 dagen voor mijn moeder de post ontvangt. "Nu ik hier zit en met zo'n enorm aantal vreemde mensen kennis maak en spreek, voel ik me so safe in mijn liefde voor jouen ik verlang er ontzettend naar samen te trouwen, samen te zijn en voor jou t zorgen"Ik wou "je nog even iets vertellen over de Amerikaanse vriend, William die ik in München leerde kennen, iemand die van het leger overzwaaide aan de U.N.R.R.A. Hij was van al die lui daar, waarschijnlijk de meest rustige en correcte. Hele avonden zat hij boven ongeveer alleen in de lounge/zitkamer, terwijl beneden groot bal was; ik en nog een ander meisje, die Antie Gedefroy uit A'dam, maakten met hem kennis en toen Antie daarna wat ziekerig was, occupeerde ik me met hem, uit medelijden en vriendschap. Toen ik wegging naar Regensburg, bleek hij zich nogal voor me te interesseren (op een zeer bescheiden manier) Ik vroeg Antie wat ze ervan dacht, of ik misschien schuld aanhad! Ze ontkende dit stellig. Ik zal wat voorzichtiger met m'n belangstelling moeten zijn, denk ik. Denk er niets achter, Fran, maar voor mij is het iets vreemds, iemand en dan nog wel een jongen te kennen en te waarderen, zonder dat jij hem kent! Verder merk ik in de reactie van iedereen dat ze me erg degelijk vinden. Ze doen gelukkig nooit raar tegen me. Weet je, Fran, ik geloof, dat m'n verblijf hier in zo'n omgeving, héél goed is, van positieve en negatieve kant! Van een positieve kant – nooit als nu, zal ik méér onze zuivere liefde kunnen waarderen, die alleen bestemd is voor de ander en waarin géén ander schepsel kan delen! Van negatieve kant – de losheid van omgang, de openlijke ongeneerdheid (LvdH.: ongegeneerdheid) der vrouwen en mannenbuiten en vooral op de dansvloer, doen je haren ten berge rijzenen ik vraag me af 'moeten deze mensen een nieuwe wereld opbouwen? Suggesties van erotische en seksuele aard worden rondgestrooid. Een degelijke vent in München, Hollander in dienst van de U.N.R.R.A., vertelde me dat er maar weinig mensen aan deze perfiditeit weerstand konden bieden, vooral op zo'n Headquarter. Ik zat n.l. met al de anderen +/- 1 week op de U.S. zone H.Q. te Pasing (bij München). Ik ben dol en dolblij dat we daar weg zijn en we nu kunnen werken. Team 120 bestaat uit 15 mensen, die de zorg hebben over een D.P. (LvdH.: Displaced Persons) kamp van +/- 5.000 mensen. Het team bestaat uit Amerik, Canadeze, Nieuw-Zeelandse,

Belgen en nog 1 Holl. Meisje. De 5.000 mensen zijn o.m. Wit Russen, Oekraïners, Polen, Basken, Roemenen. Ze leven allemaal in huizen, in ieder huis +/- 3 families^{xliii}. Het is een klein dorp, de directeur is de burgemeester, wij zijn soc. werksters – er zijn er 5, waarvan 1 man – en zorgen voor (fröbel -LO – Gymnsia -heimatklassen). Ieder volk, z'n eigen school. Ontspanning, verkenner, krant, religie (grieks-kath. Orthodoxen, enz.) sport. Dit alles is over ons verdeeld. Een van ons gaat terug naar Amerika en dan neem ik haar plaats in en krijg de supervisie over onderwijs!! Tot nu toe deed ik er nog niets aan, want maandag-dinsdag en vandaag kwamen er +/- 1200 Polen in ons kamp, uit een ander! De vorige week was ongeveer eenzelfde groep Basken uit ons kamp weggegaan naar een ander! Ik had de zorg op het station voor al deze mensen. Ze zaten, met hun hele landverhuizers bagage bij zich, familie bij familie in goederenwagens. Van een vervoerscompagnie hier uit Regensburg, reden 16 trucks met negers bemand af en aan. Ze wachtten van mij hun orders af- 'boy, oh boy, what a job!! Ik ben doodmoe, volkomen rood verbrand en wacht eigenlijk of Antie, die hier vlakbij in Straubing welf.off. is nog aan zal komen. Ik heb een eigen kamer met 2 dubbele ramen. Het bed is zalig hard (daar rust je zo goed op uit) naast me op het nachtkastje staat m'n lieve Piek- jij was trouwens de eerste van al m'n eigen spulletjes, die bezit van deze kamer nam- met een bos vergeet-mij-nietjes. De omgeving is hier prachtig, de Donau die groen-blauw is, stroomt door een dal, waartegen allerlei bloeiende vruchtbomen staan. Aan weersijden lichte en donkere heuvelrijen, die echte niet zo hoog zijn als in München. Op huwelijksreis zouden we eigenlijk hier naar toe moeten gaan. Eerst echter werken en nog eens werken.....M'n liefste eigen schat, hoeveel hou je nog van me? Tot de volgende keer. Een héél dik zoentje en innige omhelzing van je eigen Willekind”.

U.N.R.R.A. Team 120 in Regensburg.

Mr. E. Toorenburg.

Deputy director is a Dutchman from Amsterdam by origin. During the war he headed the Camps of the evacuated from Holland. He came to our Assembly centre in July this year from Bischofsgrün, where he had been operating a sanatorium for sick people suffering from phthisic diseases. To his responsibilities belong Welfare, Transportation, Maintenance, Police, Charity and Admission. To carry help for DP's, he considers a quite pretty task.

E. Toorenburg,

wice dyrektor pochodzi z Amsterdamu. W czasie wojny był komendantem obozów dla osób ewakuowanych z Holandii. Przybył do naszego teamu w połowie lipca b. r. z Bischofsgrün, gdzie prowadził sanatorium dla chorych na gruźlicę. Do resortu jego należały sprawy dotyczące opieki społecznej, transportu, policji, religijnej i rejestracji. Pomoc dla D.P. uważa za piękne zadanie.

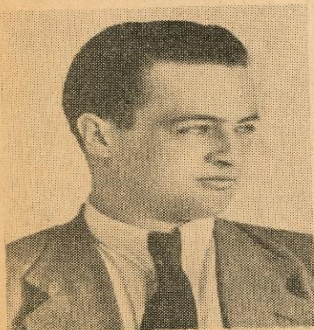
Miss Jac. J. van Schaik,

our welfare officer and our direct boss handling; among others, the affairs of the printing matters. Owing to her endeavours there has been called to life a „Weekly Information Bulletin” at Team 120 published in many tongues. We are sorry for being obliged to take from Miss van Schaik who always has shown much care for our troubles and situations. Her name, van Schaik tells us by itself about her Dutch origin, but it

must be added that she masters many foreign languages, so that we were able to understand without needing the aid of interpreters.

*

Jac. J. van Schaik nasz bezpośredni zwierzchnik jako kierowniczka wydziału zajmującego się również prasą. Dzięki jej staraniom powstał, przy teamie 120 wielojęzyczny tygodnik „Weekly Information Bulletin”. Z zalem żegnamy p. van Schaik, która zawsze okazywała dużo zrozumienia dla naszych trosk i warunków. Nie trzeba wyjaśniać, gdyż samo nazwisko świadczy, że p. van Schaik pochodzi z Holandii, lecz trzeba dodać, że proz holenderskiego posiada ona znajomość szeregu obcych języków, dzięki czemu mogliśmy się porozumiewać bez pomocy tłumaczy.

Mr. Stephan Erhardt,

Chief Registrar. The first Pole among the UNRRA Officers of Team 120 Lawyer. Until the insurrection in Warsaw had broken out, he was staying there. Towards end of December last year he arrived from the UNRRA Team 143 at Passau. Previously he had been engaged at the American Army. He always shows a great understanding to the petitioners bringing their claims to be settled by UNRRA and tries to arrange everything in the best possible way.

*

Stefan Erhardt główny urzędnik rejestracji. Jedyń Polak wśród oficerów UNRRA-y - Prawnik. Do wybuchu powstania przebywał w Warszawie. Przybył do obozu z końcem grudnia ub. r. z Passau, team 143. Poprzednio pracował przy armii amerykańskiej. Cechuje go uprzejme traktowanie petentów, i zyczliwe nastawienie do naszych spraw.

Miss Wilhelmina L. Sadée

from Rotterdam Holland. Trained as Montessori and Fröbel teacher and as social worker. Got a job as welfare worker in a factory. During the occupation work was very difficult and especially in the last winter of the war when food was very scarce and people died of starvation in the street! No man could come to the factory, because Germans would take them to Germany and everyone had to hide himself. When war was over, we, in Holland, got a special center for rehabilitation of refugees, members of the resistance movement and war - casualties. We helped these people with clothes, some of which came from America and some were gifts given by civilians. The furniture was mostly confiscated from former Nazis. When all available relief was given I left and joined UNRRA in April 1946.

*

Miss Wilhelmina L. Sadée z Rotterdamu — Holandia. Z zawodu nauczycielka pracownica społeczna, pracująca w tej dziedzinie w fabrykach. W czasie okupacji specjalnie ciężkie miała zadanie, szczególnie w okresie głodu pomagając głodującym rodakom nieraz z narazem życia. Po zakończeniu wojny zajmuje się w Holandii opieką nad ofiarami podziemnego ruchu oporu. W roku 1946 przechodzi do UNRRA.

Miss Margaret Bridges,

Messing Officer, arrived at us from the American Military Camp Shelby, where she was holding a high position a specialist in the field of food supply. Her native state is that of Mississippi (USA). She is very good - natured, tries to help wherever she can and everybody likes her.

*

Margaret Bridges,

oficer wyżywienia przybyła do nas z amerykańskiego obozu wojskowego Shelby, gdzie zajmowała wysokie stanowisko jako znana specjalistka w dziedzinie aprowizacji. Miss Bridges pochodzi ze stanu Mississippi USA.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 7 mei 1946: *“Mijn eigen ventje, Schat, vandaag kreeg ik na 3½ week de eerste brieven aan!! ... (LvdH.: een lange uiteenzetting over eten, dat vooral zeer individueel gebeurd)... Verder ben ik er als maar op uit, zoveel mogelijk ons huishouden en vooral dan onze textiel bij elkaar te krijgen. Ik heb al 6 wollen hemden (onder) voor je en misschien een Eg. (LvdH.: Egyptisch) katoenen regenjas, ik heb 4 lakens en slopen, 2 witte en 4 groene handdoeken, kon voor mezelf in München een prachtige regenjas kopen, echter helemaal geen schoenen. Hier gaat dat beter en kon tegen 8 pakjes sigaretten leer (dik donkerrood) krijgen en probeer daar echte Beierse schoenen van te laten maken, verder kan ik hier nog lage bruine schoenen krijgen. Stoffen zijn hier echter, geloof ik niet te krijgen. Maar misschien kan ik ook dat nog wel ergens op de kop tikken..... trouwen en wel zo snel mogelijk na ik terugkom. Ook ik heb zin om een eigen home te hebben, met jou en samen gelukkig zijn, want dit samen-zijn is een absolute voorwaarde; echt gelukkig zal ik pas zijn met jou en bij jou, ventje. Ik weet niet of ik helemaal de waarheid spreek, als ik zeg, dat je liefde2 zijden heeft n.l. psychische en lichamelijke en dat deze beiden nu een zo heel andere geaardheid vertonen. Ik voel me nog steeds als jouw eigen a.s. vrouw, in het besef van jouw liefde die onaantastbaar als een fonkelende edelsteen in m’n hart bewaard wordt. Zij is ons gezamenlijk bezit en zal volmaakt worden, wanneer wij getrouwd zijn en dit juist, deze fysieke vervolmaking maakt het verlangen naar deze Eenheid met jou soms tot iets tintelens, dat ik alleen maar hier weg zou gaan om bij jou te zijn- Het is zeker een positief goed dat ik hier zit; ik geloof dat de Spartanen wanneer ze katholiek geweest waren, geen betere voorbereiding op een huwelijk zouden hebben gevonden. Je moet niet denken dat ik hier misantropisch neerzit, verre van dat; m’n werk is afleiding-wekkend en je werkt de hele dag. Werken is voor heel veel dingen het beste recept, zeker voor dit. Wie weet wat we over een half jaar weer kunnen zeggen. Ik laat een photo van me maken in uniform... Antie Godefroy (LvdH.: een andere Hollandse maatschappelijk werkster) wordt door het hoofdkwartier in München uitgestuurd naar Lauf in de Amerk. Zone ook met haar gaat nog een dag van te voren, een Amerikaanse welfare. Ze komt daar en de Directeur zegt haar: ‘What? Again one welfare. I asked for 1 welfare and 2 administrative and got 2 welfare and 1 administrative’.... Van jouw meisje, ventje, een héél innige omhelzing en kusje. Dag Liefste!*

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 15 mei 1946: *Eerste brief op UNRRA briefpapier met team 120 (telephones 3376, 3377, 55930) ... “Ik heb heel erge heimwee naar je.... we voelen ons beiden alléén, de liefde dringt zo sterk en wat doen we – wij zeggen niet ‘neen’ maar gaan uit elkaar en leven voor een halfjaar ieder een heel ander en heel gescheiden leven. Wanneer zal de tijd komen dat we alléén, voor elkaar kunnen zorgen en zonder scheiding onze liefde aan elkaar kunnen geven, soms kan ik er zo intens verlangen – maar enfin deze absolute scheiding was misschien toch de gemakkelijkste!.... Krijg je ook iedere week je z.g. p-x rations d.w.z. 240 sigaretten en snoep, etc. etc. (LvdH.: mijn vader Fran van der Hoeven is dan dienstplichtig officier van gezondheid in het Nederlandse leger)... Nu iets over hier. Nu m’n voorganger vertrokken is, ben ik momenteel wethouder van onderwijs hier. Ik heb de supervisie over: Kindergarten, Volksschule, Gymnasium en Ambachtsschool, naaischool, etc. etc. ik vind het enorm prettig werk, vooral daar je met kinderen altijd veel gewerkt hebt en wat Kindergarten-werk d.w.z. Fröbel – je helemaal ligt. Vanmiddag d.w.z. iedere Donderdagmiddag is er een vergadering van de Directeuren van Gymnasium en Volksschule. Zo wil nu b.v. Oekraïense groepen een M.M.S. (LvdH.: destijds ‘Middelbare Meisjes School’) oprichten, waar ze mijn medewerking, wat betreft klasruimte en materiaal voor nodig hebben. De organisatie is n.l. zo: in het kamp wonen 4 groepen n.l. Polen, W. Roeth. (LvdH.: ? wsl. Russen) -Oekr.- Grieks Orth. Deze hebben ieder een z.g. comité, wat uit verschillende leden bestaat, die ieder een eigen terrein onder hun eigen groep hebben. Wij werken alléén met de comité’s, behalve ik dan, omdat ik met de directies der verschillende scholen te maken heb. Deze verstaan allemaal Duits en ik heb dus geen tolk nodig, zoals de Engelsen en Amerikanen hier. Alleen verknoei je het hier, daar geen een D.P. (LvdH.: Displaced Person) het goed spreekt. Iedere morgen gaan we na het ontbijt om half 9 met +/- 6 auto’s naar het kamp, wat +/- 15 minuten rijden is. Om 12 uur rijden we weer weg en zijn om +/- 2 uur weer terug, waarna we tot 5 uur werken en weer terug naar ‘Staubinger Hof’^{xliv} onze*

billits d.w.z. onze huisvesting gaan. Daar wordt om half 7 gegeten en dan lost ieder zich op en doet ieder waar hij zin in heeft.

Gästehaus - Voormalige hotel 'Straubinger Hof' in Regensburg; het verblijfshotel van het UNRRA personeel team 120

Er werkt hier ook een medische staf met 1 jonge Amer. Dokter en 2 Nieuw-Zeelandse nurses en verder nog +/- 13 D.P. artsen. Ernstig zieken worden in het hospitaal in de stad opgenomen, zodat er eigenlijk weinig of geen klinisch werk te doen valt, Nee, wees maar blij dat je dat toch nooit hebt kunnen doen (weer een bofferd!). A.s. Dinsdag de 21ste mei zal het hele kamp z'n nationale kundigheden tonen aan uitgenodigd Army en ander Allied personeel. Er wordt gesport, volksdans, gezongen, scouts, tentoonstellingen etc."

===== FEEST FOTO'S =====

Vervolg van haar brief op 15 mei 1946: "Piekert je zou genieten van deze volksdansen en koren. Het zijn allemaal stemmen, zoals je die op platen van Russische koorzang hoort: nogal schelle vrouwenstemmen en héél donkere mannenstemmen, die gezamenlijk een héél mooi en typisch geheel vormen. Veel liederen lijken op gezangen uit de Gr. Orthodoxe kerkdiensten. Vooral de Polen zijn sterk nationalistisch: hier zitten veel Joden en veel mensen uit concentratiekamp Mauthausen. Wat er met al deze mensen gebeuren gaat, weet niemand. Maandag hadden we een kleine volksstemming over de repatrieringsvraag. Ieder kreeg een papier, waarop hij invullen moest, of hij terug wilde en waarom niet. Fran, er hebben mensen uren gezeten om al het leed en de ellende die ze ondervonden hebben of zullen ondervinden neer te schrijven. De meesten willen niet meer terug en zijn bang voor de Russen. Je kunt echter alleen emigreren naar Amerika, wanneer van daar uit een bekende of familielid je uitnodigt en meteen bewijzen kan, dat hij +/- f 3000 dollar op bankrekening heeft staan! Uiteraard zijn dat er heel weinig. Het eten en kleding is uitstekend, ze hebben het beter als de mensen in Holland. Iedereen kan verdienen en worden uitbetaald in kampgeld de z.g. kampdollars.

UNRRA team 120 kampgeld (archief W.L. Sadée)

Ze kunnen iedere week een bepaalde hoeveelheid sigaretten, zeep etc. Kopen. Ze leven in aparte huizen, ons kamp is een aangebouwde Duitse wijk aan Regensburg geweest met allemaal dezelfde huisjes.^{xlv} Zij hebben dit voor op ander D.p. kampen, die vroeger kazernes waren en waren 2 a 3 families bij elkaar in één kamer wonen, met alle gevolgen van dien. Ook hier is geen controle. Maar dat is in geen enkele stad. Er zit U.N.R.R.A. politie hier, gerecruteerd uit het kamp zelf, die waken tegen vechtpartijen, zwarte handel etc. Een van de enkele dingen, die hier opvallen zijn b.v. de manier van groeten naar je. Meestal is deze buitengewoon diep en onderdanig, anderen nemen je hand en drukken er een kus op - vooral dat laatste vind ik erg griezelig, want ik moet altijd lachen om dat dikke handje van mij, wat eerbiedwaardig gekust wordt! Dit zijn zo enkele dingen over het kamp. Nu iets over het team. Héél individualistisch, maar toch stuk voor stuk goede mensen. De geest schijnt in ieder geval al veel verbeterd te zijn ná verleden jaar, toen hier een dokter van dit team (zei dat hij D.P. was maar bleek later secretaris van Himmler te zijn) en een Engelse arts of verpleegster, die openlijk samenleefden, suicide in dit huis pleegden. Iedere man hier heeft zo z'n vriendinnetje, waar hij zo eens een nachtje mee uit is of Zaterdag eens mee gaat touren en dan min of meer aangeschoten terug komt. Ze drinken hier openlijk niet, maar er schijnt een permanente dronken kerel in te zitten – ik gaf hem mijn brief naar Engeland mee – Dit is bij Antie die hier +/- 40 k.m. vandaan zit heel anders, haar baas kent alle kamers van de D.P. meisjes en wanneer hij daar niet is zijn ze zat!! Nee, dat hele U.N.R.R.A. gedoe is een rommeltje. Herinner je je niet, de naam van die security officier uit Pasing, die ik van pater Morel op kreeg? Hier hoor ik dat die man zéér vlot met vrouwen was en zeer rare sprongen met de kas maakte. Het typische was, dat ik, wanneer ik deze man zag, een kleur kreeg, dat was ook met die William op z'n laatst zo. (Over deze mijnheer Woorts kun je en moet je natuurlijk met niemand spreken) En toch vind ik het jammer, dat ik die William, sinds ik hier ben, niet meer zag... Ik ga niet veel uit, bijna iedere week 1 keer naar een Amerikaanse film Zaterdag avonds dansen in de U.N.R.R.A.-mess. Vind je dat gek of niet goed van me, Piekert, dat ik daar over het algemeen, naar dansen, graag toega? Ik zit er te genieten, ook al dans ik zelf niet. Als je het beter vindt van niet, schrijf het dan maar gerust, dan doe ik het ook niet – tot nu toe maakte ik één avond, bij het feestelijk diner ter gelegenheid van het vertrek van m'n voorganger, m'n lippen rood, ik parfumeer me niet, want ----ik ben (Lvdh.: van) jouw Piekert en wil zo onopvallend mogelijk m'n tijd hier doorbrengen. Lieve! deze week schreef ik niet, vandaar nu deze 3 vellen. Ik wachtte nog steeds op die man, die naar Holland zou gaan. En nou tot afscheid, lieveling., neem ik in gedachten je hoofd tussen m'n handen en zoen voorzichtig je ogen, je voorhoofd totdat we elkaar vinden in een innerlijk gelukmakende en geestelijke één-voelende kus! Dag. Een kruisje van jouw enige Willekind".

*Wil Sadée tweede van rechts; Mr. Berent Longstreet, director of the camp (met bloemen).
Voor het UNRRA hoofdgebouw van team 120 in Regensburg.*

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 24 mei 1946: Deel I: ..."Je hebt een vrouw nodig, die voor je zorgt en goed voor je is en die kleine dingen verzorgt, ik weet héél zeker dat ik de enigste ben die dat zal kunnen en mogen doen, want ik hou van je en wel héél, héél erg....maar als je vandaag zou zeggen 'we trouwen' dan zou ik met een overgelukkig hart 'bye, bye' kunnen zeggen en vanavond nog verdwijnen. Van de andere kant echter bevredigt m'n verblijf me hier, omdat ik steeds zie en merk, dat ik ongemerkt zo gezellig ons huishoudentje bij elkaar krijg. Vandaag weer beloofden een Oekraïense vrouw me een prachtig geborduurd Oekraïens ontbijtlaken met 12 servetten en theemuts, waarschijnlijk tegen wat cigareten. Ik zit goed in de handdoeken, heb veel wollen ondergoed voor je en krijg waarschijnlijk ook khaki zomer-ondergoed voor je, heb voor mezelf hier al 3 nieuwe pyama's, krijg schoenen en verdien daarbij iedere maand, waarvan ik alles overhou en eet daarbij en word bedient als geen ander. Begrijp je, ventje, dat dit gevoel me op de been houdt, ik bedoel, het gevoel te hebben, dat je al voor een huishouden bezig bent en dat je dadelijk goed in de kleren zit en we samen niet zo erg meer hoeven te tobben over een kapot hemd of broek of iets dergelijks. Daarbij doe ik enorm veel ervaring op. Wat merk je toch, dat we samen al 8 jaar elkaar kennen. Je voelt de dingen precies als ik.... (LvdH.: pas) 's avonds na 8 uur voor het eerst van de hele dag, alléén kunt zijn, zonder Amerikaanse gillen en gebazel.... Aanvankelijk maakte ik in m'n werk alleen met de peripherie van het kamp kennis. De mensen spraken over zaken, maar persoonlijk contact was er niet en daar heb ik behoefte aan, ik heb graag en eigenlijk móet met mensen werken, die een zekere gelijkgestemde interesse hebben. Ik maakte kennis met de jonge Am. Dokter(Charley) hier en ik kleurde steeds en gedroeg me al iemand van 18. Waarom? Omdat het vak me aan jou herinnerde? (LvdH.: mijn vader was destijds in 1946 in opleiding tot zenuwarts). Misschien ik weet het niet. De laatste keer was z'n vriend Georges hier, ook een arts. Hij had 2 druppels water jou kunnen zijn, ernstig en kalm en vol interesse. Zondag picnichten we met een heel stel ook Georges was erbij (de dokter uit dat andere team) en tussen hoge heuvels en een wei vol bloemen en de blauwe Donau aan onze voeten, luisterden we samen naar het vioolconcert van Beethoven, hij wist het een en ander te vertellen over muziek, volkenkunde, schilders en dat doet je dan ineens hunkeren en zo'n man opmerkzamer gadeslaan. Geen van beiden zijn flirters, Georges is een echte Engelsman, slow maar beschaafd, Charley (onze dokter) is een teetootaller (LvdH.: iemand die géén alcohol drinkt maar alleen maar thee, e.d.), speelt jazz en is een aardig, zeer geestige vent. Zo'n kerel als Georges doet me goed, daar kan ik mee praten en daar heb ik behoefte aan. Wanneer je zegt onze Europeesche cultuur gaat

verdwijnen, zeg dat dan nooit onverschillig, want het zou verschrikkelijk zijn, wat we dan overhielden, want Amerikanen hebben er geen....Mijn eigen liefste, ik hoop niet dat je het al te moeilijk hebt, ga maar veel naar huis. In gedachten een heerlijk zoentje, zoals ik dat maar eens per avond op de divan van je kreeg. Dag mannetje, jouw Willekind”.

Die zerstörte Nibelungenbrücke in Regensburg, März 1946. © Christoph Lang / Stadt Regensburg

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 24 mei 1946: Deel II: “Piekert, nadat ik de voorgaande brief meegenomen had, kreeg ik enorm op m’n hoofd van Lenny, onze directeur, omdat ik erop gezet had ‘on active service’! En aangezien ik gewoon maar UNRRA-lid ben, is dat verschrikkelijk!! Om je beter met de gang hier op de hoogte te houden zal ik proberen ons team120 schriftelijk aan je voor te stellen:

- 1) Mr. Landstreet of wel ‘Lenny’ onze directeur. Een enorme zware vent, Amerikaan, met donker krulhaar. Getrouwd, heeft kinderen van 2 en 5 jaar, diende enkele jaren in de Pacific en kwam toen na 7 dagen verlof naar Europa. Was eerst principal welf. Officer in een andere plaatsen werd hier directeur. Hij verbeterde veel; maar nu er weinig te organiseren valt, is er niet veel werk voor hem. Waarschijnlijk drinkt hij daarom en gaat met Duitse vrouwen om. Is de ene dag ontzettend aardig en de volgende dag raast en tiert hij, zonder grond! Neem nu b.v. dat geval van jouw brief! Er is dan ook niet mee te praten, hij bekt je alleen maar af. Bekent soms later dat hij verkeerd deed.

- 2) Jacques Quirk, supply officer, too American. Getrouwd in Amerika, leeft hier met andere D. vrouwen en drinkt. Zei op een andere avond tegen die andere Hollander ‘Er is geen verontschuldiging voor onze handelswijze hier’. Jacq heeft een ingezakt figuur, waardoor hij een

onbetrouwbare indruk op me maakt. Spreek alleen met hem, wanneer ik iets voor het werk nodig heb; dan is hij altijd erg vriendelijk.

- 3) Mrs. Bridges, American, messing-officer. Een lekkere dikke gescheiden tante uit de omstreken van Missisipi. Maakt zich erg op, haar taal is bijna niet te verstaan, spreekt alleen met neusklanken. Schraapt-en-plein-public – als een varken haar keel. Is dolo op planten en heeft een goed hart. Zeer geode smaak, mooie handen en mooie ringen en geen geest. (LvdH.: geestelijke) inhoud!
- 4) Paul Sturman, Amerikaan. Zorgt voor de huisvesting in het kamp. Spreekt Pools en z'n Am. Als een fransman. Man van een jaar of 45. Leeft samen met de vrouwelijke arts uit het team van Antie Godefroy! Is in Amerika getrouwd. Vindt welfare flauwe kul en vindt dat de hele zaak zo gauw mogelijk moet verdwijnen. Kan wel met hem opschieten. Je ziet aan deze man dat hij verkeerd leeft!
- 5) Tony Breugelman, depty-off. Belg. Zorgt voor het in stand houden van het kamp, wat betreft de gebouwen. Lekker dik ventje, niet practiserend katholiek, is getrouwd maar heeft hier een Duits vriendinnetje. Aardige ongecompliceerde kerel, die gezellig Vlaams spreekt. Werkt hard in het team.
- 6) Prince, transportofficier, Belg. Een hardrijder op z'n Zondags 'plebejer 1ste klas' loopt in Amerikaans uniform met knal gele schoenen en tas Was in België waarschijnlijk chauffeur of wielrenner en hangt hier de grote Jan uit. Heeft ook een Duitse blonde juffrouw.
- 7) Mr. Hiltz, Canadees, principal welfare. Aardige rustige vriendelijke kerel, Leger-des-Heils man. Gaat morgen weg en in zijn plaats komt een Am. Juffrouw, die hier pas een paar dagen is. Leeft met niemand!
- 8) Christiaan Junge, Noor, welfare officer. Even als Hiltz getrouwd, maakt een zeer jonge indruk, ofschoon al kinderen van 15 jaar! Hele lichtblauwe ogen. Ma (LvdH.: Maar) met keurige manieren, is zeer vriendelijk en goed. We spreken Duits en Engels met elkaar. Is hier pas sinds 2 weken!

- 9) Charley Whiney, Amerikaan, arts. Een jonge, geestige kerel, geheel-onthouder. Is dol op sport, jazz-muziek is z'n prt (LvH.: ?) op accordeon en piano, fotografeert aardig. Ongehuwd, is dol op z'n ouders. Waarschijnlijk poeprijk, stuurt z'n eigen wagen vanuit Amerika naar hier. Aanvankelijk kleurde ik als ik met hem sprak, daar ben ik goddank over heen. Apprecieer hem om z'n ongekunsteldheid en het ontbreken van iedere intrige.

- 10) *Kathis Blackwood, Nieuw-Zeelandse verpleegster. Een jaar of 35, ontzettend lief en goed, maar weinig interesse buiten haar werk. Is gauw moe en heeft snel zorgen. Dol op bloemen. Heeft veel hart voor haar werk.*

- 11) *Judy Smith, Schotse, welfare officer. Klein, zeer gesloten, een jaar of 30. Samen zitten we op een kamer in het kamp. Ziet er altijd keurig uit. Is waarschijnlijk dol op Charlie. Nogal zakelijk, er gaat weinig warmte van haar uit. Zorgt in ons werk voor: Scouts, nursery, Huizen en Benifit Fonds!*

- 12) *Cary Comfort, Amerikaanse, administratief. Maakt een zeer jonge indruk, is alléén maar zakelijken mannelijk tegen je; ze is positief Christelijk en schijnt al haar gevoelens te verbergen. Gaat over 4 weken terug naar Amerika. Kan zeer goed met Lenny, de baas, opschieten. Komen uit dezelfde streek in Amerika en was reeds een jaar lang met hem in hetzelfde team.*

- 13) *Koos van Schaik, de Hollandse welfare. Ernstig aardig meisje, positief Christelijk, lag 2½ jaar met t.b.c. ging daarna als Rode Kruis helpster in de Army. Werkte in fronthospitalen. Zit in Dld. (LvdH.:*

Duitsland) +/- 1 jaar, zat ook in hetzelfde team als Comfort en Lenny. Komt uit een goed en ouderwets Hollands huishouden met veel kinderen. Zorgt voor de ontspanning en krant (LvdH.: kamp krant van de UNRRA) en kleding -magazijn. Wanneer we moe zijn rijden we samen s'avonds de heuvels in en praten en luisteren we naar krekels en nachtegalen.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 24 mei 1946: Deel III: Kun je je voorstellen, wat voor oase Koos voor me is. Haar moeder is een bekende concert pianiste. Woont in Maastricht. Ze spreekt vloeiend maar lelijk Engels, verstaat Amerikaans en kan goed met die lui overweg". (LvdH.: Zij vervolgt haar brief met een beschrijving van enige conflictjes, culturele en man-vrouw verschillen).

"Als je alles bij alles ziet, maak je waarschijnlijk een ergere conclusie als ik. Weet je, ventje, er zijn van de 8 mannen maar 3 die volgens onze begrippen nette kerels zijn (LvdH.: die er dus geen buitenechtelijke vriendin op nahouden) , maar de rest, die andere 5 zijn in hun hart niet slecht, ze maakten alleen de oorlog mee en zijn voor het grootste deel echte Amerikanen. Je komt op een gegeven moment, tot het begrijpen van deze dingen en je moet dit soort zaken nu eenmaal aanvaarden, of schoon het toch wel moeilijk valt. Mr. Junge, die Noor, sprak er gisteren met mij nog over, ook voor hem was de manier van optreden van de directeur, een onmogelijkheid. Quirk en Lenny zijn beiden zeer eenvoudige mensen en het is nu eenmaal in dit zeer democratische land mogelijk, dat zulke mensen opklimmen tot dergelijke posten. Vanmorgen ook weer. Ik had de vroegere principal welfare (Mr. Hiltz) gevraagd of ik me tevens met de religieuze sectie v/h kamp mocht bemoeien, 2/3 is n.l. R.K. en 1/3 is Gr. Orth. Hij vond het direct goed en ik dacht dat het O.K. was. Schreef een brief aan een katholieke sociale vereniging in Munchen en postte deze. Op de allereerste plaats werd hij razend, dat ik de brief zo maar , zónder hem, op de post wilde doen en op de tweede plaats moest ik nieuwe objecten, zoals b.v. religie, aan de principal vragen. Ik zei hem daarop, dat ik dit Mr. Hiltz gevraagd had, waarop hij zei, dat Mr. Hiltz dir wás en er nu een nieuwe was. Het bleek nu dat Hiltz waarschijnlijk door alle drukte, vergeten was dit aan hem te zeggen. Ik vind deze regeling best, maar moet je dan op deze manier optreden? Daarna heb ik het verlangen m'n koffer te pakken en naar jou te vlién en dan komt de vraag: 'is het gemis van jou en thuis niet een te grote prijs voor alles hier?' Maar je kan niets doen en neemt dit!.... Deze tijd is goed Fran, ik bedoel, dat het goed is voor ons beiden dat we in afwachting van ons huwelijk, niet ontvlammen zullen. Maar mijn hemeltje, als ik terug ben ---ik laat je geloof ik niet meer los. Dan wil ik voor je zorgen en jij voor mij en we zullen samen het Geluk proeven en genieten van elkaar en door elkaar! Ik moet dit gewoon remmen, schat, ik ben er zo vol van en ik kan tegen niemand zeggen, wat dit betekent en wat jij voor mij bent. Hoe ik dan ook over andere mannen schrijf, Piekert, vergeet niet, vergeet niet, dat níemand jóúw plaats ooit zou kunnen innemen , ik hou van je als jouw a.s. vrouw en in-gelukkige echtgenoot!- voor een ander kan ik alleen sympathie hebben zoals b.v. voor William(van wie ik tot nu toe niets meer hoorde) voor George, de dokter uit het team in in Laen en voor een Engelse security officer, die in ons Headquarter werkten teveel drinkt en mij gisteren héél eerlijk en zielig vertelde 'If I feel mad, I must drink, I am awfully sorry'. Piekert, wij samen zetten een huishouden open wij zullen beiden ons best doen van onze kinderen te maken, wat onze ouders er van maakten n.l. evenwichtige en rustige Godskinderen en als we met hen ons 25-jarig huwelijksfeest vieren, zullen we misschien net als jouw ouders luisteren naar een gelukkige en fijne speech van onze oudste jongen, die ons vertellen zal, dat hij hoopt net zo gelukkig te worden met z'n meisje, als z'n vader en moeder. En dan Piekert zullen wij elkaar aankijken met ogen, met ogen, die vol zijn van liefde voor elkaar. Liefde die schoon en zuiver was in onze verloving en die zich verinnigde en verdiepte gedurende onze huwelijksjaren... God geeft me de genade, deze tijdelijke levensstaat naar behoren te vervullen....Weet je dat er een schoondochter van Dostojewski in ons kamp woonde en nu in de stad? (LvdH.: Zie BIJLAGE) Ik ga haar een keer bezoeken....Dag m'n lieve Piekert, met deze lange brieven moet je een week doen, ventje, want ik heb zo weinig tijd. Een héél lief en eigen zoentje van jouw eigen Willekind en een kruisje!"

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 2 juni 1946: “....Antie Godefroy is na München in Straubing terecht gekomen in een volkomen gedemoraliseerd team, waar de meesten uiteraard dronken waren; haar chef, de principal welfare officer kende b.v. alle kamers van D.P. meisjes. Dit kamp is nu opgeheven en zit ze sinds 2 dagen in een team, wat tussen Staubing en Passau ligt, het schijnt daar beter te zijn. Frans hoef ik goddank niet te spreken. Maak veel fouten in het Engels, maar versta ze nu toch al een stuk beter. Hoofdzakelijk spreek ik echter Duits. Met de moffen (LvdH.: scheldnaam voor Duitsers tijdens IIWO) niéts te maken, wat gelukkig is, ofschoon ik geen haatgevoel meer kan koesteren. De organisatie en de ten uitvoerlegging van bepaalde onderdelen berusten nog steeds bij de Amerikanen. Zo kan b.v. D. (Lvdh.: Duitse) politie nooit iets tegen os doen, wanneer we b.v. maar met één licht op een auto rijden....Liefde, zoals wij en veel van onze familie en vrienden kennen, bestaat hier niet. Vriendschap is een synoniem begrip voor ‘samenkomen’ bij velen. Sommigen vinden het overdreven, dat ik een verlovingsring draag. De meesten dragen geen ring als ze getrouwd zijn, dus je kunt je dan voorstellen hoe ze tegenover een verlovingsring staan. Gezelligheid is hier ook niet, ieder leeft op zichzelf en ieder bemoeit zich in z’n privé-leven met diegenen die hem goed ligt. Koos van Schaick (LvdH.: eigen Schaik) en ik kunnen het goed vinden met elkaar en samen rijden wij s’avonds de stad uit, de heuvels, of we gaan naar een bioscoop of zitten bij elkaar op kamers, zonder enige dwang. Wanneer ze hier b.v. een uitstapje gaan maken, dacht je dan, dat iemand dat zou zeggen. Koos en ik proberen nu met de Pinksterdagen iets te organiseren b.v. naar Garmisch of iets dergelijks....aan de overkant (LvdH.: kun je) zien liggen n.l. het beroemde Walhalla ^{xlvi}, gebouwd door Ludwig I toen kroonprins van Beieren in 1830.

Het kostte 4 miljoen mark , is helemaal van marmer en aan de binnenzijde staan afbeeldingen van beroemdheden o.m. onze Willem van Oranje.... We hadden deze week een zeer vermoeiende week. Donderdagnacht n.l. is een overval op het lager gedaan door de militairen, op Russen, die gedeserteerd waren uit het Rode Leger en van de Russische regering uitlevering had gevraagd.

BRON = ??? ik heb er ergens aantallen over gelezen recentelijk (10-03-2025)

Van de 140 waren er 40 bij. De methode was volkomen Duits, s’nachts zonder dat men iets wist. Vrijdag kwamen we in het kamp en konden er niet door, wegens de veelkoppige stilstaande menigte,

die met grote doeken betogingen gingen organiseren. Niemand werkte, de angst, op deze manier, zélf ééns de pisang te zijn, bond hen tezamen en meer dan 2000 mensen liepen, zingend het Onze-Vader in het Russisch, met grote borden naar de Military Government in de stad, waar ze natuurlijk niks bereikten.

Het klonk prachtig, maar het geheel was triest. S'avonds kwamen er gelukkig 38 terug. Ze bleken allen dezelfde namen te bezitten, maar hadden niets met het Rode Leger te maken, waren oude emigranten! De kerels, die echter officiële papieren zouden hebben, zouden aan de R. (LvdH.: Russische) regering uitgeleverd moeten worden. Het is beter over deze dingen niet al teveel te schrijven of te commentaar te leveren. Vanmorgen was het feestelijk einde van het schooljaar. Als behartigster van deze schoolkwesties heb ik er de hele morgen bijgezet, werd vanaf het podium hartelijk bedankt en kreeg een grote bos rode en witte rozen (LvdH.: kleuren van de Poolse vlag)".

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 6 juni 1946:... "Daar ik een civiele militaire baan heb (contradictio in terminis 1ste luitenant?) kan ik ook niet ón active service' op m'n brieven zetten en aangezien ik dat op meerdere brieven zette, denk ik, dat je niet alle post van me doorkreeg... deze brief geschreven op de herinnering dag der invasie – en daarom American holiday... Herinner je je 2 jaren geleden nog. Ik zat met 40 fabrieksmeisjes op de boot naar Nijmegen en geloofde niets van de invasie, vader en moeder waren toen in Nijmegen en wilde beslist diezelfde dag weer terug naar R'dam. Het zou nog 10 maanden duren, alvorens wij bevrijd zouden zijn; 10 maanden, die een eeuwigheid zouden lijken van ellende en beroerdigheid, reikhalzend uitziende naar bevrijding en vrede. En nu is er al ongeveer een jaar voorbij van 'vrede' voor de wereld en wat is er van terecht gekomen? In een Am. Dagblad stond Zondag de rede van de Paus afgedrukt, waarin stond, dat we nog nooit zo ver van afgeweest waren. Hier waar de grenzen van Oost-Europa zó dicht bij zijn, voel je dagelijks een intuïtieve angst, als een gevaar wat dreigt. Ook de verhalen van de mensen uit het kamp stimuleren dit gevoel, waaraan ik dikwijls niet kan ontkomen. Als je nu leest, hoe ik Frankrijk de Communisten het grootste aantal stemmen haalde, hoe in ons land, de C.P.10 zetels veroverde, dan weet je soms niet, waar de wereld naar toe gaat. Ik zou mijn ogen willen dichthouden en niet willen denken en alleen maar genieten van alles wat mooi is, zonder onrust. Innerlijk ben ik rustig en berg de genade van Gods Liefde en jouw liefde, die me tot nu toe veilig stelde voor alles wat hier boos is. Het raakt me niet, eerder krijg ik een stimulans naar de andere kant. Deze Genade, Gods kind te zijn, zijn

liefde in je te weten en dan daarbij jouw liefde en jou te hebben als mijn a.s. man, stelt je in staat goed en vriendelijk te zijn voor de mensen.....Neem b.v. vandaag, vakantie-dag voor iedere Amerikaan, ook de Kerk gedenkt deze dag in een speciale dienst voor alle gezindten (LvdH.: 6 juni 1944 – D-day landingen in Normandië waarbij 10.000 Amerikanen om het leven kwamen^{xlvii}) Alléén Koos van Schaïck en ik waren in deze speciale dienst! Toen ik hierover sprak, zei een Amerikaanse, typerend voor hun inzicht in deze: ‘Wij gaan alleen op zondag naar de kerk, vandaag is echter a holiday’. De Kerk en zichzelf zijn 2 onderscheiden dingen, verder baseren zij hun leven op wat humaniteit, een woord in moderne zin opgevat n.l. vaagheid! De Chaplan, die de dienst leidde, had zelf een van de grote veldslagen meegemaakt en hij betreurde in z’n preek, de weinigen die er gekomen waren. ‘Maar zoals weinigen in verhouding tot de mensheid, deze invasie meegemaakt en bevochten hadden, zo zijn er nu ook weinigen, die de christelijke verdegedachte zullen verspreiden. Het aantal apostelen was maar héél klein en zij hebben de wereld gekerstend’. Zie je Piekert en daarom nooit wanhopen. Gelovenen vertrouwen en doen!...Hier bidden alleen Koos en ik en doen dit niet, omdat we kwezels zijn (koos was 3 jaar in het leger) maar omdat het een dankbetuiging steeds weer is, voor alles wat we kregen....als je hier al die leegheid en al die rotsooi (!) ziet, dan weet je, dat er maar 1 ding is, wat je erboven houdt en dat is je christelijk geloof....het verhaal over je eed aan H.M. (LvdH.: Hare Majesteit Koningin Wilhelmina) en dan daaraan gekoppeld de zin ‘ik ben benieuwd, hoe m’n uitbetaling zal zijn’. De v/d Hoevens hebben toch totaal geen soldaten-bloed en jij bent nog wel de eerste v/d Hoeven die officier is!! M’n liefste Piekert, van je nog maar maar 1 dag 27-jarige (LvdH.: zij is geboren op 8 juni 1918 te Rotterdam) a.s. bruid een héél innig kusje en extra omhelzing. Dag officiërtje, dag manneke, zoentjes, zoentjes en nog eens zoentjes-----“.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 9 juni 1946: “Vrijdagmiddag kreeg ik het telegram van Alice’s vertrek. (LvdH.: Alice is haar eenenige tweelingzus, die haar man Ben Portier -genie officier - nareist naar Nederlands-Indië). Misschien kun je je voorstellen, wat ik toen wél en níét voelde....en nu zal ik Alice dus niet meer zien. Ik heb me hopeloos verdrietig en down gevoeld. Je merkt dan ineens datje in een dienstverband zit, waar ze geen rekening houden met particuliere motieven, waar je een nummér bent. Ik heb me als in een kerker gevoeld, ik had, ik weet niet wat willen doen, om eruit te rennen. En wat heb ik gedaan? Ik ben naar m’n kamer gegaan en heb daar goed uitgehuild en moest s ’middags 5 ‘unaccompagnied’ Poolse kinderen^{xlviii} wegbrengen van 3 en 8 jaar, die overgebleven

waren bij vluchtelingen transporten, die op weg van Polen naar Duitsland gebombardeerd werden, en toen ik die stumperdjes zag zitten, heb ik gedacht 'wat is mijn verdriet'? ...Laat het zo zijn, dat wanneer we elkaar terugzien, kunnen zeggen: 'wij zijn door dit vrijwillige isolement nog méér persoonlijkheid geworden'....Dag lekker diertje, het volgend jaar zijn wij getrouwd, hé? In gedachten, mijn lieve Piekert, een zoentje ter afscheid, vol verlangen naar alles wat de toekomst voor ons beiden belooft. Dag schat, jouw Willekind”.

Midden linkerzijde: Wil van der Hoeven.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 12 juni 1946: “.....Het opbouwen van ons huishouden, aankoop of ruilen van goederen tegen dingen voor jou of mij of voor ons gezamenlijk, boeien me enorm. Ik heb nu b.v. een parfum in de P.X. kunnen kopen, die ik alleen zal gebruiken, wanneer we getrouwd zullen zijn dan kan ik b.v. denken over het feit, of jij de lucht wel lekker zult vinden of bij het kopen van een pyjama of stof denk ik, wat zou Fran ervan vinden. Maar bij jou is het anders. Jij verlangt speciaal alleen naar mij – ofschoon dat voor mij soms onbegrijpelijk is en ik verlang héél, héél erg naar jou en ons gezamenlijke leven, maar daarnaast boeit me ook sterk de materiële zijde, die ik in bepaalde dingen kan aanvullen....wildlerenhandschoenen, die ik misschien hier kan krijgen tegen ruiling van een fles whiskey. ... Zeg eens wat je het liefste rookt - Luckey strike; Phillips Morris; Chesterfield; Camel – en hoe je de sigaren vond!.... Voor 16 pakjes sigaretten kreeg ik boven-binnen ieder voor 1 paar blauwe en 1 paar bruine schoenen. Ik heb nu dus 3 paar nieuwe schoenen. Wat was het toch zalig jouw stem en de anderen te horen op 2de Pinksterdag. Het was één dag voor mijn menstruatie, zodat ik in de beroemde down-buien verkeerde, geactiveerd nog door de gedachte een Alice. Ik zat zó diep in de put, ventje en ik voelde me zó down en ik zag alleen nog maar schaduwen van het hier-zijn. Om over dit alles niet te hoeven piekeren, ben ik een avond naar de film geweest en één avond naar een onbenullige Amerikaanse show! Ik had de week daarvoor ook bijna geen werk gehad, omdat de scholen vakantie hadden, zodat ik teveel tijd had om aan jullie te denken. Weet je en dan ben ik m’n ontzettend verlangen naar jou en thuis niet meer meester. Het heengaan van Alice maakt me ook verdrietig, wanneer ik eraan denk, maar aangezien hier niemand thuis is, merk ik ook niet, dat Alice weggaat.

Tweeling Alice & Wil

vertrek van Alice Portier-Sadée naar Nederlandsch Indië (juni 1946)

Ik ben blij, dólblij, dat ik haar niet zie vertrekken, ik zou me voor haar en voor mij niet goed kunnen houden. Weet je Fran, je merkt nu pas hoe een héél innige band tussen een tweeling bestaat, het is het gevoel, wanneer ik eraan denk of iets van mezelf weggescheurd is! Maar ja, dat is het leven....dag je liefste Willekind”.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 16 juni 1946: Zij schrijft zeer gedetailleerd over haar schoonvader-in-spé, die zij erg egocentrisch (egoïstisch) noemt....”Zo schrijft hij ‘dat het niet alléén het materiele is geweest, wat je hiertoe heeft doen besluiten’; denk je dat hij ooit wel eens de moeite gedaan heeft om te achterhalen, waarom ik hiernaar toe ging. Gek, deze werkelijk goed geschreven brieven van je vader laten me zo koud als ijs en eigenlijk irriteren ze me. Het is alsof een verre kennis critiek op je uitoefent en je persoonlijke dingen beoordeelt, zonder dat hij het begrijpt en eigenlijk iets voor je voelt. Het doet me aan, alsof deze brief voortkomt uit een gevoel van plicht, van ‘haar moet ik toch ook eens schrijven’....Toen je moeder doodging en je vader niemand anders has, dan jullie en ons, waren we alles voor hem. Vooral in de hongerwinter moet ik je zeggen, dat ik hem dikwijls opzocht om de beroerde dingen van thuis wat te verzetten. Hij is nu getrouwd (LvdH.: hertrouwd met mevr. Portier-Löffelman). Voelt zich ontzettend gelukkig en weg zijn we, geen belangstelling meer, geen zorg meer en daarom ook zal ik hem nooit kunnen aanspreken met ‘vader’, want ik heb er maar één die zorg voor z’n kinderen heeft en belangstelling heeft. Ik weet het, zoals mijn vader, zo zijn er weinigen in hun liefde en zorg voor zijn kinderen en een nooit verflauwde belangstelling. Het is het enigste, wat ik wens Fran en dat is, dat je dadelijk voor onze kinderen zo mag zijn in dat opzicht als mijn vader, zorg en belangstelling! Ik heb wantrouwen tegen deze man (LvdH.: haar a.s. schoonvader), omdat ik er zeker van ben, dat hij mij alleen wel goed vindt voor jou en jij bent z’n ‘heilig huisje’. Wat betekent Hans en Ria nog voor hem en Mia. En eigenlijk ben jij ook zo. Je hebt me eens gezegd, dat je me trouwde voor mij en niet voor de kinderen. Ik weet zeker, dat ik alléén jouw volle liefde heb en dat je nooit ontrouw zal zijn. En tóch zal ik dan nóóit - menselijk – volmaakt gelukkig kunnen zijn, omdat van deze liefde ook anderen iets moeten voelen en je zult ervan moeten geven aan onze eigen kinderen; teveel van iets, nooit goed, óók met teveel liefde.... Dan begin ik sterk te geloven aan de critieke seksuele periode van iedere man, om en om de 40, de leeftijd waarin ze hun eigen vrouw niet meer aantrekkelijk vinden en naar anderen uitkijken. Ik schreef je over de Noor in ons team, een good-looking fellow, die een vrouw met 5 á 6 kinderen in Noorwegen heeft, werkelijk een aardig, nette vent en die is nu na enkele weken als een H.B.S. jongen (LvdH.: Hogere Burger School, een soort VWO-school) verliefd op een ‘nurse’ uit ons team, een oudere, zonder aantrekking voor ons als vrouw, Nieuw-Zeelandse, Mackenzie! Hij bloost als hij het over haar heeft,

laat rode avondschoenen voor haar maken en wij mogen niets zeggen!! De ...welf. officier, die sinds 2 weken hier nieuw is, een Amerikaanse, ontdekt dat ze uit hetzelfde plaatsje komt als onze supply-officer, ook een getrouwde kerel met kinderen. Het schijnt een motief te zijn, om na 2 dagen met elkaar naar bed te gaan!!! Weet je Fran, dat is dat erotische element wat veel Amerikanen in hun z.g. vriendschap zien. Ze kennen die eerlijke, oprechte kameraadschap niet, die er tussen Jacques en Bart en mij (LvdH.: studiegenoten van mijn vader) zijn. Hier moeten ze direct bij elkaar slapen, wil een verhouding 'vriendschap' genoemd worden. Ik kan dit probleem niet oplossen. Ik vraag me af, waarom? Zijn wij nou gek, of zij? Zijn wij nou onnozele kinderen, omdat we in de eeuwigheid van de liefde geloven en de liefde jezelf op een hoger plan plaatst en je in staat stelt, jezelf te vormen en vervormen naar de ander? Zijn wij niet wijs, omdat we geloven, dat onze liefde zich alleen maar verinnigen kan door en in het huwelijk? Is het raar van me, dat ik alleen kan verlangen naar jouw lichaam en me dat van anderen zo koud als ijs laat? En dit laatste is toch zuiver en alleen van seksuele aard. Is het de leeftijd van 40 á 45 jaar bij iedere man of zou het een totaal gemis aan geestelijke inslag bij deze mensen zijn. Zou het komen, omdat zij het huwelijk en de liefde zien als een natuurlijke genotsdrang in ieder mens, wat dus ook uit te voeren is met iedere volwassen mens. Zou het 't gemis aan erkenning der geestelijke en hoge bijna sacrale waarden, die het huwelijk en de liefde voor ons toch heeft, zo zelfs, dat we er alleen maar een mens waardig voor achten, die we dit kunnen geven. Omdat wij deze waarden erkennen betekent liefde voor iemand ook 'je hele leven'; zo rijk en zo geschakeerd is.., dat wij er ons hele leven één andere mens gelukkig mee kunnen maken. Zou het de activering van deze erotische driften zijn, zoals dat gebeurt in de dagbladen (waar tot nu toe d.w.z. dus 60 dagen, dag na dag, minstens één bijna uitgekleden juffrouw (LvdH.: aanduiding voor een ongehuwde volwassen vrouw) in te zien is, als photo) en films (waar schuine en flauwe mopjes en nogal koud aangeklede juffrouwen paraderen) en shows (waar beslist een juffrouw in 2 delig badpak moet opkomen of dansen, waar je tot in juffrouws naveltje kan kijken) Wat denk jij daar nu van? Kun je je voorstellen, dat Holland me een ideaal van degelijkheid lijkt? En kun je je misschien dan óók voorstellen, dat ik soms zo héél, héél erg naar je kan verlangen, omdat ik weet, dat onze liefde voor ons beiden ook het geestelijk ideaal betekent, waardoor zij een eeuwigheidswaarde krijgt. Ik zie en ken je fouten en toch Piekert, jij alleen bent maar mijn Piekert en met jou alleen zal ik gelukkig kunnen worden, zoals ik nooit gedacht had, gelukkig te worden. Liefde wil niet zeggen critiekloos, het zou dan eerder half-zacht genoemd kunnen worden. Het verschil tussen haat en liefde is dan ook, dat de critiek bij haat iemand probeert te ruïneren en dat bij critiek in de liefde alléén maar opbouwend bedoeld wordt. Laat ons doel zijn, volmaaktere mensen te worden en wij moeten elkaar daarbij helpen.... Schrijf je eens wat je erg nodig hebt? Liet een enig stel schoenen(Beiers model) maken, licht-bruin met de sluiting aan de zijkant. Er staan nog 2 op stapel!...Heb je schoenen nodig? Tegen 8 pakjes sigaretten kan ik leer krijgen Bruine, Zwarte?....woon je nog steeds bij de collaborateur (LvdH.: mijn vader huurde een kamer in Tilburg, waar hij een deel van zijn dienstplicht als arts werkte).... Dag m'n hartje!...in gedachten een héél innig kusje waardoor al het nare op de achtergrond komt en er alleen maar Zon en Geluk in het leven is. Jouw Piek, dag lekker dier!"

De 'Wolga' schilderij van de Russische kunstschilder Zaisev (1946) in bezit van L. vd Hoeven.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 19 juni 1946: *"P.S. Reken niet op opbellen Zondags. het is verboden en ik zou het vervelend vinden wanneer ik er last mee kreeg! Mijn eigen Liefste,....Vanmiddag toen ik druk heen en weer in het kamp liep met zorgen over de nieuwe organisatie in de 'Kindergarten' die ik oprichtte naar de stijl van onze Fröbelscholen, dacht ik ineens aan jou en had ineens alleen nog maar het verlangen om voor jou te zorgen. Er komt op een gegeven moment het gevoel van 'stop', waarom altijd voor anderen zorgen, terwijl je eigen andere ik – je zo nodig heeft? Ik heb dan genoeg van alles en zou alleen voor jou willen zorgen. Ik ben blij dat ik dit mee mag maken, heus Fran zo'n kans komt nooit meer, ik geloof ná dit werk toch wel een eindpaal bereikt heb en beginnen kan met m'n eigen huishouden, ons gezin! Wees niet bang dat ik onvrouwelijk word, daar is hier geen kans op. Als je een beetje op wil schieten in je werk, komt de directeur met z'n gebulder ertussen, die je meedeelt, dat je alléén alles via de baas van je eigen welfare-afd. kan doen en die op haar beurt kan alléén maar iets met de directeur bereiken. Het nadeel van dit systeem is, dat je de behartiging van je eigen plannen maar tot op zekere hoogte in handen houdt en dan moet overdragen aan iemand, die er niet zoveel interesse voor heeft! Een andere oorzaak van het vrouwelijk-blijven is het feit, dat je in een dergelijke omgeving pas goed ziet, wat het betekent en wat het voor waarde heeft, wérkelijk vrouw te zijn, alleen daarvoor hebben ze achting. Verder zijn de Oekraïnen een zeer gevoelig volk, alle vrouwen hebben daar een 'tekort vel'- zou vader zeggen – d.w.z. ze huilen spoedig. Wanneer je tegen mensen goed en vriendelijk bent, zouden ze je de hele wereld willen geven. Begrijp je nu, mijn Piek, waaróm het niet moeilijk is? en dan schat – jouw liefde brandt in me, hoe kan ik dan onvrouwelijk zijn? Gisteren las ik in een Am. Tijdschrift, waarin een groot artikel met veel platen over de Am. Krankzinnigeninrichtingen. Wist je, dat daar toestanden zijn uit het jaar 1800? Alle patiënten lopen in vele inrichtingen nakend rond, urineren op de grond, geen speciale t.b.c. zalen, arbeidstherapie kennen ze niet. Zou dat niets voor ons zijn. Eerste studeren bij Carp (LvdH.: E.A.D.E. (Eugène) Carp was een invloedrijke hoogleraar psychiatrie in Leiden van 1930-1983; leermeester van Fran van der Hoeven - zenuwarts), dan naar Curacao of Amerika, dan zijn we ook weg uit dit armzalige Europa. Ik heb het tijdschrift gevraagd en zo gauw als ik op 'leave' kom!, neem ik het mee! Ik heb het nu érg druk . We gaan de Gymnasium-scholen allen ombouwen d.w.z. we*

geven ze meer een praktischer richting, er is reeds één Pools M.M.S. en een Oekraïensch zal gauw volgen. Leuk werk, maar dood-vermoeiend ofschoon ik maar van 9-12 en van 2 – 5 in het kamp ben! Je bent zelfs te moe, om je te interesseren voor anderen! Van het geld wat je per maand verdient, zouden we samen kunnen leven en van onze spaarpot het een en ander aanschaffen. Ik maak nu met mijn baan ook een goed varken! De finance-officier hiér, dacht dat ik in Holland geen inkomsten-belasting hoefde te betalen, aangezien ik nu met m'n salaris deviezen maak voor de Nederlandse regering, deze heeft n.l. een credietrekening op Londen, door dit salaris! Ik heb al gedacht, we zouden het eetkamer-ameublement lichter kunnen laten maken en dan zou alleen een slaapkamer-salon gekocht moeten worden. Het hangt echter allemaal af van hetgeen ze met jou willen gaan doen na Heerlen, Piekert! Vindt je het prettiger 1 maal in de week een héle lánge brief of zoals nu 2 maal een kortere. Ik schrijf je n.l. Woensdag's en Zondag's. Dag m'n lekker ventje. Keep smiling, ik ben altijd bij je! Een héél innig kusje van jouw Willekind.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 23 juni 1946: (LvdH: Details over de toekomstige inrichting van hun huis en de financiering ervan)“.....ik heb gedacht dat we zo +/- f. 7000,- gespaard hebben, wanneer we mijn salaris nú d.i. f 2000 + f 1000 van jou en dan dat andere geld uit Vught! (LvdH.: waarschijnlijk zou mijn vader nog een vergoeding van de psychiatrische inrichting 'Voorburg' te Vught hebben, waar hij tussen november 1944 en januari 1946 werkte als co-assistent en arts). Hier gaat waarschijnlijk Eng. Pond 50 voor kleding af en Eng. Pond 50, die ik in totaal in 6 maanden opneem en waar ik schoenen + photo's + kleding + de 2-wekelijkse P.X. uitgaven (LvdH.: P.X. = waarschijnlijk Personal eXpenditure / eigen uitgaven) aan besteed. Het is zo vrij veel, maar je moet dan ook zien wat ik er allemaal voor krijg! Ik heb nu 4 jassen d.w.z. 1 zwarte met angora bontkraagje voor van de winter, 1 najaars jas (koolrode swagger; goed, wanneer ik misschien om die tijd ons eerste kindje verwacht!!!) 1 prima regenjas, egyptische katoen en 1 bontjas d.w.z. een keurig bruin geschoren jasje, $\frac{3}{4}$, die je bij ons, veel door poep-deftige dames ziet dragen. Kousen, pyama's en jurken heb ik voldoende voorlopig. Alleen in ondergoed zit ik nog heel slecht. Gisteren deed ik in het D.P. (Lvdh.: Displaced Persons) kledingmagazijn weer twee vondsten n.l. eerst dat bruine concertjasje en daarna zochten we naar bont bij de oude camouflage hemden, die de Duitsers in Rusland gebruikten en die nu onder onze D.P.'s verdeeld worden. Op een gegeven moment draaide ik er één om en ontdekte ik een geheel versierd lamsvel, zoals de n. Russen dat met deze vellen doen en op de huid allerlei bonte kleuren naaien, zodat het een prachtig gekleurd patroon wordt, deze lams-jakken trekken ze aan op Zon en feestdagen. Van buiten is het dan rijk versierd en van binnen lange schaapsharen. Zo een jak was ook binnen in een van die camouflage-hemden genaaid en ik vond het, dus ik mag het houden. Ik wilde het hier schoon laten maken en meenemen en er dan een lekkere warme voetenzak voor onder je bureau van maken of in de zitkamer, zodat als we 's winters thuiskomen met koude voeten, dan is dat mooie ding er! Het leven gaat hier snel. Een welfare-officer is nu overgeplaatst naar een ander kamp en haar taak werd voorlopig onder anderen verdeeld, zodat ik nu, naást de scholen en speciale cursussen, de nursery en de unaccompanied children, waarover ik hier een verhaal over bijsluit, dan weet je zo een beetje, wat dat zeggen wil. We hoeven de kinderen echter niet op te zoeken we moeten in theorie álleen voor het vervoer te zorgen; voor het eerste zorgt n.l. een speciaal team! Als nieuwe job kreeg ik de Scouts en Guides erbij. Ik ben nu de 'queen der Scouts'!!

FOTO - SCOUTING

Ik heb het razend druk, maar er is soms wel eens resultaat te zien zoals bij de Kindergarten, waar het na 1 week al een stuk beter met de orde gaat. Weet je, het zijn allemaal van die heel andere dingen waarover je je druk moet maken b.v. hoe organiseren we het drinken van cacao door een maximaal aantal kinderen in een minimum van tijd zonder dat er geknoeid word; dit moet in Volksschule en Gymnasium weer anders als in de Kindergarten, in de laatste instelling waren de moeders, vóór mij,

de baas. Ze brachten de kinderen, wanneer ze zin hadden, ze gaven ze ontbijten mee, omdat thuis niet wilden eten, enz. enz. Ik heb nu verordend dat de deur om 9.30 uur dichtgaat, dat brood in een half uur gegeten kan worden, wie dan nog niet klaar is, neemt het brood weer mee. De onderwijzeressen hebben geen notie van materiaal en hoe de kinderen orde te leren. Voor de L.S. en Gymn. (LvdH.: Lagere School en Gymnasium) zij er geen boeken en schriften, daar komt dan iemand van de H.Q. je een morgen voor spreken; probleem is nu, wat doen we met kinderen die de L.S. bezocht hebben, maar geen andere school bezoeken; wat doen we met de wezen-studenten in het kamp. De nieuwe M.M.S. scholen hebben materiaal nodig, hoe komen we er aan. De technische cursussen moeten lokalen hebben 'naar miss Sadée'!! Ze zeggen allemaal 'miss Sédie'! Ons kamp heeft 600 mensen te veel, waar moet ik de lokalen vandaan halen en dan loop ik maar weer naar de andere kant van het kamp en ga praten en zien of alle cursussen zó gegeven kunnen worden dat het lokaal de hele dag bezet is. Dikwijls moeten dan hele programma's weer omgebouwd worden. De moeilijkheid is n.l. dat de Polen de Oekraïnen min of meer elkaar als vijanden beschouwen, zodat je deze nooit bij elkaar kan plaatsen en ieder z'n eigen afdeling houdt. Weet je Piekert, dit is echt werk voor mij. Het is allemaal echt vrouwelijk d.w.z. ik hoef hier geen haren voor op de tanden te hebben, alléén interesse en daar ik met de verschillende takken van het onderwijs in ons land bekend ben, en me er altijd voor geïnteresseerd heb, vind in dit ook prettig. Alleen hoop ik, dat er gauw een ander komt, m'n programma is n.l. te overladen en dan moet je noodwendig vakken verwaarlozen.... Woensdag schrijf ik je weer. Heel veel sterkte, Piekert. Wees niet treurig, want in de geest ben ik altijd bij je. Een hele dikke zoen van jouw eigen a.s. vrouw!"

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 26 juni 1946: "Liefste manneke... Dat al dit gedoe hier ooit voor mij zullen ophouden en da ik binnen niet al te lange tijd, m'n eigen roeping volgen kan! Ik verlang ontzettend naar je, Piekert, naar al het oude, vertrouwde en beschermende. Er is één factor, wat me het leven hier lichter doet schijnen en d.i. dat ik hier dingen en kleren voor ons huishouden kan krijgen, die ik thuis niet kan krijgen. Er zijn andere verstandelijke factoren, die hier het leven dragelijk maken, zoals inderdaad de vele ervaring en de op zich interessante werkkring, maar ik

weet niet of je het begrijpt, soms laat het me dit zó onverschillig en zou ik alleen bij jou willen zijn, eindelijk, waar ik nu al zovele jaren naar verlang! In me draag ik hetzelfde wanhopige verlangen naar je, alleen kan ik dat beter camoufleren omdat er zoveel factoren zijn, die je noodwendig op andere zaken doet concentreren.....Hier heeft niemand a good educated taste. Wanneer ze kleurenfilms zien en de kleuren ervan zijn inderdaad prachtig dan vinden ze het allang mooi en becritiseren niet de achtergrond (LvdH.: de inhoud van de film) van dit alles!....Ik heb het op het ogenblik razend druk, vooral met deze z.g. unaccompanied childeren. We hebben op het ogenblik hier 1 Frans-Engels-Tjechisch-Hollands – 2 Poolse jongens. Verder zijn er nog 3 babies, die ergens op straat zijn gevonden en Poolse namen op hun buiken gespeld waren. U.N.R.R.A. zegt nu: dat zijn Poolse kinderen. Je begrijpt hoe moeilijk het is. Deze Tjechise jongen van 16 jaar zegt, dat hij in Tj.Slowakije geboren is, spreekt vlot Engels, maar toen iemand vanmiddag Tjechisch met hem praatte, kon hij alleen maar iets in het Hongaars terugzeggen. Wat is hij nou? En zo is het eigenlijk met allen. Meestal hebben ze geen papieren en spreken Duits of Engels zeer behoorlijk!...Een groet en een héél, héél verlangend kusje, schat, van jouw eigen Willekind”.

Alle Duitse industriesteden werden verwoest door geallieerde bombardementen. Na de oorlog lag het puin overal in de weg bij de wederopbouw. © Fred Ramage/Stringer/Getty Images

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 29 juni 1946:...”Donderdagavond gingen Charley en ik naar het kamp om aan de Scouts z’n gekleurde films te vertonen. Hij is een ontzettend aardige, onverstoorbare en kinderlijke vent, maar ik kan eigenlijk niet zeggen wat hij als ‘arts’ is. het werk dat je als arts te doen hebt is eigenlijk zeer weinig wetenschappelijk, direct contact met patiënten heeft hij niet, alleen de supervisie over het werk der D.P. artsen, vergaderingen bijwonen. Transport is zeer moeilijk, de z.g. ‘medical car’ is een klein krengentje, waar 4 mensen in kunnen, zonder raam bij de bestuurder. Hij kan dus ook niet de omtrek gaan bezoeken, wat hij eigenlijk wilde! Verstand van psychiatrie of neurologie heeft hij weinig en geen interesse. Met een Oekraïense vrouw, die haar ma en kind verloren bij bombardement en misschien daardoor een geest. (LvdH.: geestelijke) afwijking, waarschijnlijk van tijd.(LvdH.: tijdelijke) aard, heeft, weten ze geen raad. Ze laten haar in bed liggen en rusten, maar ze zegt tegen mij dat ze daar gek van wordt en niemand doet er iets anders mee, er is een arts zelfs, die zegt dat ze normaal is! Enfin bij gelegenheid stuur ik je, dat verslag in ‘Life’ (LvdH.: een destijds bekend Amerikaans maandblad. Het aflevering in 1938 ging over de krankzinnigen-

inrichtingen in Amerika – misschien las zij het beroemde artikel van Alfred Eisenstaedt; “Strangers to Reason: LIFE Inside a Psychiatric Hospital” uit 1938; ^{xlix})....*Dag schat. Een héél dikke kus van jouw eigen Willekind. W. v/d Hoeven-Sadée* (LvdH.: voor het eerst gebruikt zij hun beider familienamen als één geheel, zoals gehuwde vrouwen dat doen).

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 4 juli 1946: (LvdH.: zij stuurde foto's naar haar verloofde Fran van der Hoeven en thuis op)...*die ene* (LvdH.: foto) , waarvan jij zegt, dat ik er niet lief, maar energiek op staat! Hieruit blijkt des te meer, dat je toch niet weet, hoe ik hier werk. Ik ben hier niet wat je denkt n.l. een vrouw met haar op de tanden. Ik ben me bewust van een vriendelijke en misschien veelal té goeie houding hier, waarschijnlijk in een spontane tegenstelling willen-zijn van de Amerikaanse houding hiér, die je soms stijl achterover doet slaan, zonder sentiment, zakelijk, nooit iets goedkeurends, maar als er iets af te breken valt, dan zullen ze het niet laten. De meest gebruikte zinsnede is 'God-damn-it' en 'the hell with you'. Zoals op de photo's, die ik je stuurde en stuur, lijk ik meer....

FOTO boek foto – p. 1

...Achterop de photo

...Achterop de photo zette ik de namen. Deze photo werd genomen op de verjaardag van Landstreet 'Lenny'. Ze keken toen allemaal even gelukkig. Naast mij staat een aardige en fijne Koos van Schaïck. Ze is Hollandse ook welfare. Aan de andere kant van de directeur staat Comfort Cary in een van haar zeldzame gelukkige ogenblikken; deze week vertrekt ze naar Weenen en gaat bij de 'Quakers' werken, Lenny gaat ook over 2 weken weg, Judy Smith, de Engelse (Schotse) is de meest linkse dame. Ook zij is vertrokken naar een ander kamp en is daar principal welfare. Naast mij staat Junge, de Noor en naast Judy staat Stephan, een Pool, die daarom ook U.N.R.R.A. 2de klasse is (enkele D.P.'s hebben n.l. het voorrecht om U.N.R.R.A. werkers te worden en in tegenstelling met ons 1ste klasse zijn zij 2de klasse!)...Verlang jij er dan niet naar (Lvdh.: ons huwelijk)? In al je brieven , die ik tot nu toe ontving, schrijf je, dat je het leven zo niet langer uithoudt, dat je je zo alleen voelt, dat we zo snel mogelijk moeten trouwen. En nu doe je het voorkomen alsof ik alles voor jou zo moeilijk maakt. Zeg mij eens eerlijk, waarom je zou willen trouwen? Het is niet alleen, omdat je lichamelijk naar me verlangt, maar vooral nu, omdat er niemand is, die extra zorg voor je heeft, iemand, die voor jou het dagelijks leven gemakkelijker maakt, je mist verzorging en een pietsie verwennerij! Stel je voor, dat je nu in Vught zat, zoals verleden jaar gedurende 9 mnd.¹, dan zou je beslist niet zo erg naar ons huwelijk verlangen, daar was n.l. goede verzorging, goede voeding, goed bed, goede kamer en veel rust! Eigenlijk hebben jullie het toch makkelijk. Wanneer je een huwelijk verlangt, gebeurt het, maar wanneer de vrouw al jaren hierop wacht, wordt dit achteruit geschoven en kan ze wachten om tegen alle eventuele beroerdigheden gewapend te zijn, maak je dus geen illusie over ons huwelijk. Stel je voor dat je diensttijd nog langer duurt! Maar enfin, het is toch en het klinkt toch nog steeds als een utopie voor me, trouwen!.... Ik moet je n.l. vertellen over iets dat typisch U.N.R.R.A. is. Wanneer Lenny je om de een of andere onbenullige reden niet aardig vindt, gooit hij je uit het team of je gaat zelf, omdat de atmosfeer zo dreigend is, zodat je geestelijk niet meer kan ademen. Ik schreef je reeds, wat een grote egoïst, Lenny si, hoe dikwijls onbeschaafd hij is, zodat het soms meer lijkt alsof je met een vervaarlijk dier te doen hebt. Daarnaast is hij in z'n hart een groot kind, bekijk de photo, zo blij als een kind, omdat hij gefêteerd wordt! Een kerel zei in z'n dronkenschap iets lelijks over Lenny. De volgende maand zat deze in een ander team. Dat was een aardige vent. We hadden hier een goede en aardige 2de verpleegster, die Lenny niet uit kon staan, wegens z'n egoïsme en barbarisme. Toen hij dat merkte, verklaarde hij haar geestelijk dood, ze bestond niet meer voor hem. Dat nekte haar en ze vroeg overplaatsing. Verleden week dreigde onze messing-officier het slachtoffer te worden en nu is het deze week, de Noor, die een beschaafde vent is en niet tegen dit optreden opgewassen is. Onze principal-welf-off. Is een zeer eierzuchtige vrouw en ze speelt nu met Lenny dezelfde rol in deze

tragedie n.l. hem eruit te werken. Hij is n.l. ook zéér bevriend met deze verpleegster (Mac Kenzie, Nieuw-Zeelandse). Achter zijn rug om proberen ze hem nu zwart te maken en in 't werk negeren ze hem. Gisteren stond hij ongeveer te huilen! Zou je zulke mensen niet wat willen doen? Marion, onze pr.welf.off. dan wil alles weten wat we doen. We mogen niet de stad in, zonder dat ze het weet, we mogen niet bellen met officiële instanties, zonder dat zij het goedvindt. En wanneer je iets verkeerd in deze richting deed, is ze nijdig en maakt stekelige opmerkingen. Ze leeft samen met onze gescheiden supply-officier, die een vriend van de Directeur is en dus ----- is het moeilijk echt te vragen. Vroeger, toen we onze eigen fijne Mr. Hilda, de Canadees, nog hadden, bleven deze intriges van Lenny nog altijd op de achtergrond. Nu zijn ze door onze nieuwe princ.wo. (LvdH.: principal welfare officer) Marion, ook in onze afdeling binnengeslopen en dreigen veel te vernielen. Objectiviteit bestaat er niet. Wanneer geestelijk kleine mensen zich gekrenkt voelen, doen ze net als kleine kinderen. Zulke mensen ontmoette ik in Holland nooit! Christiaan lijdt eronder z'n vrij slappe en zachte houding maken van hem geen weerbaar man en dat moet je zijn!..vanavond een concert... een héél innig kusje en een lange omhelzing van jou Willekindje”.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 7 juli 1946:“...Het heeft nog nooit zo geregend als vandaag op Zondag. Het water valt met bakken uit de lucht. Nu hebben we het deze week wel ontzettend warm gehad ongeveer 4 dagen, ik geloof niet dat het ooit zo warm in Holland kan zijn. Koos en ik gingen Donderdagavond naar het VII^{de} symphonie concert, waar we o.m. naast de striksonate van Dvorák ook het vioolconcert van Bruch hoorden, wat echter niet goed gespeeld werd. We zijn er echter na de pauze uitgelopen, want we dreigden

te bars... (LvdH.: te 'barsten' van de hitte – blijkbaar een verboden woord!) in de zaal. Daarna zijn we ergens s' avonds gaan zwemmen in een meertje, waar je het uitzicht had over de heuvels aan de kant van het Walhalla. De zon ging onder en kleurde alles in de omtrek rood. Prachtig! Deze week verder is er niet veel gebeurd. Alleen staan er grote veranderingen op het program. Onze directeur gaat n.l. weg en de 15de krijgen we een nieuwe. De administrative assistent gaat morgen naar Wenen en gaat bij de Quakers werken. Gelukkig, dan zij we die ook kwijt. Koos kent haar en de directeur al een lange tijd, ze dacht, dat het vrienden waren van haar, maar nu blijkt het dat Comfort jaloers is, omdat Directeur Lenny Koos als vriend ook heeft. Eigenlijk denken ze alleen maar aan zichzelf. Zij maken nu al anti-propaganda tegen de nieuwe directeur, die volgens andere vrouwen een erg aardige vent moet zijn. Hij is met een Duitse verloofd, maar goed, zij leefden ook met D. Vrouwen en van hen is het niet slecht! Het werk hier valt of staat met de leiding en dat is eigenlijk hopeloos. Gek soms kan ik denken, dat dit nooit meer een einde zal nemen en lijkt met het werkelijke einde ervan als een droom, waarin jij en thuis een hoofdrol spelen. Ik zou zo graag dat doodgewone weer terug hebben. Hier leeft iedereen op zichzelf. Wanneer ik Koos niet had, zou het werkelijk héél moeilijk zijn. Er is hier niemand die zich interesseert voor wat diepere dingen, hun smaak over boeken, films, concerten en schilderijen is op een zeer lage trap blijven staan. Je stompt af hier, zo ook met je godsdienstig leven. Er is niemand die hier iets stimuleert en je kunt daarom ook de conclusie trekken, dat ik eerst altijd geactiveerd moet worden, warm gemaakt moet worden, om mezelf tot actie te brengen. Het huiselijke ook is hier weg en je kunt het er niet inbrengen. Na tafel zegt men 'excuse me' en verdwijnt naar boven of naar buiten totdat het weer tijd is om te eten! Ik kan soms verlangen naar een gewoon kopje thee zoals we dat s' middags thuis dronken. De mensen, vooral d directeur en Comfort, zijn zo vermoeiend. Ieder moment moet je je bezinnen op hun stemming, ieder moment moet je weten, wat het beste is: notitie nemen of géén notitie nemen enz. maar enfin, nog 1 week en dan gaan we aftellen!!!!.....Wanneer ik kom, weet ik niet, ik zou zo dolgraag met het trouwen van Ed en **Thérèse** komen, maar dan moet ik dat zeker wel 3 á 4 weken van te voren weten, want wanneer het toegestaan wordt – en dat is nog niet zeker – moeten m'n verlofpapieren eerst naar München een daar duurt het een eeuw!....het is allemaal zo'n verschil met mijn eigen thuis, waar liefde als het ware tastbaar voelt (LvdH.: i.t.t. haar a.s. schoonouders die zij als onhartelijk en egocentrisch ervaart Zijn vader hertrouwde met de moeder van de man van haar tweeling zus in 1946). Vader begrijpt, wat je een behoefte aan post hebt en ondanks al de drukte van het dagelijksche leven, schrijft hij en moeder. Dat dot je zo enorm goed! En wat komt er uit A'dam (LvdH.: waar haar a.s. schoonouders in de Brahmstraat wonen)? In al deze 3 maanden één brief, wegens m'n verjaardag met erge mooie zinnen, omdat het zo hoort! Wanneer jouw moeder nog geleefd had, had ze me zeker geschreven, maar zij wist in haar liefde alleen maar te 'geven' en dacht altijd aan anderen. Ik kan me voorstellen, dat jullie nu zo zijn. Gaf jouw vader jou ooit 't gevoel van 'Vader' iemand die belang in je stelde, niet om de goede studies die hem streelde, maar omdat hij het belangrijk en waardevol voor jóú vond. In m'n gevoel hebben deze twee mensen niets met ons te maken. Zij is de moeder van haar twee jongens en je vader is haar echtgenoot. Waarom kom je bij ons thuis meer dan in A'dam, ondanks dat de Voorschotenlaan (LvdH.: in Rotterdam) je het alléén-zijn nu versterkt? Enfin, laat ik erover uitscheiden, Het is een beetje een bittere pil. Ik neem het hen niet kwalijk. Je vader had een snertjeugd zonder moeder en moeder van der Hoeven is, geloof ik altijd teveel verwend. Wat vind jij ervan Piek? In ons gezin moet onze liefde wonen, die alles doordringt! Dag schat. Een innig kusje en omhelzing van jouw eigen Willekind.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 10 juli 1946: (LvdH.: Hugo Waszink, vriend van mijn vader en collega in opleiding in de psychiatrische inrichting Voorburg in Vught en zijn vrouw vertrekken in juli 1946 naar Curaçaoⁱⁱ). *“ik vind het werkelijk fijn voor hen, ik zou best in hun plaats willen zijn, maar toch spreekt het advies én van Janssens én van Schultz nu sterker. Ondanks de aantrekkelijkheden, geloof ik dat het beter is, dat we tot zulke dingen besluiten, wanneer je klaar bent met je specialismen. We zijn dan nog steeds jong en bezitten waarschijnlijk nog steeds de vitaliteit!.....Wat je schrijft over ons toekomstbeeld is bij mij hetzelfde. Ik denk het me werkelijk ideaal en toch weet ik zeker, dat we nu nog niet half kunnen weten, wat het eigenlijk is. Dat we van elkaar dan nooit meer afscheid hoeven te nemenⁱⁱⁱ, het feit, dat je elkaar dan van ieder uur op de dag gelukkig kan maken. We moeten gelukkig met elkaar zijn, Piekert, omdat we ervoor gevochten hebben! En daarover wilde ik je het volgende zeggen. Ik kan gerust zeggen, dat we voorbeeldig verloofd zijn geweest al die 4 jaar officieel en die 4 andere niet officieelⁱⁱⁱⁱ. Wat heeft het ons echter gekost? En het fijne is nu, dat we kunnen vaststellen, dat we elkaar geholpen hebben. Ook dit weggaan van mij heeft betekenis gehad. We hebben beiden het offer gebracht om het elkaar niet moeilijk te maken en dit betekent misschien de eindspurt van dit vechten. Wij hebben nu zelf aan de lijve ondervonden, wat het is, lang verloofd te zijn, het zal een les betekenen voor onze kinderen! Naar de mate waarin je nu strijdt, zal je beloond worden. Onze trouwdag betekent niet de overwinning, het betekent dat we vanaf die dag sámen uit onze vocabulaire schrappen en er voor in de plaatst zetten ‘één’, jochie, je moest eens weten hoe ik ernaar verlang. Ik dwaal altijd af, als ik hierover spreek – want ik had je nog dit willen zeggen. In je laatste 3 brieven is het of er van een geestelijk sterkere Fran me schrijft. Je hebt het erg moeilijk gehad met dit alleen-zijn, maar ik geloof dat je er bovenop bent. Ik weet zeker, dat er nog down-perioden zullen komen – ik had er één verleden week – maar je komt er bovenop. Het schijnt ook innerlijk aan je te zien te zijn. Onze Hans (LvdH.: oudere zus van haar) schrijft n.l. dat je er een lange tijd héél beroerd aan toe bent geweest, maar dat je er nu weer wat beter uitziet. Op een gegeven moment moet je met jezelf in het klare komen, je kunt niet down blijven, er is toch niets aan te doen.....Vooral als vrouw moet je je op andere mensen instellen, méér op de buitenwereld. Je moet je steeds in hun gedachten leren inleven en denken ‘wat zouden ze prettig vinden’ en vooral zou ik dat in m’n leven willen doen voor zieke mensen en eenzamen. Het komt van jezelf, maar voor ieder mens goed en vriendelijk te zijn en te wezen voor hem of haar, wat ze nodig heeft of prettig zou vinden is een levensopgaaf.Daarom ook moet ons huis later voor al onze vrienden wijd open staan, zodat iedereen die bij ons binnenkomt, voelt dat het óns huis is, dat onze liefde daar een toevlucht en herademing voor velen kan betekenen. Op de allereerste plaats zullen we elkaar ontzettend gelukkig maken en onze kinderen een huis geven, waar zon is, omdat wij van elkaar houden. Maar hiervan moeten ook andere, die we speciaal uitkozen, onze vrienden van genieten.... Wie dan ook later bij ons binnenvalt, dan is er een stoel en een bed en belangstelling en dan is het aan mij, wanneer je het druk hebt, die taak over te nemen....Ik zal proberen aan schoenen te komen of leer ervoor te krijgen. Nu lieverd, nu ga ik er toch heus een puntje aan zuigen. Ik reken dus op een photo van je! Dag mijn liefste. Een héél innige omhelzing en vele knuffeltjes van jouw eigen Willekind”.*

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 12 juli 1946: *“...Ik weet niet, wat ik zeggen moet, enerzijds om weer thuis te zijn, anderzijds echter zie ik er wat tegen op en dat is n.l. dat het leven en werken hier me waarschijnlijk toch wel erg veranderd heeft, zó dat ik werkelijk niet meer kan leven zoals vroeger d.w.z. dat vader en moeder zo op me passen, dat uitgaan of weg gaan een moeilijkheid wordt. Ik weet, dat ze het zalig vinden, vooral nu er niemand meer thuis is, dat ik terugkom maar ik zou graag getrouwd willen zijn en vrij! Maak je hier echter geen zorgen over, Piek! Wanneer we willen kunnen we nog wachten tot het volgend jaar, dan heb je misschien ook meer vastigheid. De gedachte dat jij daar echter ongezellig en beroerd zit, maakt mij kriegel. We houden toch niet voor niets van elkaar en ik behoor voor jou te zorgen! Samen gaan we de zaak eens rustig bekijken en wie weet, Fran! Kleren heb ik persoonlijk nu wel voldoende. Ik neem 4 jassen + 1 kort jasje mee naar huis, 6 á 7 jurken, voldoende ondergoed, 3 pyama’s en 2 snoezige nachtjaponnen, voor als*

we getrouwd zullen zijn, 5 paar kousen, 3 paar goede bruine schoenen. Piek wat wil je nog meer. Voor jou heb ik hier nog: 3 pyama's – 5 paar sokken, 3 donkergroene hemden, 2 zomerhemden, 1 paar handschoenen, 1 paar pantoffels (waar ik nu op loop) 6 dikke wollen overhemden! Herinner je die mooie tas, Fran, die wordt nu voor 1 karton cigarettten helemaal van lichtbruin leer gemaakt! Kun je je voorstellen, Fran, dat ik dikwijls in de kerk m'n gedachten kwijt ben en dat ik 's avonds in bed soms moeilijk slapen kan, omdat ik zo blij ben met al deze dingen? Het werk is nu van dien aard, ik hier liever vandaag als morgen mee ophield. M'n bureau b'arst van de mensen, de hele dag door! Naast de scholen en cursussen kreeg ik er n.l. nog huizen en bewoning bij, de admiltanees (LvdH.: toelating tot het kamp) in de kamp en de clothing-store. Vooral de 2 laatste jobs maken je crazy. Er is n.l. een stroom van mensen die nu in ons kamp zouden willen komen. We zijn echter overvol en nemen nog alleen mannen of vrouwen aan, wier vrouw of man bij ons in het lager woont. Persoonlijk moet ik nu deze gevallen die er dagelijks ik weet niet hoeveel zijn, bekijken en spreken. Iedereen doet zielig, huilt half enz. En ik kan alleen maar h'ard er tegen in zijn. Daarnaast de clothing-store, waar we sinds 2 weken nieuwe dingen krijgen, maar van alles héél, héél weinig. Ik kreeg b.v. 50 pakken voor 6000 mensen. Het gevolg is dat nu het hele lager vindt, dat ze een pak nodig hebben en weer is het voor iedereen een motief het kantoor binnen te komen. En dan kan ik de eerste 10 keren vriendelijk zijn, maar als er dezelfde morgen, w'éér idem zoveel mensen komen, ben ik weer keihard – en haat mezelf enorm – Het eigenaardige is n.l. bij dit soort mensen, dat ze wanneer je aardig bent, bij je komen met wisse wasjes! Nee, ook voor m'n werk hier, zal ik blij zijn, gauw te kunnen oprassen! Nu nog maar héél kort, lieveling en k zal weer kunnen genieten van jou nabijzijn, jouw handen en armen, Dag Piekert. K'éép smiling for only 3 weeks. Een héél innige omhelzing en veel zoentjes van jou Willekind”.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 14 juli 1946: “Mijn Liefste, nu ventje de koek is half op, over 3 maanden ben ik weer thuis!...Ik had je nog het volgende willen zeggen n.a.l.v. je gesprek met Danveller (LvdH.: onbekende persoon) over het geloof. Inderdaad meestal zijn deze gesprekken onvruchtbaar, wat betreft het uiteindelijke effect d.w.z. je zult zo iemand toch nooit kunnen overtuigen. Het heeft echter wel vrucht voor jezelf persoonlijk, omdat je op een gegeven zeldzaam ogenblik ertoe moet komen, het redelijk argument of motief naar voren te brengen, waarom je gelooft; ook voor de ander heeft het vrucht n.l. het verduidelijkt hun veelal valse voorstelling van ons katholicisme! Daarbij had ik persoonlijk steeds na zulke gesprekken als het ware een nog grotere overtuiging van de waarden en waarheid van het onze. Typisch hé, zoiets zal je onder de Amerikanen niet vinden. Ga je naar de kerk, dan vinden ze het goed, maar ga je niet, dan vinden ze het ook goed. Ze zijn zo gemakkelijk van een kant zit daar toch wel iets in, tenminste dat dacht ik, nadat een gedrukt blaadje toegezonden kreeg, dat wordt uitgegeven door R.K. sociale werksters, redactie-adres C. van Staay. Werkelijk Fran, ik werd naar om het overdreven religieuze, we zijn toch geen contemplatieven. Pas je religieuze opvatting aan d.w.z. wees een overtuigd katholiek, maar verplaats je daarbij in de mensen en in de tijd. Behoudt en houdt streng vast aan onze nooit veranderende zeden en natuurwetten, maar wees een katholiek levends mens, zoals Christus mens was. Overigens kan ik hier heel slecht bidden. Ik ga iedere week minstens 2 á 3 maal naar de kerk, het zijn de halve uren, dat ik rustig ben en geen herrie om me heen is en tot nu toe is het met dit soort rustig ogenblikken bij me, dat in die tijd m'n fantasie een verdubbelde aanval doet en dat ik plotseling van al het denken aan jou en ons huishouden bedenk dat ik in de kerk zit; soms weet ik zelfs niet of we de Consecratie (LvdH.: waardoor de hostie en de wijn worden veranderd in het lichaam en bloed van Christus door de gewijde priester) hadden ja of neen!! Ik kom er ook niet toe om m'n rozenkrans te bidden, ik vol me lui!! Gisterenavond was er een diner-tje wegens het vertrek van Lenny naar de 'States". Ik zat naast Charly, de dokter en we hadden even een aardig gesprek over de omgang onder elkaar, zoals je weet, trekt niemand zich iets van een ander aan! Hij vond het vanzelfsprekend. Volwassen mensen kun je niet bij elkaar laten wonen en dan verlangen, dat ze met elkaar als huisgenoten zijn. Zelfs in het leger vond hij het moeilijk, maar daar moest je, omdat er in je tent nog 4 andere kerels slapen, maar hier was er geen sprake van! Ik ben het niet met hem eens, zeker als meisje niet. Ik geloof werkelijk, dat je hier in huis voor de mensen kunt zijn. De meeste verlagen naar een 'gezinsleven'. Daarom maak ik nu s'avonds om 10 uur thee en roep ze. Vroeger bleef ik altijd

boven en ging om elf uur naar bed. Daarna gingen we gisteravond naar de opening van de nieuwe U.N.R.R.A.-mess, waar het veel te klein was, waar veel te veel mensen waren, waar ontzettend gedronken werd. De meesten zijn van de Headquarter en kennen elkaar. Van ons team dansen er héél weinig, dus je zit maar te zitten en als je danst, ben je altijd op je hoede, dat ze niet op z'n Amerikaans gaan dansen d.w.z. óf wang tegen wang en stijf tegen elkaar óf héél ver van elkaar, maar dan wordt verondersteld, dat de dame op een manier danst, dat men haar figuur goed kan bewonderen (dit vertelde me een neger). En terwijl ik dans of terwijl ik zit, begint dat hopeloze heimwee naar jou en zie ik weer voor me, hoe wij samen dansten, hoe wij plezier maakten zonder dronken te zijn, zonder handtastelijkheden, zonder op elkaars schoot te gaan zitten. Herinner je je nog de avond van het huwelijksfeest van tante Tilly en oom Frans? Het was een zomeravond en ik voelde me goed gekleed en we dansten spontaan – cheek to cheek – maar het was zalig en ik voelde me helemaal verliefd. En dan dat ordinaire gedoe daar. Als ik op 'leave' ben, Fran, gaan we samen b.v. één keer naar het Kurhaus (LvdH.: in Scheveningen) en dansen daar samen i uniform!! En toch is het leven hier als in 'n sprookje, waar alles voor je gedaan wordt, waar je bediend wordt als een vorstin en waar een natuur is, zo mooi, dat ik dát werkelijk zal missen... Dag lekker manneke! Tob maar niet over onze toekomst. We kunnen ons toch niet angstig en zorgelijk maken over dingen, over dingen die we nog niet kunnen beoordelen. Met een ontzettend verlangen kus ik je lieveling, over géén 3 maanden meer en ik ben weer bij je en kom je weer vervelen, zoals toen in Leiden!!! Jouw eigen Willekind".

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 19 juli 1946: (LvdH.: Een begeleidend kort brief op UNRRA papier, waarbij goederen door andere medewerkers naar Holland worden meegenomen) "...Ik mag haar dan een hele tas meegeven. Daarin zit dan in voor je, lage bruine schoenen- ik kon geen ander model krijgen, dan dit pantoffel-model- legerhemden en broeken, die wel gebruikt zijn, maar die nog heel goed waren en die ik weer uitgewassen heb. Maar dat schrijf ik je nog wel. Op de kledingkaart van Charley heb ik naast deze schoenen, óók nog 2 spierwitte katoenen pyama's kunnen kopen en sokken voor je. Wil je in ieder geval wanneer je deze brief ontvangt zo snel mogelijk een briefje terugsturen, met ingesloten de grootte van je schoenzool of als je één schoen kan missen, geef me die dan maar. Ik probeer voor m'n whiskey, een paar schoenen voor je te krijgen... Nou lieveling, volgende keer wat langere brief. In gedachten een héél innig kusje, Piekert van jouw eigen Willekind".

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 22 juli 1946: "...Jouw niet te stillen intellectuele honger zou misschien ook een motief kunnen zijn om van een huwelijk af te zien, omdat je door je huwelijk verplichtingen en lasten dragen moet als echtgenoot en huisvader en daar is óók steeds weer wat anders!!! Vergeet natuurlijk ook niet Fran, dat jouw idealen geheel verschillend zijn van die van Ben^{iv}. Een leger is volgens jou een noodzakelijk kwaad, van de andere kant geeft een leger bevrediging en een zekere tegemoetkoming aan s'mans bloeddorstige neigingen. De eeuwen door heeft de man gevochten en hij vond er een schijnbare bevrediging in. Als alle mannen zoals jij waren en allemaal bezeten waren van gulzigheid naar wetenschap, Piekert ik geloof er zou geen oorlog kúnnen bestaan, want niemand zou in staat zijn zichzelf op zijn gebied doelmatig te verdedigen. En dat jij, na deze oorlog, durft te zeggen, dat er geen grote geesten zijn voortgekomen, dan voel ik me beschaamd voor jou! Wat denk je van de Franse landingen, de luchtlandingen, de slag om de Rijn. Ik kan dat niet anders dan grote geesten noemen, die vindingrijk, zo ingenieus, dit alles uitvonden om het mogelijk te maken. Zij zouden op jouw gebied niets presteren, maar jij niets op hun terrein, integendeel jij wachtte op hen en óók jij kon niets zonder hen doen. We moeten appreciëren de kunde en de kennis van mensen, die werken in geheel andere interessensfeer en die op jou geen ogenschijnlijke invloed maken en is dat laatste bij jou niet het geval dan kwalificeer je ze als : minder of geen grote geest. Maar aan wie ligt dat? Volgens mij aan jóúw klein-geestig of geestelijk zijn!! Maar genoeg herover. Deze week ben ik ongeveer iedere avond uit geweest. Er is n.l. voor tijdelijk d.w.z. 3 á 4 weken een Engelse, Jane Rowlands in ons team gekomen. Zij is een assistent welfare - officer en staat op de nominatie 'principal' te worden, zodat ze, door te weinig en te korte scholing –

ze was n.l. in een kamp helemaal alleen – bij ons in de leer is. Ze is in Engeland psychiatrisch- sociaal werkster héél interessant en gaat waarschijnlijk binnenkort naar Amerika, waar ze een ‘fellow-ship’ kreeg op een van de colleges. Zo ver ik kan nagaan is deze baan ongeveer gelijk aan de baan van sociaal werkster op een medisch bureau, ofschoon het in Engeland veel grootser is opgezet en de verhouding van arts en sociale werkster veel minder scherp zijn. Haar andere interesses zijn ongeveer gelijk aan de mijne en nu lopen we concerten en bioscopen af, gingen dit weekend naar Dingolfing naar Antie. Ze is al ouder, maar ontzettend lief. Leuk hé; ik heb haar gevraagd een keer naar Holland te komen, ook voor haar klonk ‘Leiden’ als een beroemdheid...Een zalig kusje, vol van liefde van jouw a.s. vrouw”.

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 27 juli 1946: “Mijn eigen Liefste Piek, sinds 3 dagen heerst hier een ontzettende warmte, die je s’avonds zo moe maakt, dat je ternauwernood je voeten kunt bewegen. Het is warmer als bij ons, waar altijd de zee waakt om het voor ons niet al te heet te maken. Ondanks dat Fran is het hier prachtig. Gisterenmorgen bezocht ik o.m. een Grieks-Orthodox kamp – ongeveer 15 K.m. van hier. Het was zoals Zwitserland. Grote donkere bossen, een rivier die snel z’n weg zoekt over grote bergstenen, een eenvoudig boerenhuisje en rondom je die immense rust, die me verlangen deed naar een huwelijksreis met jou!! Dat is een van de dingen, die ik erg zal missen, wanneer ik terug ben. Een ander ding is de zorgeloosheid, waarmee je hier leeft. Voor alles wordt er hier voor je gezorgd, je eten staat hier prima op tijd op tafel, de mensen doen alles om je het aangenaam te maken. Soms doet me deze zorgeloosheid denken aan vakantie. Er zullen dingen zijn, wanneer ik terug ben, waaraan ik weer opnieuw wennen moet b.v. aan de engheid van leven in ons klein begrensde landje. Het is werkelijk prettig met andere nationaliteiten te leven vooral nu de laatste 2 weken Miss Jane Rowlands hier is, waarmee je een behoorlijk gesprek kunt opzetten, waarmee je kunt lachen en dezelfde interesse heeft als wij. Van de andere kant echter zijn al deze dingen echter surrogaat, wanneer ik dank aan jou, die in z’n eentje in Zwolle zit met weinig vertier en veel zorgen over de toekomst. Piekert zul je je niet al teveel bezorgd maken? Alles komt heus wel terecht. Je hebt mezelf geleerd, geen zorgen te aken voor de tijd, laten we er samen over spreken. Je maakt jezelf nu maar vervelend en –je schiet er toch niets mee op. Zal schat flink blijven en van het geheel het beste trachten te maken? Uit het feit dat ik jouw liefde en jij mijn liefde bent, moet je blijheid en rust putten. Heus we komen wel aan de beurt!...wat betreft m’n eventuele leave...ook hier gaat dit soort dingen zeer bureaucratisch. Voor 1 handtekening ligt het soms 7 dagen op de H.Q. hier in Regensburg, en daarna moet het dan nog naar Passing...Vandaag arriveerde hier een Zwitsersche Rode Kruis team, die van D.P. kamp naar kamp gaan en alle lieden röntgen...ik probeer op het ogenblik m’n sigaretten te ruilen en daarvoor in de plaats krijg ik stof. Ik kreeg een snoezige lavable (LvdH.: louvable) bloemetjes-stof, waar ik m’n mooie nachtpon van maak en die ik niet dragen zal vóór we trouwen. Op deze manier hoop ik ook wat nachtgoed te krijgen. Weet je, dat ik iedere maand 1 paar nylon kousen^{lv} kan kopen en 3 paar zijden? Ik draag hier steeds m’n dikke groenen, die inderdaad wat tufferig staan, maar het kan me geen cent schelen, wanneer ik, als ik terug ben, maar goed uitzie! Morgenvroeg vertrekken er Wit-Russen uit het kamp en zullen we al om 6 uur op moeten staan. Schatje zul je niet bedroefd kijken, het duurt niet lang meer. Een héél lang en héél inig kusje van jouw eigen Willekind (met een handje op jouw biljetjes!). P.S.: ik heb me doodgelachen om het einde van je vorige brief, maar eigenlijk ben je een viezerikie! “met een hand op je b-tje” Ik heb me echter nog steeds afgevraagd, wat bedoel je ‘biljetje’ of ‘z-oftewel b.h.tje’???”

Briefje van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 28 juli 1946: (LvdH.: Een kort begeleidingsbriefje bij het verzenden van een koffer die met een vriendin mee moet naar Nederland. Tevens probeert mijn moeder verlof te krijgen vanwege de bruiloft van haar broer Ed Sadée met Thérèse Schoenmaekers) “M’n lekker ventje...dan zal ik het hier proberen, want het staat nog te betwijfelen of (LvdH.: ik) het wel krijg, aangezien er zoveel Amerikanen terug naar huis gaan en er werkelijk een ernstig tekort aan personeel schijn te zijn!...Hoe is het verder met schat. Weet je dat het weer moeilijk voor me is, straks een héél innig kusje van jou te krijgen. Ik leef hier zo streng in

celibaat!...Zeg schatje, zul je ook niet meer teveel rekenen op cigarettten want ik probeer hier de hele bliksemse boel te ruilentegen stoffen enz...Er logere hier momenteel een Zwitsers Rode Kruis team met 2 artsen, waarvan er een Bleuler kende^{lvi}. De ander is bergliefhebber en hij geeft me z'n adres wanneer we later in Zwitserland zijn moeten we met hem mee, Gisteren Russische bruiloft met wodka!! Dag schat, ik hoop zelf gauw te komen. Een heel innig kusje van jouw vrouwtje”.

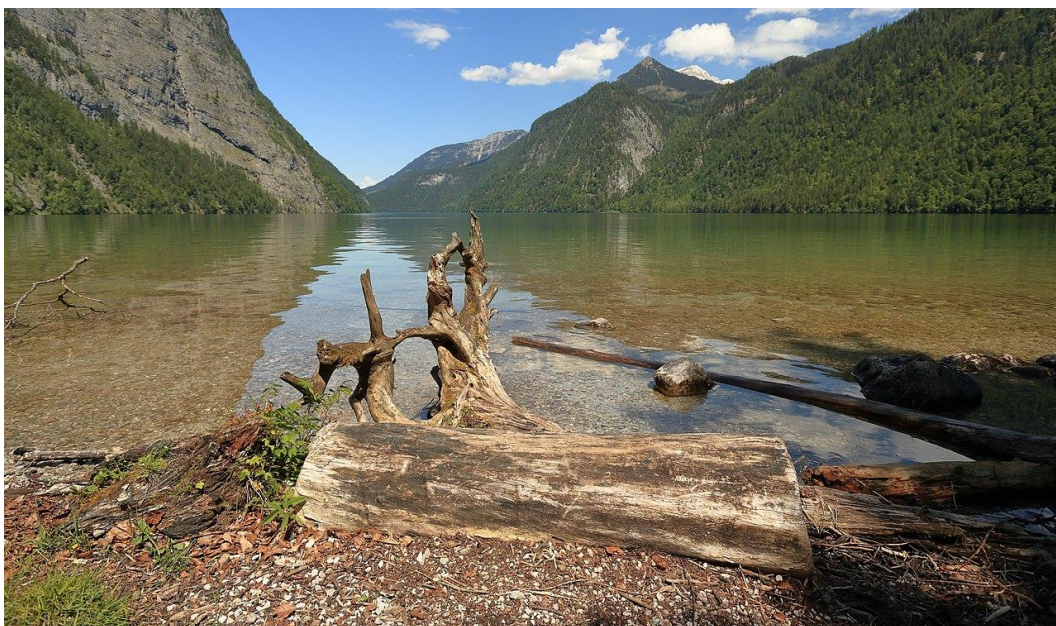
Russische Bruiloft foto

Briefje van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 06-08-1946: *“Dit week-end had ik geen tijd (LvdH.: om brieven te schrijven) omdat we in Garmisch-Partenkirchen zaten en nu heb ik al de tijd genomen om alles op te schrijven en ik heb je veel te vertellen.--- Allereerst dan over onze tocht naar Garmisch met Jane Rolands, een tocht van 225 K.m. ernaar toe! Van de nieuwe directeur kregen we n.l. permissie om met een week-end weg te gaan en daar Jane ieder ogenblik terug naar Engeland kan gaan, dachten we: nemen wat we kunnen. Menslieve Piekert, wat heb ik je daar gemist, ik bedoel, hoe meer je geniet, hoe meer je de ander mist. De luchten de bergen en de weiden en de zuivere atmosfeer doen je verlangen groeien en je zou er een kapitaal willen geven om samen te genieten. Want je geniet er, wat was he daar prachtig! We startten zaterdagmiddag om 1 uur en waren om 6 uur in G. Partenkirchen, waar het vol Army zat en het was voor ons héél moeilijk logies te krijgen. Eindelijk vonden we er in een klein chalet, waar we een 2 pers. Slaapkamer kregen met een bruin houten balconnetje wat uitzicht gaf op de Zugspitze en de ski-banen. Je geniet van de immense rust, alleen hoorden we een beekje! De volgende morgen ging ik vroeg naar de kerk, daar om 9 uur het baantje naar boven ging. We betaalden de logies met eten wat we achterlieten, waar ze een huis hoog omsprongen en startten om 9 uur in het blauw-crème treintje voor 20 geallieerde marken naar boven. We hebben het allemaal op deze onsportieve manier moeten doen, omdat we maar 1 dag tijd hadden. Vóórdát je boven bereikt rijd je eerst door een 4½ K.m. lange tunnel en stapt uit in het Schneefernhaus. En toen Jane de kabel zag, wilde ze naar boven met de moed der wanhoop omdat ik niet kinderachtig wilde zijn, ben ik meegegaan, maar ik durfde nauwelijks naar beneden te kijken en zag voortdurend naar de dikke kabel, waaraan we hingen en al het omringend witte hooggebergte. Ik heb gedacht een jouw lachende gezicht, wat me zeker zou en zal uitlachen omdat ik zo’n ‘scheetje’ben!! Aan het andere eind ontmoetten we 3 leden van de Hollandse legatie, die vreselijk ‘George’ (LvdH.: waarschijnlijk wordt de regerende Engelse oorlogsvorst George VI bedoeld) deden en erg Wassenaars deden! Enfin terug in het Sneefern-haus hebben we gegeten en zijn daarna de skiers gaan bewonderen, waarvan de meesten niet veel terecht van brachten. Om 2.15 gingen we naar beneden, waren om 4 uur beneden en waren om 9 uur weer thuis. Hadden eerste nog Oberammergau^{lvii} aan willen doen, maar zagen daar geen kans meer toe!...trouwens ik hoop dat ik verlof krijg, want aangezien er hier een groot tekort aan personeel is, laten ze je niet gauw gaan...ik zal blij zijn om uit al dit geintrigeer en al dat kleine gedoe onderling weg te zijn. Wist je, dat ze Koos verplaatsen, zo snel mogelijk en alleen op instigatie van de directeur, die haar niet mag en dan geven ze als motief, dat er teveel Hollanders in dit team zijn – nu ongeveer 5 – De nieuwe directeur-overigens een rustige aardige man – heeft een Hongaarse girl-friend, die gescheiden is en toen een Amerik. Majoor als vriend had, die z’n trouwbelofte niet hield en nu zit ze hier iedere dag aan tafel!! Zo zou het kunnen zijn, dat ze mij op een gegeven ogenblik verplaatsen, omdat ze je niet zo liggen!! En al dit gedoe kweekt in jezelf een zekere superioriteit, dat je nog te goed bent om voor dit stelletje te dansen, m’n verlangen is rust en dat is alleen bij jou schat...soms kan ik in m’n bed m’n kussen nemen en doen alsof jij er was, alleen om de illusie te hebben, dat je bij me was. En ik geloof, óók al zou je het prettiger vinden om dit jaar nog niet te trouwen, dat ik kan wachten, als ik alleen maar iedere week met je kan praten en een zoentje geven...Dag mijn lieve, lieve Piekert! Kun je niet proberen in Duitsland te komen? In je vacantie?? Een héél, héél innige omhelzing met een héél lang zoentje, wat m’n verlangen dan naar meer en meer. Dag, jouw Willekind”.*

Ansichtkaart van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 12-08-1946: *LvdH.: kaart van de Königsee te Brechtesgaden^{lviii}, geadresseerd aan: ‘Den 1ste luitenant F.M.M. van der Hoeven, res. Officier van gezondheid; psychiater-keuringsraad; Blijmarkt 16; Zwolle; Holland). Kaart verstuurd via de U.S. Postal service d.d. 12-08-1946 met \$0,05 postzegel.*

FOTO BRIEFKAART

Königssee – Brechtsgaden.

“Manneke, wat heb ik je vandaag weer gemist hier aan de Königssee te Brechtsgaden, maar vooral vanavond in ‘Jedermann’ een stuk als Elckerlijc (LvdH.: Elckerlic^{lix}), wat vroeger geënceneerd werd door Max Reinhardt en gespeeld door Moissi^{lx}. Zoiets heb ik nog nooit gezien, wat je bereiken kunt met eenvoudig lichtchoreografie, eigenlijk te geven op de (???) plaats, maar daar het regende (dus) binnen! Prachtige zaal met zéér goed publiek. Piekert wat zou je genoten hebben! Morgen moeten we naar de clothing-store in München en rijden dan door naar Regensburg, waar we tegen lunchtijd arriveren. Piekert nog maar 2 maanden en dan ben ik weer bij je!! Héél, héél veel zoentjes...nogmaals kusjes van jouw Willekind”.

Briefje van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 13-08-1946: LvdH.: Mijn moeder geeft 4 redenen waarom zij niet voor het einde van haar contract – over 2 maanden - op verlof naar Nederland zal afreizen. Zij schreef: “1) de UNRRA laat mij binnen deze 6 maanden termijn zéér moeilijk gaan; 2) het is in ons team nu onmogelijk, omdat onze principal a.s. zaterdag weggaat naar Amerika en de nieuwe vertelde, dat hij a.s. vrijdag voor 20 dagen weggaat”...3) “een van onze welf. workers, die nu heen en weer naar Holland ging, betaalde f. 200,- omdat je je reis tegenwoordig zelf moet betalen. 4) het is mogelijk, dat als ik nu een week wegga en terugkom, ze zullen vragen en verlangen, dat ik nog enkele tijd hier blijf. En 17 september d.i. over minder dan 1 maand ben ik thuis en trouwen wij --!!!!”...(LvdH.: Kortom) ‘dat het beter is, dat ik midden oktober thuis kom!’...”Zondag in Salzburg was het prachtig. We startten zaterdagmiddag om 2 uur en waren sáonds om 9 uur in Salzburg, wat een veel te lange tijd was. Maar de weg was slecht en de chauffeur onbetrouwbaar. We konden zonder veel moeite de grens over en in Salzburg kende Jane een Holldse UNRRA-nurse, Willy Vischer, die tijdens de oorlog in het Z. Afrikaanse leger zat, in Egypte, Italië en Engeland werkte en onderscheidingsteken draagt. Aardig meisje, óók katholiek. We zijn s’ avonds vroeg gaan slapen en s’ morgens om 8 uur al in de kerk! Daarna ontbeten we in de UNRRA H.Q. en gingen met de jeep naar Heil??? (onleesbaar) vanwaar ik je een kaart stuurde, daar hebben we eigenlijk zo’n beetje niks zitten doen en gekeken naar de prachtige fontein en tuinen. Om 12 uur zijn we weer teruggegaan naar de Headquarter om te eten en startten om 1.30 voor Brechtsgaden en Königssee. In Brechtsgaden bezochten we Hitler’s huis. Nee, Piek, als je dat gezien had. Voordat je er komt, passeerden we eerst op 2K.m. afstand een bunker, dan gaat de weg slingerend omhoog en zie je overal grote verwoeste lange gebouwen eindelijk zie je dan eindelijk zijn huis!! In zijn privé-zitkamer had hij een raam, wat hoger en van dezelfde lengte was als 2 beneden zit-kamers in de Voorschotenlaan en gaf uitzicht over een prachtig dal net tussen 2 bergketens! Ik heb een bruin marmerensteen van een van zijn gangpilaren meegenomen en een stukje van de groene badtegels van Eva Braun’s badkamer. We

bezochten hóóg boven niet het 'Adelaarsnest', omdat we onze chauffeur niet vertrouwden, daarna gingen we naar de Königsee, waar het water donker en lichtgroen was en bootjes voeren. Alleen jammer dat er zoveel Army mensen steeds zijn met hun Frauleins en hun radio's die de hele sfeer bederven. Daarna om 6 uur bezochten we de Festspiele 'Jedermann' waarin vroeger de beroemde Moissi optrad.

Toegangsbewijs Salzburger Festspiele 11 augustus 1946 (archief W.L. Sadée)

Er brak juist een wolkbreuk los, zodat het in plaats van buiten, binnen gegeven werd in het Festspielhaus, een zaal zoals vroeger de Prinsesseschouwburg^{lx} maar dan héél groot en héél verfijnd crème alles gelakt met wijnrood moquette^{lxii}. We zaten op héél dure plaatsen n.l. 50 mark per persoon en werkelijk drijvend van de regen, zo in ons uniform! Het spel was prachtig en vooral de decors en de decortechniek goreografie prachtig. We waren stil van emotie daarna en ik heb alleen jou daarbij gemist, wat zou jij genoten hebben!! Maar enfin, wie weet, wanneer we dat samen nog eens kunnen nagenieten. Maandagmorgen vroeg reden we terug over de grote Rijksautobaan van Salzburg naar München, waar we de clothing-store bezochten 135 K.m. en van München over de autobaan tot Inglostadt en vandaar naar Regensburg, zo ongeveer 300 K.m. bij elkaar met een vaart van minstens 100 K.m. Precies s' middags om 2 uur stapten we helemaal verbrand uit de jeep. (LvdH.: mijn moeder wil liever niet op verlof gaan om niet het risico te lopen)..om ontslagen te worden. Ze gaan n.l. de gelederen indunnen, in verband met de hoge salarissen en het overgaan in een nieuwe organisatie. Daarom zou ik het ook wel prettig vinden, wanneer je me een lege koffer mee teruggaf, omdat ik niet weet, waar ik met al m'n bagage blijven moet!...Een heel dikke zoen, lieveling van jouw eigen a.s. vrouw".

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 18-08-1946: "Voor het eerst weer na 2 weken, zit ik een Zondag hier in Straubinger Hof en wel op 'duty'! iedere dag is er een op duty van s' morgens 8 uur tot s' avonds 8 uur, wat wil zeggen, at je op telefoontjes moet letten, boodschappen aannemen, wanneer die er eventueel zijn, enz. Vandaag is het eveneens een groot Scout feest in ons kamp n.l. het éénjarig bestaan, wat vanmorgen geopend werd met een enorme speurtocht, waaraan alle nationale Scoutsgroepen deelnamen en vanavond een groot kampvuur, wat de directeur wil aansteken en daarna bal met bier!!! Gisteren haalde ik hier in een brouwerij een groot 50 liter vat wat achter me, in

de jeep, het kamp binnenrolde! We hebben veel moeite gehad, om alles binnen te krijgen, maar gelukkig door de verandering in de bezetting van supply en prime. Welf.off. die nu beter bezet zijn, kregen we toch wat we wilden! Zaterdagmorgen, de morgen van de wekelijkse staf-meeting, werd er besproken hoe het in de toekomst zal gaan, daar de U.N.R.R.A. op zijn eindje loopt. Aan iedereen werd gevraagd, hoe lang men dacht te blijven. Ik zei tot 10 October en met Jane was ik de enigste, die vóór het officieele einde wegga. Het gaat n.l. zó worden, dat ze al het overvloedige personeel naar huis sturen, vooral het 'high-class personnel' d.w.z. welf. officiers, supply etc. de mensen die het best betaald worden, we moeten nu de D.P.'s in gaan werken in onze werkring, zodat zij dadelijk onze baan over kunnen nemen. Het weinige U.N.R.R.A personeel wat dan overblijft, zal uitgespreid worden over de verschillende kampen! Het gevolg is nu, dat ze de mensen die niks doen, eruit mikken en naar huis sturen. Een Hollander in ons team schijnt er op deze manier uitgegooid te worden. Toch is het belachelijk hoe erg je hier afhankelijk bent van je directeur b.v. in z'n maandelijks waardering 'Lenny' schreef vóór hij wegging, voor ieder van ons team een belachelijk slecht rapport, alleen Koos kreeg een goed. De nieuwe directeur zei vanmiddag juist aan tafel, dat zijn waardering over mij door H.Q. weer teruggestuurd was, omdat het té goed was. Is het allemaal niet belachelijk! En weet je, Piek, de grote wereld-organisatie als de U.N.R.R.A. is, is als een klein roddelend dorp onder elkaar. De nieuwe directeur leeft hier samen met een Hongaarse (ex-???) die aan tafel mee-eet, zeer goed gekleed, opgemaakt en geraffineerd. Ze is nog jong, is toch reeds gescheiden, was een vroegere girl-friend van een Am. majoor en die z'n trouwbelofte negeerde en nu vrijt ze Wheeler op, om met hem te kunnen trouwen en daarom in America te houden. Bij onze dikke messing-officier kom ik vanmorgen de kamer in en die staat in haar pantalon en b.h.-tje voor de spiegel haar haar te doen terwijl een D.P. rustig haar kamer doet. Wat is het toch een idiote wereld, waarin je werkelijk vervlakt, wanneer je er te lang in bent. Gedachten aan onze liefde kunnen soms als een dromerige onwerkelijkheid voor me zijn; hoe beroerd en hoe klein ons vaderland ook moge zijn, my goodness het doet er allemaal niet toe, wanneer we alleen maar samen kunnen zijn, getrouwd om van elkaar's bijzijn en liefde te genieten.----Werkelijk Fran, ik geloof, dat ik niet lang meer verloofd kan zijn met jou, maar dat we zo snel mogelijk moeten trouwen. Misschien is het, omdat je je liefde en je genegenheid en liefkozingen moet verzamelen en het zo wordt. Nog maar kort en dan ben ik weer bij je. Inderdaad is het nonsense om voor 17 september over te komen, wanneer de toestand hier zo is. We zijn toch nog niet zulke millionairs, dat we f. 2 á 300,-. Zo maar weg kunnen gooien en het is mogelijk, dat ze me zeggen 'hoepel maar (LvdH.: op)'wanneer ze horen, dat ik voor 17 sept. aar huis wilde!... Ik ben nu al aan het uitdenken, hoe en over welke plaatsen ik zal komen! Zou ik over Parijs gaan en daar een dagje blijven of zullen we dat samen gaan bekijken?... een héél innig zoentje van je Willekind".

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 25-08-1946: ".....Ik heb n.l. nu zo overstelpend veel werk, dat ik gewoon niet klaar kom...Laten we genieten van al het moois wat we kregen en nog iedere dag krijgen. Het geluk met jou is voor mij ook nog steeds iets wat bijna niet denkbaar is, maar het is er, schat!!...En wanneer kom ik naar huis---?? Piekert in ieder geval vóór 1 oktober en voorgoed. Wat is er n.l. gebeurd? We hebben verleden week op moeten geven wie nog langer blijven wilde en Jane en ik waren de enigsten, die eerder weg wilden. Deze week zijn er grote beslissingen door La Guardia^{lxiii} genomen en wel zo, dat hij 50% van al het personeel uit de U.N.R.R.A. gooit en daarmee z'n kosten tot de helft reduceert, waardoor hij 2 maal langer kan werken, Ik hoor dus zeker tot de groep die er wegmoet. Ze hebben de namen en wanneer we wegmoeten, nog niet opgenoemd. Maar in ieder geval ga ik niet weg voordat ze me oproepen! ik zal eerst een navraag doen of ik, wanneer ik probeer in de eerste groepen mee te vertrekken d.w.z. vanaf 15 september of ze me dan salaris inhouden. Is het niet, dan probeer ik vóór 17 september permánént thuis te komen. Anders kom ik later, maar in ieder geval voor 1 oktober ben ik hier weg. Is dat niet zalig Fran? Daarbij hoorden we gisteren dat sinds 1 juni onze salarissen verhoogd waren, dus wat Willy (LvdH.: zij zelf dus) voor een spaarpot thuis heeft en daarbij wat ze hier allemaal heeft!!! Ik zie alleen enorme tegen het reizen op met al die bagage. ...l.p.v. 67 teams zullen er nu maar 5 teams opereren over grotere gebieden!...Iedere f 100,- is meegenomen. Misschien wel een beetje realistisch gedacht, maar weet je Fran, ik zou alles op alles willen zetten om samen dit jaar met jou te zijn, zelfstandig ons eigen

huishouden regelend! Piekert wanneer jouw salaris nu nog niet voldoende is, wanneer zullen we dan ooit de stap kunnen zetten. Ria en Hans begonnen op een nog kleiner salaris, met een kleinere spaarpot en met minder materie als wij...Heel veel kusjes en een extra innige omhelzing van jouw eigen vrouw!"

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 28-08-1946: "....Met de U.N.R.R.A. staan grote veranderingen te wachten.....(LvdH.: als ik op 15 september 'final leave' had aangevraagd) zodat ik op de bruiloft aanwezig kon zijn. Maar dat scheelt finantieel teveel n.l. m'n halve maand salaris + verzekering, die +/- f 200 bedraagt en die me na 6 maanden dienst uitbetaald worden. Juist omdat we dit jaar willen trouwen, hebben we geld nodig, Piekert en ieder f 100,- is weer f 100,- meer. Ik heb nu de directeur gevraagd, hoe het zat en hij zei me dat vanaf 15 sept. Personeel naar huis gestuurd wordt maar ze zouden mij graag tot 10 oktober houden. Ik moest nu beslissen en in overweging genomen, wat we dadelijk voor ons huishouden te betalen hebben,- ben ik besloten, tot 10 oktober uiterlijk te blijven. Ik ben dan juist een half jaar in dienst. ...maar in dienst-dictionaire komt het woord 'plicht' voor en niet 'logisch'. Evenals jij ben ik een héél héél klein deeltje van een wereldorganisatie en ik moet helaas aan deze organisatie gehoorzamen. Ik kan niet op leave gaan en dan daarna maar voor 3 weken werken en dan weer naar huis gaan...De basis van deze nieuwe veranderingen is, dat ze hun financiële lasten willen verlichten, daarom sturen de helft der employe's weg en starten zo gauw mogelijk met het gehalveerde deel, waarin ik niet meer thuis hoor. Kun je je voorstellen, wat dat voor mij betekent...Ik kreeg deze week 2 grote witte lamsvellen om voor ons bed als matje te gebruiken!...Piekert je weet dus, dat ik alléén en alléén uit fin. Oogpunt tot 10 oktober hier blijf, wanneer ze me hier houden willen...Mijn liefste, misschien nog iets langer of korter dan 1 maand en dan --- Een héél, héél innig zacht zoentje, Piekert van jouw eigen Willekind". Naschrift: "Ventje wat bedoel je met dat (LvdH.: bedoeld wordt het destijds schandelijke ongehuwd) samen gaan wonen in Nijmegen. Is dat werkelijk ernst van je? P.S.: Zou je voor mij eens willen informeren, naar treinen die regelrecht van Strasbourg, Brussel naar R'dam rijden. De moerdijkbrug moet weet gemaakt zijn. Enorm hé! Dag schat."

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 06-09-1946: "... Ik hoorde n.l. in Pasing, maandag j.l. dat ze aan alle employes, die weggestuurd worden nog 2 maanden salaris uit gaan betalen, dat zou voor ons dus een verschil van f 1000,- maken. Ik krijg de indruk, dat ze me, indien ik niet de maximum datum van 10 oktober genoemd had, graag hier zouden willen houden. 15 sept. Wordt verondersteld, de éerstegroep te gaan, mij sturen ze waarschijnlijk – we weten dat allemaal 1 week van te voren – pas het laatst van september, begin oktober...Om dus nu 17 september op de bruiloft te zijn moet ik dus zélf verlof aanvragen, wat tot gevolg heeft dat ik: a) de reis zelf moet betalen(sturen ze me weg dan kost het niks)b) de 2 maanden of 1 maand uitbetaling mis! C) waarschijnlijk daarbij het recht verlies om al het geld dat ik maandelijks stortte in het personeelsfonds te verliezen!...Zoals met jou, zo is het ook met mij en probeer zoveel mogelijk ons huwelijk op een redelijke basis te beginnen. Ook het verlangen naar jouw nabijzijn wordt dringender. S' avonds in bed kan ik me nu al gelukkig voelen bij de gedachte, dat ik misschien over een paar maanden samen bij jou zal slapen. Deze fantasie alleen al is voldoende om me beschermd te voelen en veilig bij jou, lieveling. Daarom zet nog even voor deze maand door en dank dat alleen is, om ons huwelijk reële achtergrond te geven...ik heb je verwaarloosd, zonder dat ik er iets aan kon doen. We werkten n.l. dinsdag-woensdag-donderdag tot half 11 s' avonds aan één stuk, alleen aten we! We hebben n.l. weer een nieuwe kazerne erbij gekregen met 1500 mensen, Letten en Oekraïnen uit een ander kamp. S' avonds om 6 uur kwamen ze aan 't station aan en werden getransporteerd met al hun bagage naar de kazerne. Ik werkte op het station, moest toekijken bij ladingen, van de ene naar de andere truck hollend, oude mensen en kinderen in ambulance zetten, enz. Daarna terug naar de kazerne en letten of iedereen goed binnengekomen was enz. Dat gebeurde allemaal s' avonds na een hele dag druk werk. Ik ben 3 dagen achtereen zó in m'n bed gerold en was te moe om nog iets anders te doen...M'n lieveling nog maar 1 maand en ben ik weer bij je! Héél veel kusjes van jouw eigen Willekind. Dag schat".

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 09-09-1946: "... de 2 H.Q.'s in de Am. Zone worden verenigd in 1 n.l. Heidelberg en daarom werd de hele boel verhuisd... Wil je geloven, Fran, dat ik niet weet, hoe ik thuis moet komen met al die bagage. Naast die grote koffer die ik meenam en die nu propvol zit, heb ik nog 1) een grote kist, 2) een bedrol, 3) zo'n grote navy zak, 4) die tas en 5) een grote handtas en ondanks dit alles, geloof ik nog niet dat ik erkom! Ik kan je niet zeggen, hoe ik naar huis en vooral jou verlang. Ik zal het hier wel missen, want naast je werk is het vooral de onbezorgde en goed verzorgde manier van leven, die je nergens momenteel vinden zult. Vooral de mogelijkheid van nieuwe dingen te kunnen krijgen voor niet al te veel geld, nieuwe kleren enz. is zalig! Liefeling ik wil gauw met je trouwen, ik wil hierna eindelijk m'n eigenlijke bestemming vinden en dat ben jij! Ik mis je liefde, je belangstelling, je kameraadschap. En ik weet, dat de prettige materiele zijde van dit huidige bestaan nergens te vinden is, maar in vergelijking wat wij samen nastreven, is dit alles niets.-- -- Kun je (Lvdh.: in Nijmegen) al kamers voor ons vinden?..."

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 14-09-1946: "mijn aller-allerliefste, Schat, van harte gefeliciteerd met je verjaardag (LvdH.: feitelijk 23 sept.) die je dit jaar alleen voor het laatst zult vieren. Het volgend jaar vieren we die samen in onze eigen kamers of ons eigen huis, het kan me niet schelen waar....alleen in het woningvraagstuk (LvdH.: zie ik) de enige vijand van ons a.s. huwelijk...Liefste, gauw ben ik bij je terug. Het grootste leed geleden. In de geest het zoentje, wat me altijd maar karig toebedeeld werd n.l. 1 keer per avond. Dag. Een omhelzing erbij en een (??) van jouw a.s. vrouw!"

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 18-09-1946: "...ik ben voor iedereen zo veel mogelijk vriendelijk geweest, maar ik heb sinds 6 maanden niet iemand vol liefde gezoend. En dat moet nu dadelijk als ik je zie in levende lijve allemaal exploderen!- Ze gaan nu eerst de mensen wegsturen die ze het eerste kwijt willen en in de 2de groep zitten de betere mensen en in de laatste groep de besten. Nu zit ik (hm!) in de laatste groep en achteraf blijkt dat voor ons persoonlijk héél vervelend te zijn, want dan zouden ze me, bij wijze van spreken, weg kunnen sturen, wanneer zij willen. Nu heb ik ze gevraagd, mij een plezier te doen – en dat doet de directeur – en mij te plaatsen in de groep, welke is me onverschillig, die 10 oktober of rond oktober vertrekt. Gaat dat niet, dan zeg ik zelf op, wat natuurlijk jammer zou zijn, daar ik dan de 2 maanden salaris d.i. f 1000,- misloop. Dus over een maand ben ik weer terug met een mácht aan bagage!!... Ales kan me niet meer schelen, als we lleen maar sámen verder kunnen gaan op een étage waar we slapen en eten kunnen....maar we moeten het in onmogelijkheden zoeken schat anders ---- Jouw en mijn verjaardag vieren we tegelijk met ons weerzien in het Kurhaus, waar we samen gezellig dineren gaan en een goed concert bezoeken en genieten van de maan en de sterren en ---elkaar! Dag schat. Een héél, héél innig kusje van jouw Willekind".

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 23-09-1946: "Liefste, vandaag je verjaardag, piekert. Ik heb alleen maar veel aan je kunnen denken en weinig voor je kunnen doen....deze onbezorgde en verzorgde tijd (is) zalig. Daarbij komt, dat het me nu min of meer bewust is, hoe prettig het eigenlijk is met vreemdelingen te spreken, buitenlandse dingen te horen enz. Er schuilt echter in dit alles veel gevaar en daarom is het goed, dat ik terugkom. Ik heb een heleboel hier geleerd- meestal altijd van de verkeerde kant -, je gaat dingen anders zien en anders beoordelen en dat betekent misschien een vervlakking. Van de andere kant houdt het steeds opnieuw confronteren met de objectiviteit jezelf wakker en blijf je op je hoede. Wat zalig Fran om daar met je over te praten en je zult waarschijnlijk wel veel begrijpen en weinig kwalijk nemen. Ik kon verleden week in de P.C. 2 films kopen, één voor ons huwelijk en één om jullie te laten zien, hoe Regensburg eruit ziet. En dat was ontzettend aardig van Charlie (de Am. Dokter), want die is er gistermorgen met z'n toestel op uitgetrokken en is gaan filmen. Het is jammer van een kant, dat de boel uit elkaar gaat vallen...Ik zal proberen gedaan te krijgen, dat ze me ná de 10de tot een maximum datum van de 15de willen wegsturen, daar ik, wanneer ik méér als 6 maanden in de 'field' ben t/m december m'n salaris krijg en anders maar t/m november! – 10 oktober ben ik 6 mnd. In de 'field'...Ik zag eergisteren een

psychiatrische film 'Spellbound' met Ingrid Bergmann, wat werkelijk een interessante film was, hoewel ik geloof, niet helemaal betrouwbaar!....Tot over 2 á 3 weken!!!..."

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 27-09-1946: "Lieve, wanneer je deze briefjes (LvdH.: 2 x half A-4) ontvangt, dan nog maar enkele dagen en we zijn weer bij elkaar! Ik verlang er nu toch wel héél, héél erg naar, wat zal het zalig zijn!!!---Het gaat n.l. over dat 'in Nijmegen samenwonen' (LvdH.: destijds een sociaal niet geaccepteerde samenlevingsvorm). Ben je veranderd in je gedachten t.a.z. van mij, dat je van mij veronderstelt, dat ik iets voel voor 'in vrije liefde samen te gaan wonen'. Als dat zo was, had ik je het niet gevraagd, maar eenvoudig gedaan, zoals al dit soort dingen eenvoudig plegen te gaan. Mijn vraag of je dat werkelijk bedoelde geeft alléé weer – en had dat ook gedaan, wanneer ik dat gezegd had, - dat ik me nog steeds niet kan voorstellen na al deze jaren en vooral na dit half jaar, dat we zullen trouwen. Voor mij is dat nog steeds een zaligheid, die alleen maar aan anderen schijnt toebedeeld te worden, het heeft voor mij bijna een wezenloze eenheid, welks inhoud te groot is. En dat krijg je door die ellendige brieven-correspondentie, waar goddank een einde aankomt. Het is alsof de dagen naar het einde kruipen...Het wordt tijd dat ik hier wegga; de politiek die U.N.R.R.A. op het ogenblik t.a.z. van de Polen voert, is voor mij akelig en principieel onmogelijk uit te voeren. Er wordt t.a.v. deze groep alléén maar aan repatriation gedacht, waar alles en alles aan onderhevig wordt gemaakt. Scholen en cursussen gesloten, mensen krijgen voor 60 dagen rantsoenen en kleding mee en min of meer moreel gepresd te rapatriëren.^{lxiv} Enfin ik vertel er je nog wel over. Nou schat, nog maar 2 weken en nooit meer uit elkaar! Héél, héél veel kusjes en omhelzingen van jouw Willekind".

MVD (ministerie van Binnenlandse zaken van de USSR) het voormalige beruchte NKD (o.a. verantwoordelijk voor de vele slachtoffers onder het Stalin regime).

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 29-09-1946:

"...Ik kan hier eventueel de 12 de vertrekken, maar dan mis ik hier s' maandags mijn P.X. d.i. 240 sigaretten en ik ben dan Zondags in Parijs, waarop de winkels gesloten zijn en ik ga proberen in Parijs schoenen voor sigaretten en whiskey te kopen. Het kan me niet schelen en om schoenen zit ik verlegen. Mocht je nu nog iets aan ondergoed of sokken nodig hebben – ik enk vooral aan civiel ondergoed – dan probeer ik het wel een en ander te kopen, in de hoop dat ze daar voor mee willen ruilen! Ik ben dan dus Donderdag of Vrijdag thuis! Ik geloof, dat het, hoe gezellig ook, beter is om me niet in Brussel te halen, daar het zo vervelend is, om vader of moeder te laten wachten en de trein in R'dam aankomt. Wanneer zou ik jou dan zien?... We zullen het samen in de eerste jaren niet al te breed hebben, den ik Fran en ik kan er alleen maar héél, héél blij om zijn, we zullen genieten van al het

kleine wat we krijgen. Wat zou het toch fijn zijn, om dit land (LvdH.: Duitsland) hier samen te zien, zoals de heuvels nu in de verte wazig in de zon liggen en de bomen, die prachtige schakeringen van bruin aan hun takken dragen. Zoals ik je schreef, maakte Charley een film voor me van Regensburg. Sommige opnamen héél dwaas. Ik heb nog een film voor ons trouwen....Al deze vervelende dingen hier deren me niet, wanneer ik denk aan de komende maanden, die onze verwezenlijking naar het ideaal in zich zullen dragen. Alles zal nog mooier en beter zijn. Dag mijn eigen liefhebbende man. Een héél, héél dikke zoen van jouw Willekind”.

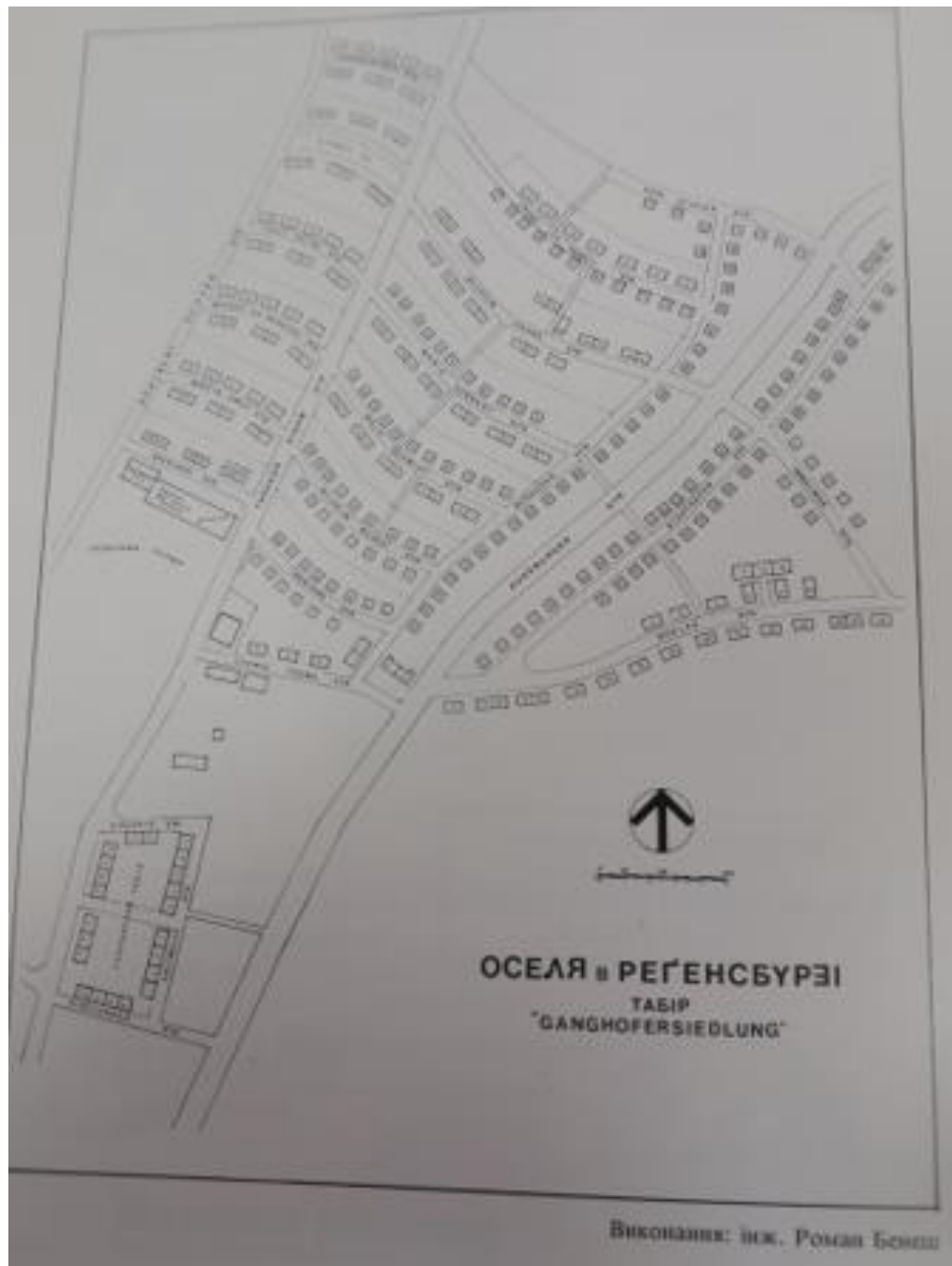
FINANCIAL - CLEARANCE			
Name: <i>W. Sadée</i>	Pers. File No.: <i>743</i>		
Bankrelation:	Paybook No.: <i>7952</i>		
	£	Dr.	Cr.
Balance Haaren			
Balance Paybook		<i>320,73</i>	
Salary <i>increase 1/6/46</i>	<i>20.-</i>		<i>213,82</i>
Salary <i>14 days</i>			
Leave <i>13 days</i>			
Travel <i>3 days</i>			
Loss <i>1 day</i>			
Total <i>30 days</i>	<i>63.14.9</i>		<i>681,41</i>
Provident Fund 5 %	<i>14.4.7</i>		<i>152,13</i>
Contribution 7 1/2 %	<i>21.6.10 1/2</i>		<i>228,20</i>
7 1/2 % of hfl. <i>1483,23</i>			<i>111,24</i>
Clothing & Equipment issued			
Clothing Allowance			
Advances received			
<i>1 month severance pay</i>	<i>55.-</i>		<i>588,-</i>
<i>1 month bonus pay</i>	<i>55.-</i>		<i>588,-</i>
		<i>320,73</i>	<i>2562,80</i>
			<i>320,72</i>
			<i>2242,07</i>
Paid per Cash / Bank on <i>11/1/47</i>			

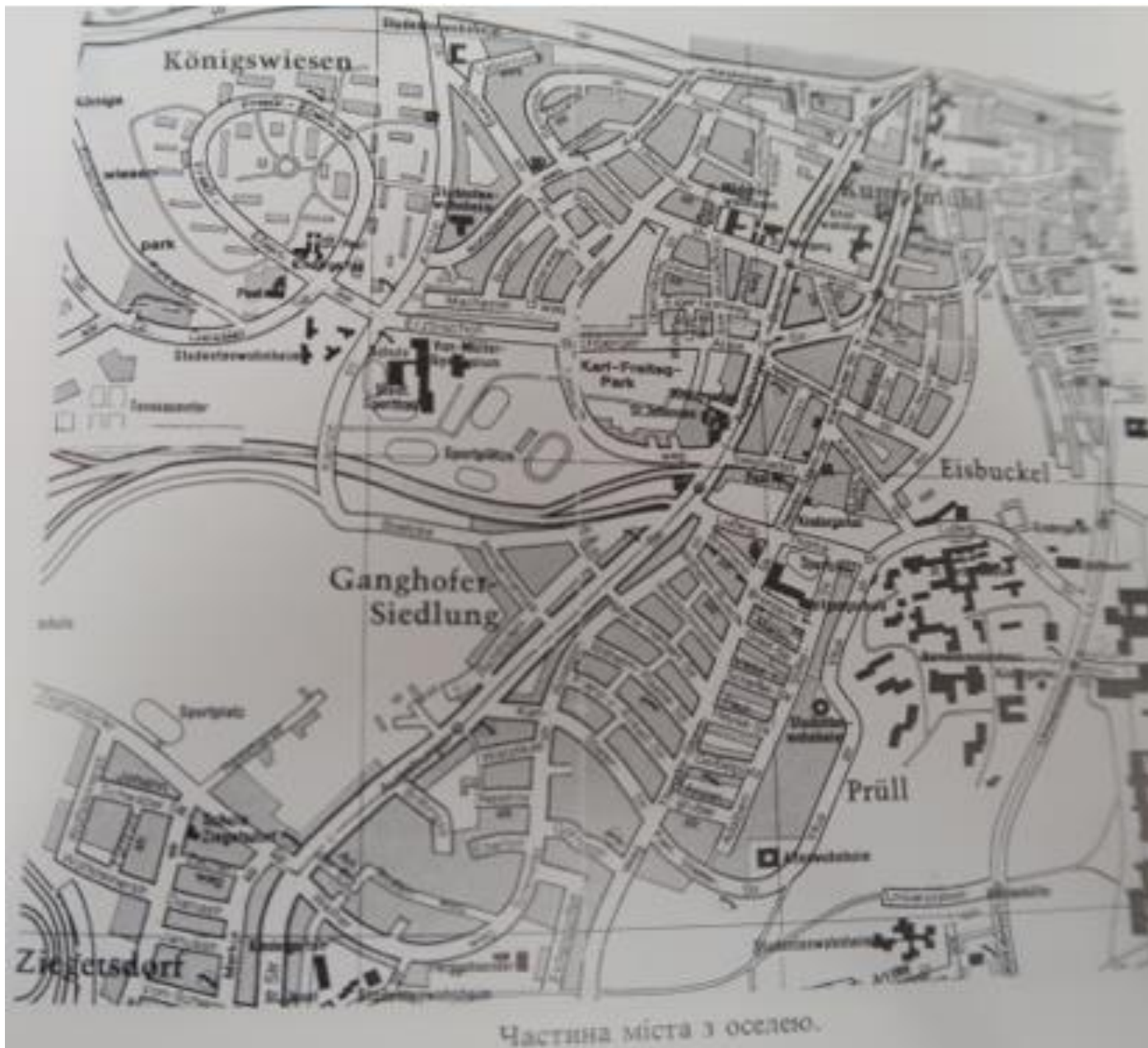
Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 03-10-1946: "mijn eigen lief ventje, door alle drukte, was ik vergeten de brieven op de post te doen, die ik schreef. S' morgens van 9 12 lijkt het in m'n bureau wel of ik een zeer goede supply heb van allerlei lekkere dingen, maar de mensen staan queere (Lvdh.: wachtrij?) te maken en ik kan niet meer naar een persoonlijk geval kijken, maar moet eenvoudig weg alleen de algemene kant ervan zien en verhinderen dat de mensen in discussie gaan treden. Het is niet prettig meer werken en ik voel me dikwijls als 'n 'kreng' tegen ze, waar ik werkelijk niets aan kan doen, omdat ik er niet tegen opkan. Nú vooral met de repatriëring der Polen, wat ik principieel niet verdragen kan en waaraan ik gelukkig niet meer hoeft te werken tot nu toe. De mensen worden niet gedwongen maar moreel gepest d.w.z. in positieve zin, wanneer ze gaan, krijgen ze dat

en dat en dat mee, maar gaan ze niet, dan staat hen een zeer moeilijk en hard leven te wachten! Enfin, ik praat er wel met je over, misschien al over 2 weken!! Reken niet op de speciale datum van 12 oktober, het zal een datum worden tot de 20ste. En hoe beroerd ook, moet dit doen, daar ik anders geen f 1000 uitbetaald krijg, Piekert. Vaststaat nu dat ik vóór de 20ste oktober m'n ontslag krijg en ik zal alles proberen om dat zo snel mogelijk van elkaar te brengen.... En na al deze jaren van moeilijkheden en zorg, lijkt het huwelijk een werkelijk fata morgana, dat we nu zien, maar onwezenlijk is! je bent echter een pessimist. Kijk eens als we nou in Juni op m'n verjaardag nog niet getrouwd zijn, dan kunnen we er beter maar vanaf zien, zoiets noemt men de éeuwige verloofden'. Daar je niet al teveel verdient – d.i. f 300 per m. -kunnen we ook geen gekke dingen doen en daarom geloof ik ook naar jouw wil ook te handelen – dat het ook beter is, dat ik deze enkele dagen in de U.N.R.R.A. wat langer maak dus tot +/- 20 oct. En dan zoveel geld mee naar huis neem! Eergisteren avond en gisteravond kwam ik pas bij 1 en vannacht om 2 uur thuis wegens kleine party's. Ik had er zin in, je hebt niet veel hier anders. Ik ga de laatste tijd veel met die Ierse dokter om Buyan Mac Philips, een aardige vent, pas 2 jaar afgestudeerd. Hij is de enigste practiserende Katholiek met mij.... hij interesseert zich niet voor goede muziek of toneel of iets anders, maar hij is aardig en gewoon. Piekert ik vertel je er nog van, wees alleen maar helemaal en helemaal gerust, jij bent m'n liefde en je bent het nog steeds. Alleen aan jou vertrouw ik me toe ----mijn eigen man!! ...Ik zie erg tegen het afscheid hier op, je raakt zo vertrouwd met ze en je weet zeker dat ze hier achter zullen blijven, zonder toekomst en veel zorgen en je zult hen nooit meer terug zien!...Een héél, héél innige omhelzing van jouw eigen Willekind".

Brief van Wil Sadée aan Fran van der Hoeven d.d. 07-10-1946: "...en nu na 5 jaar (LvdH.: het huwelijk van haar oudste zus Rita met Frank Rademaker) staan we samen aan de vooravond van datzelfde grote gebeuren, wat ons persoonlijk zo in beslag neemt, dat we geen tijd en misschien ook geen interesse hebben in de ontzettende chaos en depressie die overal merkbaar is. Ik ben je zo ontzettend dankbaar Fran dat jij mij die stimulans gaf om toch door te zetten, ondanks alle reacties. Dat we niet wisten, wat het betekenen zou, om voor 6 mnd. elkaar kwijt te zijn, was logisch – misschien had ik het vermoeden, doordat de 9 mnd. (LvdH.: van okt. 1944 verbleef mijn vader in het bevrijde Vught; terwijl mijn moeder in Rotterdam pas op 9 mei 1945 werd bevrijd) voor mij erger als voor jou zijn geweest- maar het nieuwe, de vreemde indrukken, hebben dit vermoeden weggeduwd. Ditmaal heb jij de isolatie het ergst ondervonden en als we beiden onze ervaringen tezamen voegen, dan kan er maar één conclusie getrokken worden en dat is, dat we door deze ontbering van elkaar véél opnieuw leerden waarderen, waarmee we door de gewoonte zó vertrouwd geworden waren, dat het ons niet meer opviel dat het aanwezig was. Dit moet een les betekenen voor ons hele leven en de basis worden van ons huwelijk n.l. de waardering van elkander en de eerbied voor elkander. Misschien zijn dit de 2 dingen, waarvan jij het eerste en ik het tweede dus leerde. De man waardeert z'n vrouw hier naar haar uiterlijk voorkomen, de zinnelijke indruk die ze op hem maakt (uitzonderingen daargelaten). Een geestelijke band bestaat weinig, vandaar ook de oorzaak, die vele huwelijken kapot maakt wanneer de echtgenoten gedwongen gescheiden leven moeten. En dat laatste is eigenlijk heel normaal te noemen. Wanneer wij niet een dergelijke opvoeding en dergelijke ouders gehad hadden, was het voor ons ook heel moeilijk. Ik ben milder in mijn beoordelingen geworden t.a.v. van dit soort van problemen maar vastere van overtuigd, dat alleen en goed en overtuigd en beleefd Christendom de wereld kan redden van haar zwevende positie, maar dan een flink en positief Chr. Zonder bedweterige praktijken, zoals ik me weer eens flink geirriteerd voelde, toen ik in een Hollandse krant een advertentie zag van een dansclub bestemd alleen voor R.K. parochianen. Schat ik heb je zoveel te vertellen, maar nog meer heb ik je te zoenen en te omhelzen, zodat je pas kunt rekenen op een late termijn van vertellen. Kreeg gisteren de 5de m'n mensis (LvdH.: menstruatie) en voel me nogal beroerd! Dag. Zie ontzettend tegen deze reis op met al m'n bagage. Véél, véél zontjes van jouw eigen Peikje!"

===== BIJLAGE I : Ganghofer-nederzetting in Regensburg =====

Het kamp was gevestigd in de woningen die in de dertiger jaren waren gebouwd in opdracht van luchtvaart Minister, maarschalk Göring^{kv} en onderdeel uitmaakten van de Messerschmitt vliegtuigfabriek.

Het ernstige woningtekort in Regensburg had na 1933 al geleid tot de bouw van de zelf gefinancierde woonwijken Westheim en Konradsiedlung. Voor de gekwalificeerde Messerschmitt-arbeiders en medewerkers waren echter bedrijfsappartementen nodig, die onmiddellijk op kosten van Messerschmitt GmbH moesten worden gebouwd.

https://de.wikipedia.org/wiki/Messerschmitt_GmbH (in duizendtal???)

<https://www.regensburg-digital.de/regensburg-und-gusen-zwangsarbeit-fur-den-rustungsgiganten-messerschmitt/17122012>

Jüdische Gefangene, egal welcher Nationalität, überlebten meist nur wenige Tage. Von den Angehörigen der sogenannten polnischen Intelligenz und den russischen Kriegsgefangenen überlebte nur eine kleine Minderheit. Von den spanischen Republikanern starben fast Dreiviertel. Vor allem deutsche und österreichische Häftlinge konnten im Lager eine Funktionsstelle oder weniger zermürende Arbeitsfelder erreichen, wodurch sie eher überlebten.

Auflage 1994 © 2024 Universitätsverlag, Regensburg, Leibnizstraße 13, 93055 Regensburg Printed in Germany ISBN 978-3-86845-177-1 E-ISBN 978-3-86845-178-8 (PDF) DOI <https://doi.org/10.61036/3868451771> Das Buch wird als Open Access veröffentlicht.

13 Nov.2023 // <https://www.regensburg-digital.de/todesursache-mord-tod-durch-erwuergen/13112023>

Antisemitismus in der Nachkriegszeit „Todesursache: Mord: Tod durch Erwürgen“
Von [Redaktion](#) in [Nachrichten](#) Im Rahmen einer Gedenkstunde anlässlich des Jahrestags der Reichspogromnacht 1938 stellte die Journalistin und Autorin Waltraud Bierwirth neue Recherchen zu Morden an Mitgliedern der Jewish Community im Regensburg der Nachkriegszeit vor. Stammten der oder die Täter aus dem Umfeld der Polizei? [regensburg-digital](#)

c/o Stefan Aigner

Galgenbergstr. 17

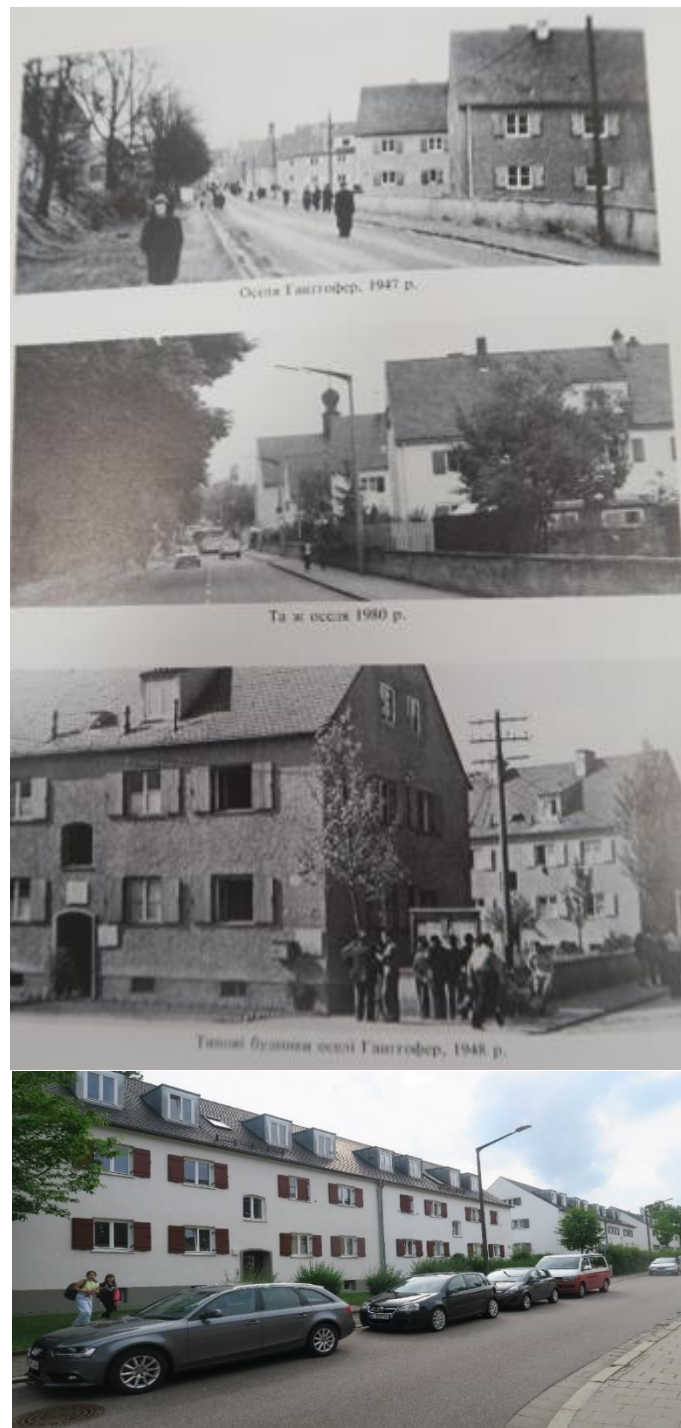
93053 Regensburg

Telefon: +49 941 599 987 09

Mobil: 0179 130 88 47 // E-Mail: redaktion@regensburg-digital.de

=====

De op de monumentenlijst geplaatste Ganghofer-nederzetting, die nog steeds bewaard is gebleven en destijds “Göring-Heim” werd genoemd, naar de opperbevelhebber van de Luftwaffe, werd gebouwd tussen 1936 en 1937. De nederzetting bestond uit **1.140 appartementen in 152 een- en meergezinswoningen**. Alle straten in de nederzetting zijn vernoemd naar dode SA-martelaren en de bijbehorende school is vernoemd naar de dode SA-stormleider Horst Wessel. De nederzetting lag op ongeveer 3 km afstand van de fabrieksfaciliteiten om de bewoners te beschermen tegen verwachte bombardementen. De fabrieksfaciliteiten waren bereikbaar via een speciaal aangelegd fietspad.^{lxvi} In november 1945 werden de Duitse burgers uit hun 925 woningen gezet. Deze werden toegewezen aan de omstreeks 6.000 ‘displaced persons’, die uit Oekraïners, Polen, Litouwers, Wit-Russen, Basken en ex-KZ-gevangenen bestond. Het ging om drie kamer woningen, met keuken en badkamer.

Woningen in 1947; 1980; 1948 (Russische publicatie) en onderaan 2023 (foto L.vd Hoeven).

Joseph Berlinger behandelt de geschiedenis van de Ganghofer-nederzetting in Regensburg, een Amerikaans kamp voor 'ontheemden' na de Tweede Wereldoorlog. Voormalige Oekraïense krijgsgevangenen, dwangarbeiders, ontheemden en vluchtelingen woonden daar en vierden hun traditionele cultuur in de Beierse diaspora.^{lxvii}

UNRRA team 120 Regensburg hoofdgebouw (foto 2023 L.vd Hoeven). Heute : Wolfgang Grundschule, Bretanostrasse 13; 93051 Regensburg.^{lxviii}

Omdat er na de oorlog geen geld in omloop meer was, werden sigaretten als betaalmiddel gebruikt. De UNRRA gaf – in de vorm van betalingen aan alle bewoners - een standaard ratio van 21 sigaretten per week. Werkende kampbewoners konden tot wel 100 sigaretten per week verdienen. Ook werd er kampgeld gecreëerd waar bewoners in de kampwinkel onder meer een beperkt assortiment van etenswaren mee konden kopen.

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog moesten bijna 1 miljoen Oekraïners plotseling worden gevoed en voorzien van onderdak in West-Duitsland en Oostenrijk. De Ganghofer-nederzetting werd ook gebruikt om mensen te huisvesten. Dit werd het Ontheemdencentrum Ganghofersiedlung van de UNRA, of kortweg Camp Ganghofersiedlung. Op bevel van de Amerikaanse generaal Lucian Truscott werd op 20 oktober 1945 de nederzetting Ganghofer volledig geëvacueerd door Duitsers. Van 1945 tot 1949 woonden in totaal 6.149 Oekraïners in de stad Regensburg, van wie de meesten in het Ganghofersiedlung-kamp. In oktober 1949 werd de nederzetting teruggegeven aan de Duitse bevolking. Het kamp was omgeven door een hek en er was een toegangspoort aan de Theodor-Storm-Straße. De U.N.R.R.A. gebruikte de gebouwen aan Kriemhild, Nibelungen en Siegfried Street. Ook. Er zijn ook een paar gebouwen in het stadscentrum.

Ukrainische Lagerpost in Regensburg

De kampadministratie gaf zijn eigen postzegels uit om de infrastructuur van het kamp te financieren. Deutsche Post levert de artikelen af bij de poort van het magazijn, waar ze worden gefrankeerd met magazijnpostzegels en bij de ontvanger worden afgeleverd. Zendingen die de kamppost bij Deutsche Post afleverde, werden altijd vooraf betaald met postzegels van beide organisaties. Dit document heeft bijzondere kenmerken. Hij is voorzien van een sticker die de voor- en achterkant gedeeltelijk afdekt voor een tweede gebruik. Wanneer je hem voor een sterke lichtbron houdt, kun je de ontvanger van de eerste envelop zien: het postzegelhuis van F. Decker. De bon werd correct naar het magazijn gestuurd met een magazijnpostzegel. F. Decker plakte een sticker op de brief, frankeerde hem opnieuw en stuurde hem aangetekend naar de nieuwe ontvanger in Laupheim. De gebruikte 5 Pfennig Camp Post-zegel toont Theodor-Storm-Straße kijkend naar het noorden. De kathedraal en de middelbare school St. Wolfgang zijn duidelijk zichtbaar (Wolfgang Soller-collectie)

De UNRRA had ook 105 man eigen politie in dienst, die de veiligheid van de verschillende groepen bewoners diende te garanderen. Eventuele wetsovertreders werden door hen aan de Amerikaanse Militaire Politie overgedragen. Naast de kampwinkel was er bijvoorbeeld ook een schoenen reparatie werkplaats, waar zo'n 250 paar schoenen per week werden gerepareerd.^{lxix} Er waren maar liefst 12 verschillende 'shops' op UNRRA terrein aanwezig (zie hieronder).^{lxx}

Simultaneous NATIONAL Programs in Polish, Ukrainian, Greek Orthodox, and White Ruthenian committees as indicated on national programs enclosed.			
1400 — 1700 hours		2100 — 2300 hours	
International Programs at Central Points		Gymnasium:	9 p.m. Dancing for all.
Gymnasium:	1430 — 1530 White Ruth. Program 1530 — 1645 Ukrainian 1645 — 1700 Greek Orth.	Sports Field:	9 p.m. Outdoor movies 10 p.m. Camp Fire, National Songs 11 p.m. Grand Finale
Sports Field:	A) Continuous program of Volley Ball, Basket Ball, Races, Games etc. B) Scout Games & Activities.	CONDUCTED TOURS will leave the reception centre every few minutes between the hours of 2-5. They will be accompanied by interpreters and trained guides.	
Games Rooms:	Ping Pong tournaments.	1. General Canteen.	17. Greek Orth. Church.
Exhibition Building:	A) National Handicrafts. B) Workshops Products.	2. Workers Canteen.	18. Wood Toy Shop.
1830 — 2100 hours		3. Home Craft Exchange.	19. Carpenter Shop.
Gymnasium:	1830 — 1900 Polish Concert 1900 — 1900 Greek Orth. Concert 1900 — 2000 Ukrainian Concert 2000 — 2100 White Ruth. Concert	4. Tailor Shop.	20. Exhibition Building.
Openair Theatre:	1830 — 1900 Ukrainian Concert 1900 — 1900 Polish Concert 1900 — 2000 White Ruth. Concert 2000 — 2100 Greek Orth. Concert	5. Vocational Class Rooms.	21. Kindergarten Centre.
Sports Field Games Rooms	afternoon program continued	6. Polish Concert Area Nr. 1.	22. White Ruth. Concert.
Exhibition Building:	Open until 9 p.m.	7. Metal Shop.	23. Gr. Orth. Concert.
Central Square:	630 — 990 p.m. Orchestral presentation.	8. Tool Shop.	24. Bank & Welfare Offices.
		9. Valise Shop.	25. Lounge Rooms.
		10. Electric Shop.	26. Polyclinic & Infirmary.
		11. Leathercraft Shop.	27. Nursery School.
		12. Shoe Repair Shop.	28. Gymnasium & Games Rooms.
		13. Barber Shop.	29. Sports Fields.
		14. Sewing Shop.	30. Shower Room.
		15. Soft Toy Shop.	31. Warehouse.
		16. Polish Concert Area Nr. 2.	32. Ukrainian Concert Area.
		Note: A) All houses are open for inspection. B) Workshops are operating only with skeleton staff for the day of the festival.	

Wil Sadée was verantwoordelijk voor het de Kindergarten, het scholenonderwijs, cultuur-en ontspanningsactiviteiten en het opzetten van Scoutinggroepen voor de Polen, Oekraïners, Letten(?) en Wit-Russen (?). Regelmatig vonden er concerten en theaterfestivals plaats. Zo ontving mijn moeder een uitnodiging op 23 juni voor het bijwonen van de Letse Nationale Groep. Op 19 augustus woonde zij het 'Russian Cultural Day' bij, dat door de Grieks Orthodoxe Kerk werd georganiseerd. Op 13 oktober 1946 vond het Letse vocale concert plaats.

Lettisch zangfeest in Fischbach (Amerikaanse sector) op 30 juni 1946 (archief W.L. Sadée).

Foto bruidspaar

H. Vitus kerk in Regensburg; met daarin een Oekraïense herinneringsplakette: “1945 – 1949 de vrijheid en roem van de Oekraïense gebeden in de kerk van de H. Vitus in Regensburg. Oekraïners die als gevolg van de coommunistische onderdrukking van kerk en volk hun vaderland moesten verlaten” (foto’s L.vd Hoeven 2023).^{lxxi}

Zij vertelde ons later, dat zij assisteerde bij het op treinen zetten van ‘haar’ mensen. Op een keer zag een Amerikaanse soldaat in een van de goederenwagons een piano staan. Hij laadde die uit en begon op het perron een jazz-sessie te spelen. Moeilijk was voor haar het terugsturen van de Polen. Immers dat was nu ten dele Russisch grondgebied geworden, door de verschuiving van de grenzen van Polen naar het westen. Ook Polen zelf kwam onder Russische invloed te staan. Veel Polen wensten niet onder de Russen te leven en weigerden veelal te vertrekken. Door het gebrek aan van alles bij de Duitse bevolking zelf, stak de hulpverlening van de UNRRA aan hun ‘kampbewoners’ er schril tegen af. In de loop van 1946 eisen Duitsers dan ook in protestmarsen om brood op de plank. Zij ging onder meer naar Salzburger Festspielen in 1946 met een Amerikaanse legerjeep op een geheel lege autobahn. In München was een kledingdepot waar zij voor allerlei familieleden goederen kocht en meenam naar Nederland. Hier was immers nog alles op de bon.

BE - PREPARED

INTERNATIONAL SCOUT ASSOCIATION
REGENSBURG

JUBILEE'S ISSUE

1945

18TH AUGUST

1946

SCOUTS AND GUIDES

It is with great satisfaction and pride that I salute the Boy and Girl Scouts of this camp. Having once served in the scouting program in America, I have a knowledge of your work and of the high ideals in back of the scouting program.

I believe scouting to be the most widely developed, and the most highly desirable association in the modern world, and undoubtedly this splendid work has done more to influence good clean healthful living among boys and girls, than any other organization.

I admonish all the leaders in this fine work to redouble their efforts in providing a wider and a more full scouting program for the splendid youths in our camp.

You boys and girls, represent to me, the future of Europe, and the morals and principles of scout-hood can lead your lives into worthy man and womanhood.

Your work has my support and I hope your program will expand to include every boy and girl in our entire community.

C. E. Wheeler,
Director

DEAR SCOUTS AND GUIDES

I have great pleasure in congratulating you on the first number of your Scoutspaper, especially as I can

congratulate all members and not any special group of our organisation!

We have to forget, that we are Ukrainian or Polish or Greek-Orthodox scouts, for the simple reason, that we are Scouts and guides and they are found all over the world.

We cannot build a new world organisation without understanding and appreciating each other and where do you get this opportunity as in our world — organisation, which we are all as brothers and sisters.

If each one of us can live up to this ideal and if our newspaper reminds us of there ideals, then you will have achieved a great deal!

W. Sadée,
Welfare Officer

International Scouts Association

In the summer of 1945 two Baltic scoutmasters, Mr. PUNRAND, an Estonian, and Mr. ZEMGALS, an Latvian, happened to meet in the Foreigners' Club at Regensburg. They thought it would be good to start organizing Scouts Groups of the different national committees. It was not long before they made connections

with UNRRA, Miss SMITH, an American, who has been a scout for many years, took the matter into his hands and promised to discuss it with the Military Government. Before long the first group was formed by the Lithuanian scouts with their scoutmaster Mr. JONAITIS, UNRRA got authorization to organize an International

Scouting under the condition that the meetings of the scouts should be held without exception on the territory of „Messerschmitt“ estate which belonged to UNRRA at that time. Soon the existing scouts groups were joined by the Polish scouts with their scoutmaster Mr. CZERWINSKI. Then Mr. PURDY the then director of UNRRA appointed Miss PFROMMER tutoress of the Scouting supervisor.

Soon after it three new by organized scouts groups joined the organization, with the Ukrainian group with their scoutmaster Mr. HANUSHEWSKYJ, the Russian group with their scoutmaster Mr. KIRY, and White-Ruthenian group with their scoutmaster KUSCHELL. The suggestion had been made by UNRRA that all national scouts groups should unite into one international Scouts organization.

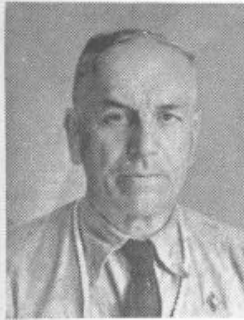
Sternuous scouts work began in November 1945 when Ganghofer-Siedlung had become the UNRRA DP's center for all national groups.

By January 15, 1946 the organization of scouting has been completed by constituting the International Scouts consisting of:

ASSOCIATION DIRECTORSHIP

In spring 1946 Mr. Chief Scoutmaster Hanuszewsky, Deputy Chief Scoutmaster Jonaitis; Secretary Scoutmaster Zemgals; Members Scoutmaster Lusin; Treasurer Scoutmaster Kuschell, left the Ganghofersiedlung.

The present Association direktorship is: Chief SM. M. Ivanenko; Secretary A. Zemgals; Members B. Lusin; Treasurer Czerwinski.

Scoutmaster
Michailo Ivanenko
Chief of International
Scout Association in
Camp UNRRA Team 120
and Ukrainian Scout
leader

Scoutmaster
Hanuszewskyj
Chief in spring 1946

ASSOCIATION DIRECTORSHIP

In spring 1946 Mr. Chief Scoutmaster Hanuszewsky, Deputy Chief Scoutmaster Jonaitis; Secretary Scoutmaster Zemgals; Members Scoutmaster Lusin; Treasurer Scoutmaster Kuschiell, left the Ganghofersiedlung.

The present Association directorship is: Chief SM. M. Ivanenko; Secretary A. Zemgals; Members B. Lusin; Treasurer Czerwinski.

District Scoutmaster
Alfred Zemgals, Secretary of Association and Latvian Scouts leader

Scoutmaster
Stefan Czerwinski
Member of Association
and Polish Scouts
leader

Scoutmaster Boris Lusin
Member of Association
and Greek-Orthodox
Scouts leader

Er zijn fotoboeken uit die periode en ook een speciaal Scouts-fotoboek dat ter ere van haar is gemaakt (alles in privé bezit van Lucas van der Hoeven)..

UNRRA Ontslagbrief van W.L. Sadée in 1946.

UNITED NATIONS RELIEF AND REHABILITATION ADMINISTRATION	
DISPLACED PERSONS OPERATIONS, GERMANY	
PERSONNEL ACTION	
Name: <u>SADÉE Wilhelmina.</u>	UNRRA Identity Card No. 10871 Iss. 10.4.46 UNRRA Paybook No. 7952. Iss. 10.4.46 Military Entry Permit. 42188. Iss. 11.4.46
Citizenship: <u>Dutch</u>	
Nature of Action: <u>Termination</u>	Effective Date: COB 10th April 1946 COB. 14th October 1946 TO
From	
Position: <u>Assistant Welfare Officer.</u>	
Grade and Salary: Gr. 8 <u>£660</u>	
Budget Line No. <u>T/A/120/9</u>	
Division: <u>DP Operations, Germany</u>	
Zone and Headquarters: <u>US Zone HQ Heidelberg</u>	
Team No.: <u>120 Regensburg</u>	
Home Station: <u>The Hague. Holland</u>	
Remarks: 1. Termination by reason of reduction in force. Cleared through UNRRA U.S. Zone 2. Termination from UNRRA effective COB 14th October 1946. <u>14 days</u> H.Q. 3. Accrued annual leave to be paid (no record of any having been taken according to records at District No. 3. H.Q.) <u>14 days</u> 4. Expenses of transportation and travel to be paid by the Administration. <u>3 days</u> 5. Travel time salary to be paid. 6. Sixty (60) days severance pay to be paid for certified satisfactory service, effective from date of arrival at home station, in accordance with cables Nos. 802 and 851 from CHQ to UNRRA US Zone H.Q. and Admin. Order No. 167 Article VII. Section 7 - 2b. 7. Salary and grade cited above represents final status of employee in D.P. Operations Germany, as per UGI action dated 22nd August 1946. No personnel action involving further change of status is contemplated or in process. 8. Documents concerning case despatched by Miss Sadée and by mail to home station. 9. Post Exchange card, and Clothing card handed in. 10. UNRRA Identity card to be turned in to home station. 11. No equipment surrendered. 12. Private home address: <u>Vonschoterlaan 34</u> <u>Rotterdam. Holland</u>	
J. FRANCIS PRICE. Personnel Officer	
Date: <u>10th October 1946</u>	
U. G. 1	
COPY: EMPLOYEE	

UNITED NATIONS RELIEF AND REHABILITATION ADMINISTRATION
DISTRICT No. 3 HEADQUARTERS

TEL. NOS.
REGENSBURG MIL. 2251

REGENSBURG
No. 10 Martin-Luther-Straße

NIEDERBAY.IOPF.

5th October, 1946.

SUBJECT: Termination for Reduction in Force.

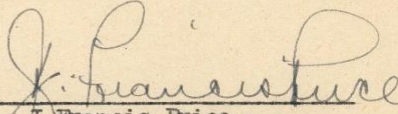
TO : Miss W. Sadee
UNRRA Team No. 120
Regensburg.

Because of the need for immediate reduction in Administrative expenses, UNRRA, Washington, has ordered drastic reduction in the number of Class I personnel in all Missions. To meet the requirement of this order all echelons are being required to terminate a large percentage of their Class I staff.

It is regretted deeply that many persons who have served long and well must be released at this time, however, they are to be congratulated and thanked on behalf of the Displaced Persons and the Administration for the fine work which they have done for the Relief and Rehabilitation of victims of World War II. The fact that reduction in force can be effected at this time without great detriment to the care of the Displaced Persons is a tribute to the organising ability, efficiency, perseverance and sacrifice of those who have assisted in rehabilitating these people to such an extent that they are able in large part to operate their own educational and recreational programmes, medical and welfare services, feeding and clothing distribution and other necessary community activities.

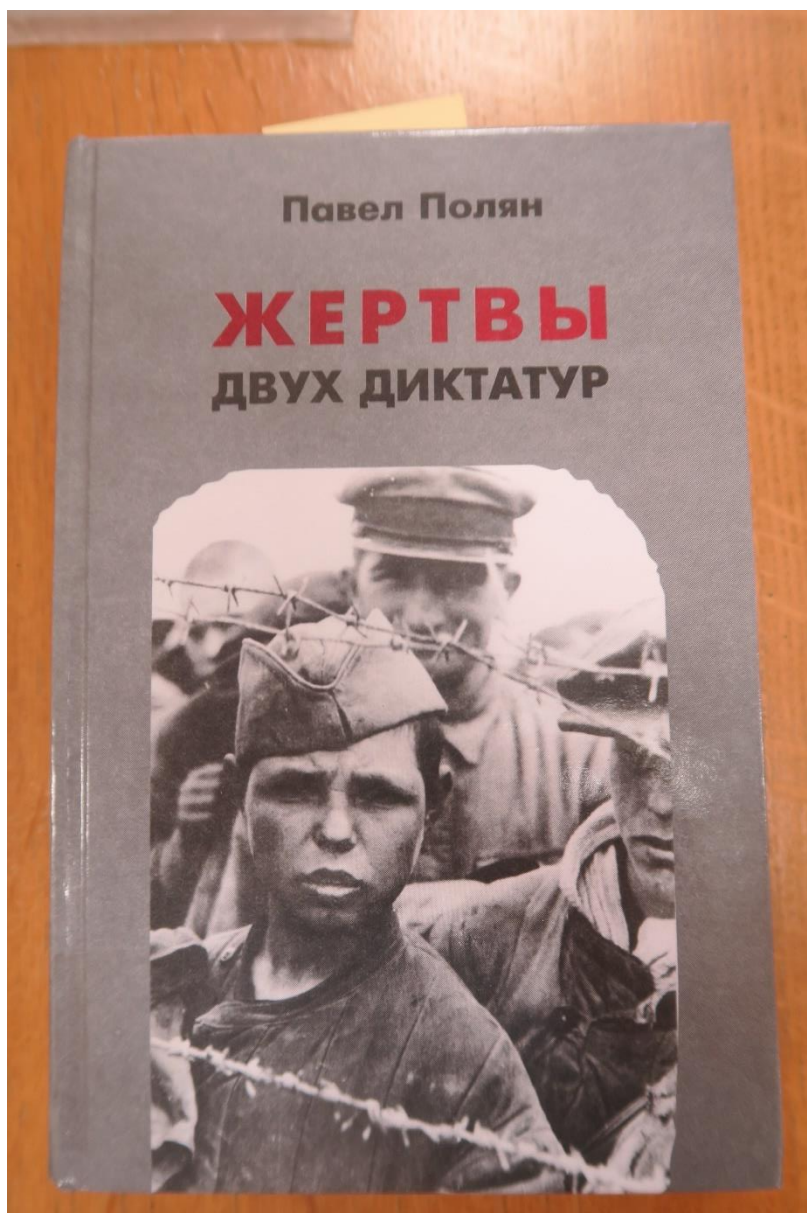
In view of re-organisation and staff reduction necessitated by the above mentioned order, we are no longer able to retain your services. Termination papers are therefore being prepared for you. You are also advised that this action is taken solely by reason of budgetary expense reduction, and implies no adverse reflection of your qualifications or performance of duty.

The termination of your services with UNRRA by reason of reduction in force will become effective on COB 14th October, 1946. You will report to District No. 3 H.Q., Regensburg, on 15th October, 1946 at approximately 10 a.m. Please bring all baggage and personal effects so that there may be no delay in your proceeding to your destination.

J. Francis Price.
District Personnel Officer.

cc: Area Team Director
Mr. Barr

JFP:MF:HB.

In dit boek op p. 302 afbeelding UNRRA team 320 met mijn moeder

Katharina von Dostojewski (links) en Anna von Falz-Fein (rechts) waren zussen, de een de schoondochter van de beroemde dichter Fjodor, de ander de vrouw van de rijke Russisch-Duitse Friedrich von Falz-Fein.^{lxxii}

In latere jaren verhaalde mijn moeder vaak over haar ontmoetingen met twee dochters van Fjodr Dostojewski. Deze vrouwen hebben grote indruk op haar gemaakt; mede vanwege hun inzet voor gevluchte Russen.

Geschenk aan Wil Sadée van Litouwse kampbewoners in Regensburg in 1946 in bezit van Marije van der Hoeven.

Ook kreeg zij van de kunstschilder Zaisev (?) een prachtig olieverfschilderij dat de Wolga verbeeld. Zij verdiende fl. 600 per maand in de UNRRA; tweemaal zoveel dan zij in Nederland kon verdienen. Zij kon daardoor de meubels voor de inrichting van hun eerste woning in Nijmegen in 1947 bekostigen. Waarschijnlijk ter verwondering van de Nijmeegse meubel bedrijven!

Wil Sadée met haar verloofde Fran van der Hoeven (1946).

Op 22 april 1947 huwde mijn moeder Fran van der Hoeven, die in opleiding was tot psychiater en neuroloog. Tussen 1947 en 1958 kregen mij ouders 7 kinderen. Tijdens hun vakantie in 1961 op weg naar Portugal krijgen zij een auto-ongeluk, waarbij mijn vader om het leven komt en zij ernstig gewond raakte. In die tijd had dictator Franco verboden om buitenlanders in het ziekenhuis op te nemen. Mijn vader stierf op een EHBO-post in Burgos (Spanje). Mijn moeder is nooit meer hersteld van de gevolgen van dat ongeluk, zowel fysiek als emotioneel. De rest van haar leven bleef zij zeer gesteld op de Russische en Oekraïense Cultuur. Zij reisde naar de USSR in 1975 (?) en kocht twee iconen ter opluistering van haar woonkamer. Ook bleef zij daarna actief als maatschappelijk werkster voor het welzijn van anderen vanuit een innerlijke religieuze overtuiging.

Wil van der Hoeven-Sadée (l.) en Alice Portier-Sadée (r.) in 1990

=====

DE UNRRA financiert wanbeheer van Warschau

Voedsel in overvloed voor rijken - het volk verhongert

Antoestanden, die tot protest nopen

VI*)

(een speciale verslaggever).
WARSCHAU, April. — Of men
op straat loopt dan wel in
ministerie vertoeft, of men met
arbeider spreekt dan wel met
ambtenaar, overal hoort
het woord Unrra. De Unrra is
dagelijks voorwerp der ge-
sprekken geworden, zoals in an-
deren landen het weer of het ge-
duld aan geld. Te verwonderen is
dit, want Polen leeft voor een
groot gedeelte bij de gratie
van deze internationale hulporga-
nisme. Ambtenaren en partij-
proffiteren er van, neringdoen-
den er goede zaken door en
regering zelf dankt aan de
Unrra, dat een algeheel bankroet
nu toe is vermeden. Deze din-
gen zijn inderdaad belangrijker
dan het weer en zelfs belangrijker
dan geldgebrek.

Unrra werd voor haar hulp-
uitgerust met een fonds ten
bedrage van 3 miljard 680 miljoen
dollar. Hiervan werd aan Polen
toewezen een bedrag van 475
miljoen dollar. Op 1 Januari 1947
was Polen reeds voor 407 miljoen
dollar aan Unrra-goederen ontvan-
gen. Hieronder bevonden zich:
100 paarden, 16.000 koeien,
10 tractoren, 150 locomotieven, 4
auto-reparatiewerkplaatsen,
10 krachinstallaties, 6969

sen kan men in de winkels kopen
voor 10.000 zloty (100 zloty is
f 2.50), terwijl de aanschaffings-
prijs slechts 600 zloty bedroeg. Een
blikje sardines brengt 150 zloty op
en een stuk zeep 250 zloty. Een
zeer groot gedeelte der Unrra-hulp
komt niet ten goede aan de massa
van het Poolse volk, die ze brood-
nodig heeft. Unrra-producten wor-
den geserveerd in dure restaurants
en nachtelubs en komen ten goede
aan de meest kapitaalkrachtigen.
Ontvangt een arbeider eens een
Unrra-pakket, dan moet hij dit ver-
kopen om met de opbrengst er van
een stukje vlees, wat boter en
zwart brood te kopen, dat hij zich
van zijn eigen loon niet kan aan-
schaffen. Toen ik den directeur
van de Unrra te Warschau op deze
misstanden wees, antwoordde hij:

„We leven hier in een vrij land.
We kunnen de mensen dus niet
verhinderen de Unrra-pakketten op
de zwarte markt te verkopen.” Dat
iedere vrijheid ook aan een zekere
orde gebonden moet zijn, wil zij
niet ontaarden, scheen hem een-
voudig te ontgaan. Veel kans om
over het Unrra-werk te spreken
kreeg ik overigens niet, want de
directeur stak onmiddellijk van
wal met een prachtige propaganda-
speech voor de Poolse regering, zo-
dat ik de indruk kreeg op de pers-
afdeling van het ministerie van
Buitenlandse Zaken in plaats van
op het hoofdkantoor der Unrra te
zijn aangeland.

De leiding der Unrra in Polen

heeft getoond niet het minste be-
grip te bezitten voor de taak, die
haar werd opgedragen. Zij heeft
zich verlaagd tot een willoos in-
strument in handen der Poolse re-
gering, die hiervan gebruik maakt
om haar economische avonturen te
financieren. Op de tweede plaats
is een zeker gedeelte der Unrra-
hulp volkomen misplaatst en onge-
eigend voor het beoogde doel. Een
volk, dat volgens het jongste
Unrra-rapport in April voedsel
ontvangt ter waarde van slechts
1300 calorieën, heeft geen behoefte
aan kauwgom, zuurtjes, tandpasta,
sardines, gra, fruit en sigaretten.
Het heeft brood nodig en melk,
boter en vlees.

Verder had een hulpverlening
der Unrra afhankelijk moeten wor-
den gemaakt van een behoorlijk en
verantwoord beheer der staatsza-
ken. Een land, dat overvloed aan
voedsel, kleding en schoeisel bezit
voor de kapitaalkrachtigen en het
volk laat verhongeren, kan geen
aanspraak op Unrra-hulp maken.
Een billijke verdeling van de be-
schikbare voorraden is toch wel het
minste, wat men van een regering
eisen kan. De Poolse textielnijver-
heid werkt op volle kracht en de
textielwinkels zijn overbevoorraad,
doch de Unrra moet textiel leveren
om de bevolking te kleden. Dit zijn
toestanden, waartegen iedere rege-
ring behoorde te protesteren, die
haar aandeel in dollars tot de vor-
ming van het Unrra-fonds heeft
bijgedragen. Het is eigenlijk treu-
rig dat in een land, waar chaos
heerst, terreur en dwang, millioe-
nen dollars worden versmeten, ter-
wijl een ander land, waar hard
wordt gewerkt en door soberheid
getracht wordt er weer boven op
te komen, geen hulp kan verkrij-
gen. Dit zal de bedoeling van de
stichters der Unrra toch zeer ze-
ker niet geweest zijn!

*) V in De Volkskrant van 28
April.

auto-reparaties, 6969
krachtinstallaties, 285.000 ton benzine,
volledige ziekenhuizen, 15 tand-
standige inrichtingen, een vol-
de penicilline-fabriek, 800 am-
ances, voor 12.5 miljoen dollar
sines, voor 76 miljoen dollar
bouwmaschinen, voor 188.5 mil-
dollar voedingsmiddelen en
er grote hoeveelheden kleding
schoeisel. In het jaar 1946 le-
de Unrra aan Polen voor
miljard zloty goederen, het-
ongeveer overeenkomt met de
staatsuitgaven voor 1946, die
miljard zloty bedroegen.

Metaalmiddel voor overheid
hoewel de Unrra als een on-
ankelijke hulporganisatie werd
richt, is zij in Polen geworden
een normale financieringsbron
de staatsuitgaven. De rege-
dekt de tekorten op salaris-
door het verstrekken van
levensmiddelenpakketten en
retten, die dan door de ont-
zwart worden verkocht.
partij-lid en iedere ambte-
ontvangt o.a. 400 Ameri-
sigaretten per maand. Deze
retten verkoopt hij voor 4.800
hetgeen ongeveer evenveel is
hij per maand aan salaris ont-
gt. Daarnaast vindt hij in zijn
tten: grapefruit, tandpasta,
scheerzeep, kauwgom, cho-
zuurtjes, biscuits, sardines,
producten hij alle in geld
het. Alles wat in Warschau op
te koop wordt aangeboden,
uit de Unrra-voorraden. Door
Unrra verstrekte Canadese jas-

UNRRA opgeheven

De **UNRRA** is officieel opgehe-
ven. Gisteravond heeft in Genève
de commissie voor de UNRRA-poli-
tiek zonder stemming een resolutie
aangenomen, die een einde betee-
kent voor het UNRRA-werk.

[Algemeen Dagblad / 15-08-1946](#)

Zal UNRRA blijven voortbestaan?

In het paleis van de vroegere Volkenbond te Genève wordt thans een vergadering gehouden van de Raad van de UNRRA.

Maandag is de vergadering, in aanwezigheid van Trygve Lie, door La Guardia, directeur-generaal van de UNRRA, geopend.

Zoals bekend zijn de Engelsen en Amerikanen ervoor de UNRRA op te heffen. Van Nederlandse zijde zou er, volgens United Press op aange-drongen worden de UNRRA te laten voortbestaan. Ook Polen zou een dergelijk verzoek hebben ingediend.

Hoewel de UNRRA geen onvoorwaardelijke hulp biedt en dikwijls van de goederen, die zij aan de noodlijdende landen moet verstrekken, een politiek machtsmiddel maakt, zou haar liquidatie voor tal van hongerende gebieden catastrofale gevolgen hebben. Immers, de nood, die de aanleiding was tot de opichting der UNRRA in 1943, is, zoals de Daily Worker schrijft, nog geenszins gelenigd.

Einde van de UNRRA Millioenen van hongerdood gered

De „United Nations Relief and Rehabilitation Association”, de UNRRA, 's werelds grootste hulp-organisatie, zal Maandag haar boeken afsluiten, nadat zij voor een waarde van bijna drie milliard dollar aan goederen (voornamelijk voedsel) aan zeventien door de oorlog getroffen landen heeft verstrekt.

In een eind-rapport schreef de directeur-generaal van de UNRRA, generaal-majoor Lovell W. Rooks, dat „herstel niet werd bereikt; met hulp van de UNRRA werd hongersnood in Europa met de al-lerkleinste speling vermeden.” De UNRRA-medewerkers volgden de geallieerde legers op de hielen, en het gebrek aan arbeidskrachten en de schade aan de te velde staande gewassen en de slechte oogsten maakten de situatie destijds nog moeilijker, aldus generaal Rooks.

Communistische Partij Nederland; 'De waarheid' /06-08-1946

De Tijd : dagblad voor Nederland /30-06-1947

De tijd : dagblad voor Nederland » 30 jun 1947 - Art. 21 | Delpher

ⁱ UNRRA Film <https://collections.ushmm.org/search/catalog/irn1001299>

ⁱⁱ <https://www.yumpu.com/en/document/read/3926730/germany-mission-united-nations-archives>

ⁱⁱⁱ Riley, B. "The Birth, Short Life, and Early Death of the UNRRA"; September 2017; Pages 84–105; <https://doi.org/10.1093/oso/9780190228873.003.0007> // <https://academic.oup.com/book/3199/chapter-abstract/144108972?redirectedFrom=fulltext#no-access-message>

^{iv} Judt, T.; "Na de oorlog, een geschiedenis van Europa sinds 1945"; Olympus, 2011; ISBN 9789025434748. UNRRA p.49 –55.

- Cornelis, B.; "Door Duitse puinen"; Manteau; ISBN 9789022340820.
- Lowe, K.; "het Woeste Continent, Europa in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog"; Uitgeverij Balans; ISBN 9789460036941.
- Jähner, H.; "Wolfstijd, Duitsland en de Duitsers 1945 – 1955"; Arbeiderspers; 2021; ISBN 9789029541121.
- Verdrijving van Duitsers na de Tweede Wereldoorlog – Wikipedia
- Prenger, K.; "Hoe Duitsland afrekende met zijn 'bruine' verleden"; 26 december 2024 // <https://historiek.net/hoe-duitsland-afrekende-met-zijn-bruine-verleden/170402>
- Neuanfänge – Heimatvertriebene in Bayern; <https://www.bavariathek.bayern/virtuelles-museum/geschichten-aus-bayern/neuanfaenge.html>
- Inman, N.; Staines, J.; "Ontheemden en vluchtelingen in na-oorlogs Europa (1945)"; <https://historiek.net/ontheemden-en-vluchtelingen-in-na-oorlogs-europa-1945/134537>
- Horlings, A.; "Oorlog ging gruwelijk door na 1945"; <https://historiek.net/oorlog-ging-gruwelijk-door-na-1945/43768>; 3 februari 2023
- Cordier, de, B.; "Voorgoed voorkomen dat Duitsland een derde wereldoorlog start; Het Morgenthau-plan"; maart 2024 // <https://historiek.net/morgenthau-plan/153738>
- Petersen, J.; "Duitsers leden jarenlang tussen Hitlers puinhopen"; 23.11.24 // https://historianet.nl/oorlog/tweede-wereldoorlog/duitsers-leden-jarenlang-tussen-hitlers-puinhopen?utm_source=crm&utm_medium=email&utm_content=774748_17003

^v Een voorbeeld van een gecompliceerde situatie vormt de familie van het hoofd van de UNRRA organisatie, de ex-burgemeester van New York, Fiorello La Guardia, die weigerde om zijn zus een voorkeurs behandeling te geven. Immers de overgrote meerderheid van de ontheemden had geen beroemde familieleden, maar kregen wel met soortgelijke problemen te kampen. Het duurde vaak jaren om families te herenigen of om de dood van geliefden te traceren. Om daarin te voorzien, richtte UNRRA een Central Tracing Bureau op om familieleden weer te verenigen.

- Sommige ontheemden wachtten echter maanden of jaren op hun visa. Ook werd de UNRRA overweldigd door de enorme chaotische situatie. De beweging van miljoenen vluchtelingen was complex om te coördineren. Er waren conflicten binnen UNRRA zelf over hoe die internationale hulp eruit zou moeten gaan zien. Tevens lag de administratieve afhandeling van de visa's buiten de controle van UNRRA. Die visa uitgaven waren immers afhankelijk van overheidsbeslissingen omtrent het aantal vluchtelingen dat het land zou opnemen en naar welke regio's in die landen zelf waar zij naartoe zouden worden gestuurd. Pas in 1948 nam het Amerikaanse Congres de Displaced Persons Act aan, waardoor zo'n 200.000 ontheemden naar de Verenigde Staten konden immigreren.
<https://unfoundation.org/blog/post/how-fiorello-la-guardia-helped-refugees-and-his-own-sister>
- vi Balint, R.; "Destination elsewhere: displaced persons and their quest to leave postwar Europe" November 2021; Pages 1–19 // <https://academic.oup.com/cornell-scholarship-online/book/42272/chapter-abstract/356427234?redirectedFrom=fulltext> / <https://doi.org/10.7591/cornell/9781501760211.003.0001>
- vii Porter, S.R.; "Humanitarian Diplomacy after World War II: The United Nations Relief and Rehabilitation Administration"; aug. 2015; p. 21-46 // <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190226114.003.0002>
Woodbridge, G.; "UNRRA: The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration"; Columbia University Press; 1950 // [UNRRA: The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration : George Woodbridge : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](https://www.gutenberg.org/files/50000/50000-h/50000-h.htm)
<https://archives.un.org/content/predecessor-united-nations-turns-80> // [United Nations Relief and Rehabilitation Administration | Holocaust Encyclopedia](https://www.encyclopedia.com/humanities/encyclopedias-and-companion-works/encyclopedias/encyclopedia-of-the-holocaust/united-nations-relief-and-rehabilitation-administration)
- ix Nasaw, D.; "The last million, Europe's Displaced Persons from World War to Cold War"; Penguin, reprinted 2020; <https://lithub.com/finding-a-home-for-the-last-refugees-of-world-war-ii>
- x [www.cbsm.nl/familie // 1879 1948 firma b h schelling.pdf](http://www.cbsm.nl/familie//1879_1948_firma_b_h_schelling.pdf)
- xi [Het nieuws van den dag : kleine courant » 21 okt 1885 - Art. 38 | Delpher](http://hetnieuws.van-den-dag.nl/kleine-courant/21-okt-1885-art-38-Delpher)
- xii "Dagboekfragmenten 1940 – 1945"; Van Veen Uitgevers; 1985; ISBN 9020425854.
- xiii Stadsarchief; 's-Hertogenbosch; NL-HtSA Archiefnummer 1092 Correspondentie van der Hoeven – Sadee, 1938-1948, invnr. 1092 // www.erfgoedshertogenbosch.nl
- xiv Tot 1954(?) was er sprake van een onverdeelde specialisatie als zenuwarts. Zij kregen een opleiding in de psychiatrie én neurologie. Pas daarna werden beide deelvakken tot afzonderlijke specialisaties erkend.
- xv [Archief J.J.G. Prick // https://www.radboudumc.nl/getmedia/0ee2af30-19af-4950-a13f-d6c7924204a8/Kroniek_Neurologie.pdf](http://www.radboudumc.nl/getmedia/0ee2af30-19af-4950-a13f-d6c7924204a8/Kroniek_Neurologie.pdf)
- xvi Wilschut, J.; "Tussen psychiatrie en filosofie, de dynamische psychiatrie van Eugène A.D.E. Carp" Amsterdam, Candide; eerste druk 2009; ISBN 97890-75483-47-5
- Carp, E.A.D.E.; "de Neurosen"; Scheltema & Holkema Amsterdam; 3-10-1932.
- xvii Baarda, F.; "Rotterdam 14 mei 1940, de ooggetuigen, de foto's"; Uitgeverij Thoth, Bussum; 2015; ISBN 9789068686760.
- xviii https://www.cbsm.nl/upload/artikelen/1941_juli_aug_w_l_sad_e.pdf
- Möhlmann, F.; "Een villa met een verhaal, het dorp Nieuwveen & het huis Sassenoord"; Woningstichting Nieuwkoop; 2011 ISBN 978-90-9026368-7; 47 p.
- xix https://www.cbsm.nl/upload/artikelen/1941_september_december_w_l_sad_e.pdf
- xx https://www.cbsm.nl/upload/artikelen/1942_december_w_l_sad_e.pdf
- xxi [1943 januari april herschreven stageverslag w l sad e nv magazijn de bijenkorf rotterdam.pdf](https://www.cbsm.nl/upload/artikelen/1943_januari_april_herschreven_stageverslag_w_l_sad_e_nv_magazijn_de_bijenkorf_rotterdam.pdf)
- xxii Hoeven, van der, J.; "Rotterdamse oorlogsherinneringen, vergeten verhalen, deel 2"; Oorlogs Verzets Museum Rotterdam; 2019 // <http://beeldbank.40-45nu.nl>
- xxiii Reedijk, L.; "de Rotterdamse razzia van 1944"; Uitgeverij van Veen; 1999; ISBN 9020458787.
- xxiv Zwarte, de, I.; "de Hongerwinter"; Prometheus; Amsterdam; 2019; ISBN 9789035144927
- Laurens, B.H.; "hun armoe en hun grauw gezicht, Hongerwinter '44-'45"; uitgeverij Donker, Rotterdam; 1985; ISBN 9061002427.
- xxv Berkelaar, W.; "de schaduw van de bevrijders, geallieerde oorlogsmisdaden tijdens de Tweede Wereldoorlog"; Walburg Press; 1995; ISBN 9060119134.
- xxvi Neij, R.; Hueting, E.V.; "Nederlands Volksherstel 1944 – 1947; een omstreden hulporganisatie in herrijzend Nederland"; Uitgeverij Lemma; 1988; ISBN 9051890125.
- Damsté, R.A.; Cocheret, Ch. A. ; « Herrezen Nederland 1945 – 1955, uitgegeven ter herinnering aan onze nationale bevrijding tienjaar geleden"; Uitgave Nationaal 5 mei Comité;
- xxvii De Vrije kathedraal » 02 maa 1945 - Art. 8 | Delpher Identificatienummer ddd:010448719:mpeg21:a0008 // Bron <http://resolver.kb.nl/resolve?urn=ddd:010448719:mpeg21:a0008>
- xxviii in haar brief d.d. 06-09-1946 vanuit Regensburg schrijft zij dat zij voor 2 maanden extra werk f. 1000,-. Zou ontvangen van
- de UNRRA. Dit komt neer op € 3.287,38 per maand (incl. huisvesting en voeding en verzekering) volgens CBS <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/prijzen-toen-en-nu>
- xxix Uit al haar UNRRA brieven, selecteerde haar zoon Lucas van der Hoeven citaten, die naar zijn gevoelens relevant voor dit artikel zijn. De door Fran van der Hoeven beantwoorde brieven op haar schrijven worden niet of zeer beperkt weergegeven. Zoveel mogelijk is haar spelling en schrijfwijze aangehouden in dit artikel. Zie voor de integrale brievencollectie: eindnoot 3.
- xxx Haar verloofde Fran van der Hoeven werkte als arts-stagiair-in-opleiding in de psychiatrische inrichting 'Voorburg' te

- Vught tussen november 1943 en januari 1946. Vught werd in oktober 1944 bevrijd door de geallieerden. Zij zelf verbleef in Rotterdam, dat tot mei 1945 onder de Duitse bezetting viel. In de winter van 1944-1945 ging zij onder meer op honger/voedseltocht naar de Achterhoek, provincie Overijssel.
- xxxvi De YMCA (Young Men's Christian Association) is de grootste oecumenisch-christelijke jongerenorganisatie van de wereld met ongeveer 45 miljoen leden uit meer dan 130 landen. <https://nl.wikipedia.org/wiki/YMCA>
- xxxvii Ramón Gil Samaniego^[1] (February 6, 1899 – October 30, 1968), known professionally as Ramon Navarro, was a Mexican actor. [Ramon Navarro - Wikipedia](#)
- xxxviii In Osnabrück was er tijdens de nazi-tijd een heftige jodenvervolgung. De oude synagoge werd tijdens de Kristallnacht (1938) verwoest; van de 500 joden, die er voordien woonden, overleefde bijna niemand. De stad heeft weer een kleine joodse gemeente, die over een synagoge beschikt. Grote delen van de stad werden in de Tweede Wereldoorlog door geallieerde bombardementen verwoest. <https://nl.wikipedia.org/wiki/Osnabrück>
- xxxix Hannover was een belangrijk transportknooppunt en locatie van bedrijven die belangrijk waren voor de oorlogsinspanningen. Vanaf 1940 was de stad het doelwit van meer dan honderd geallieerde luchtaanvallen. 48 procent van de stad werd verwoest – de zevende van de grote steden van Duitsland – 50 procent van de woongebouwen en 40 procent van de industriële banen werden verwoest en 6.782 mensen kwamen om. De Aegidienkirche werd niet herbouwd; de ruïnes zijn een gedenkteken voor de slachtoffers van oorlog en tirannie. Op 10 april 1945 bezette het 9e Amerikaanse leger Hannover Tijdens de oorlog werkten ongeveer 60.000 dwangarbeiders in Hannover, van wie de meesten afkomstig uit de USSR, Polen, Frankrijk, Nederland en België. Van de ongeveer 4.800 joden die in 1938 in Hannover woonden, waren er na de IIWO nog geen honderd meer over. [Hannover – Wikipedia](#)
- xl München werd tijdens de Tweede Wereldoorlog zwaar getroffen door geallieerde luchtaanvallen. Tegen het einde van de oorlog was negentig procent van de historische oude stad en vijftig procent van de stad als geheel verwoest. Er wordt geschat dat ongeveer 6.000 mensen omkwamen en ongeveer 15.000 gewond raakten. [München – Wikipedia](#) Zie ook: [Datei:SFP 186 - Flug ueber Muenchen.ogg – Wikipedia](#)
- xli Tijdens het nazi-tijdperk werden 11.134 Joden uit Frankfurt gedeporteerd, inclusief degenen die alleen van Joodse afkomst waren en tot andere religies behoorden. Slechts 367 van hen overleefden de Holocaust. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verwoestten geallieerde luchtaanvallen op Frankfurt ongeveer 70 procent van de gebouwen, waaronder vrijwel de hele oude binnenstad en het stadscentrum. Het middeleeuwse stadsbeeld ging hierdoor verloren. [Frankfurt am Main – Wikipedia](#)
- xlii Operatie Chastise / de Dambusters Raid, was een aanval op Duitse dammen die in de nacht van 16 op 17 mei 1943 werd uitgevoerd door 617 Squadron RAF Bomber Command met behulp van speciale "stuiterende bommen" die waren ontwikkeld door Barnes Wallis. De bom blies een 70 meter lang en 22 meter diep gat in de barrièremuur waardoor alleen al in de eerste 8 uur na het bombardement ongeveer 96 miljoen m³ water naar buiten lekte. Pas op de derde dag na het bombardement stopte het water met stromen door de bres. De doorbraken van de Möhne- en Edersee-dammen leidde tot catastrofale overstromingen in de Ruhrvallei en dorpen in de Edervallei. De Sorpe-dam liep slechts lichte schade op. Twee waterkrachtcentrales werden verwoest en meerdere raakten beschadigd. Fabrieken en mijnen werden ook beschadigd en vernietigd. Naar schatting 1.600 burgers - ongeveer 600 Duitsers en 1.000 tot slaaf gemaakte arbeiders, voornamelijk Sovjets - werden gedood door de overstromingen. Ondanks snelle reparaties door de Duitsers, keerde de productie pas in september 1943 terug naar normaal. De RAF verloor 56 bemanningsleden, met 53 doden en 3 gevangenen, te midden van verliezen van 8 vliegtuigen. <https://www.edersee.com/lust-auf/staumauer/> // <https://www.bing.com/videos/riverview/relatedvideo?q=edersee+staudamm&mid=C567C739A4C050549066C567C739A4C050549066&FORM=VAMTRV> // https://en.wikipedia.org/wiki/Operation_Chastise
- xliiii Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden grote delen van de stad door geallieerde luchtaanvallen verwoest. Het zwaarste bombardement vond plaats op 22 oktober 1943. In één nacht tijd kwamen 10.000 mensen om het leven en werd 80% van het woningbestand verwoest. De oude binnenstad met zijn vele vakwerkhuisen was een ideaal doelwit binnen de strategie van de zogenaamde moral bombing. Fosfor- en brandbommen zorgden voor een vuurstorm, waaraan bijvoorbeeld ook de steden Hamburg en Dresden ten offer vielen. https://nl.wikipedia.org/wiki/Kassel_%28Duitsland%29#Muziek,_podiumkunsten
- xliiii Laim; Tussen 1949-1969 werd de Bayern Kaserne in Laim (stad deel van München) door het Amerikaanse leger gebruikt. Ervan uitgaande dat deze kazerne mogelijk in 1946 door de UNRRA werd gebruikt.
- xliv Waardenburg, P.J.; "Het rassenvraagstuk in onzen tijd: een biologische toelichting"; Van Loghum Slaterus; 1937. Waardenburg, P.J.; "De biologische achtergrond van aanleg, milieu en opvoeding"; uitg. Noordhoff P. ; 294 pagina's; 1927; deel I: "Algemeene biologische feiten en begrippen" - deel II: "Speciale biologische verschijnselen bij den mensch". Waardenburg, P.J.; "Biologische achtergrond van aanleg, milieu en opvoeding"; (1927), waarin o.a. onderzoek naar eenige tweelingen. Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, 06-01-1962 p. 50 – 51. // Petrus Johannes Waardenburg – Wikipedia
- xlv 75 Jahre Kriegsende in Regensburg, die Kriegstoten und Opfer der NS-Gewaltherrschaft niemals vergessen; 24 april 2020; [75 Jahre Kriegsende in Regensburg](#) // [Regensburg - Wiederaufbauatlas :: Haus der Bayerischen Geschichte](#) <https://hdbg.eu/wiederaufbau/orte/detail/regensburg/38>
- xlvii Freitag, M.; „Kleine Regensburger Stadtgeschichte“; Verlag F. Pust 2007; ISBN 9783791716701.

HOTEL
RESTAURANT
**Straubinger
Hof**

Adolf-Schmetzer-Strasse 33
93055 Regensburg
Germany

- ^{lix} Elckerlijc of Elckerlyc (voluit: Den Spyeghel der Salicheyt van Elckerlijc - Hoe dat elckerlijc mensche wert ghedaecht Gode rekeninghe te doen) is een 15e-eeuwse Nederlandstalige [moraliteit](#) (Nederlandstalig zinnespel).
[Elckerlijc - Wikipedia](#)
- ^{lx} [Max Reinhardt - Wikipedia](#) // Moissi: één van zijn beroemdste rollen in [Jedermann](#) in [Max Reinhardts](#) enscenering van [Hugo von Hofmannsthal's](#) overeenkomstige theaterstuk uit 1920 bij [Salzburger Domplatz](#);
[Alexander Moissi – Wikipedia](#)
- ^{lxi} Princesseschouwburg in Den Haag; vernietigd op 3 maart 1945 bij het [Bombardement op het Bezuidenhout - Wikipedia](#)
- ^{lxii} vloerbedekking of textiel voor bekleding waarbij de lusjes van de pool zijn doorgesneden, zodat een oppervlak van rechtopstaande haartjes ontstaat - <https://nl.wiktionary.org/wiki/moquette>
- ^{lxiii} La Guardia is hoofd van de UNRRA organisatie/ https://en.wikipedia.org/wiki/Fiorello_La_Guardia
- ^{lxiv} Nasaw, D.; "The last million, Europe's Displaced Persons from World War to Cold War"; Penguin, reprinted 2020;
<https://liithub.com/finding-a-home-for-the-last-refugees-of-world-war-ii>
- ^{lxv} [Hermann Göring - Wikipedia](#)
- ^{lxvi} https://de.wikipedia.org/wiki/Messerschmitt_GmbH
- ^{lxvii} "Kleine Ukraine": Die Regensburger Ganghofersiedlung 1945-1949 | Land und Leute | Bayern 2 | Radio | BR.de
["Kleine Ukraine": Die Regensburger Ganghofersiedlung 1945-1949 | Land und Leute | Bayern 2 | Radio | BR.de](#)
- ^{lxviii} <https://swqs.schulen.regensburg.de> // E-mail: swqs@schulen.regensburg.de / St.-Wolfgang-Grundschule;
Brentanostraße 13; 93051 Regensburg / [0941 507 2092](tel:09415072092)
- ^{lxix} Young, Murray; "Model Regensburg DP-Camp; rebuilding battered lives, reviving old skills carried on in Regensburg DP-Camp"; krant en datum onbekend; bron W. Sadée fotoboek.
- ^{lxx} Sadée, W.L.; persoonlijke fotoboeken en brieven UNRRA; 1946 in beheer bij Lucas van der Hoeven (haar zoon).
- ^{lxxi} St. Vitus Kirche; Ludwig Thoma Strasse 14, 93051 – Regensburg.
- ^{lxxii} Katharina van Dostojevski en Anna von Falz-Fein waren zussen, de een de schoondochter van de beroemde dichter Fjodor, de ander de vrouw van de rijke Russisch-Duitse Friedrich von Falz-Fein. Na de Oktoberrevolutie in het tsaristische Rusland van 1917 konden de twee vrouwen het land niet verlaten. Alleen de bezetting van de USSR door de Duitse Wehrmacht maakte ontsnapping mogelijk. Regensburg, waar beide zussen tussen november 1944 en november 1947 woonden, was de beste tijd van hun leven sinds de revolutie, en in Menton, Frankrijk, waar beiden in ballingschap stierven, noemden ze zichzelf tot het einde toe DP's. De eerder genoemde schoondochter van de Russische schrijver Fjodor Michajlovitsj Dostojevski, Katharina, en haar zus Anna-Nina von Falz-Fein, echtgenote van Alexander von Falz-Fein, een van de grootste landeigenaren in het tsaristische rijk, woonden van november 1944 tot september 1947 in Regensburg. Vervolgens emigreerden beiden naar Frankrijk. Tot aan hun dood noemden deze twee vrouwen zichzelf DP's. In 1946 zorgde Katharina von Dostojevski voor de Vlasov-soldaten die gevangen waren genomen in Neder-Beieren, die zij niet als verraders van de Russische natie beschouwde omdat ze in de Tweede Wereldoorlog met de Duitse Wehrmacht tegen het Rode Leger hadden gevochten. In plaats daarvan beschouwde Catherine von Dostojevski deze soldaten uitsluitend als tegenstanders van Stalin (zie verdere hoofdstukken). Maar het was niet alleen vanwege haar toewijding aan de Vlasov-soldaten dat ze op haar hoede was voor de Sovjet-inlichtingendienst. Na de revolutie mochten zij en haar zus de Sovjet-Unie niet verlaten omdat zij, zoals men zei, als Dostojevski's in Rusland thuishoorden. Daarom leefden de zusters in hun eigen land als een gevangenis totdat de Duitse troepen arriveerden en ze eindelijk met hen de Sovjet-Unie konden verlaten. De twee oudere vrouwen noemden hun tijd in Regensburg, waar ze aanvankelijk aankwamen, de beste tijd van hun leven sinds de revolutie. In Regensburg zorgde de Amerikaanse officier van de CIC, Leo Fränkel, voor de twee vrouwen. Hij adviseerde hen de Amerikaanse zone te verlaten omdat het risico om door Sovjetagenten te worden ontvoerd zeer groot was. Overigens werd Catherine von Dostojevski een van de eerste leden van de orthodoxe gemeenschap van Mary Protection in Regensburg, nam de leiding van het zusterschap over en zette zich in voor het welzijn van haar eigen landgenoten. Hun wens: "Als Stalin er niet meer is, zullen we op onze knieën een pelgrimstocht terug naar Rusland maken" ging voor beide zussen niet in vervulling. Nog in 1953 werden de hoogbejaarde vrouwen in ballingschap nog steeds in de gaten gehouden door de Sovjet-geheime dienst: "Nu is er een nieuwe heer gekomen. Zeer goed opgeleid, goed opgevoed, uit onze samenleving, geïnteresseerd in literatuur, kunst - niet in het menu en in roddels. Is goed gekleed. De hond ligt daar begraven. "Alleen NKVD-agenten zijn goed gekleed". Beide zussen stierven in mei 1958 in ballingschap in Menton, Frankrijk. Zoals duidelijk blijkt uit hun gepubliceerde brieven waren Katharina von Dostojevski en Anna von Falz-Fein politiek zeer geïnteresseerd, ook al waren het geen publiekelijk geëngageerde persoonlijkheden, waarschijnlijk uit gerechtvaardigde angst voor hun leven. Wat echter opmerkelijk en politiek is, is dat ze nog steeds liefdadigheidswerk durfden te doen binnen de Orthodoxe Kerk en onder de hoede van het Amerikaanse leger, ten behoeve van hun landgenoten, inclusief ten behoeve van de gevangengenomen Vlasov-soldaten in Plattling.
- Mittelbayerische Zeitung Nr. 297 vom 24.12.2001, Teil 3, S. 4.
 - CESANA-BÜCHI, Anna von Falz-Fein Katharina von Dostojewski ..., S. 69, 71.
 - Smolorz, R.P.; "Displaced Persons (DPs); Autoritäten und Anführer im angehenden Kalten Krieg im östlichen Bayern" Regensburger Studien Band 11; Herausgegeben vom Stadtarchiv Regensburg; 2. verbesserte und erweiterte Auflage; Stadtarchiv Regensburg; 2009 ISBN 978-3-935052-53-5; p. 108-109.